

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

Elif DEMİR

Mevlânâ'nın Dîvan-ı Kebîr Adlı Eserinde Geçen Arapça Unsurlar
(Bedî'uzzamân-i Furûzânfer'in, Dîvân-ı Kebîr, Kuliyât-ı Şemsi Tebrîzî, Tovzihât-ı
Fihrist ve Keşfu'l -Ebyât Eseri'nin Birinci Cildine Göre)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Muhammet HEKİMOĞLU

KIRIKKALE - 2013

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
KİŞİSEL KABUL/ AÇIKLAMA.....	III
KISALTMALAR	III
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ.....	V
ÖNSÖZ.....	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MEVLÂNÂ VE DÎVÂN-I KEBÎR

1.1. MEVLÂNÂ CELÂLEDDÎN-İ RÛMÎ (Ö.672/1273)	3
1.2. DÎVÂN-I KEBÎR.....	7

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. ARAP DİLİ VE EDEBİYATININ MEVLÂNÂ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	11
---	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 1. DÎVÂN-I KEBÎR'DE GEÇEN ARAPÇA MÜSTAKİL GAZELLER....	24-53
3.2. DÎVÂN-I KEBÎR'DE GEÇEN ARAPÇA MÜSTAKİL BEYİTLER.....	53-70
3.2.1.İçerisinde Arapça Müstakil Beyit ve Arapça İbareBulunduranlar...	70-80
3.3. DÎVÂN-I KEBÎR'DE GEÇEN ARAPÇA İBARELER.....	81-153

SONUÇ.....	154
KAYNAKÇA	156
DİZİN	159
ÖZGEÇMİŞ.....	160

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

*Mevlânâ'nın Dîvân-ı Kebîr Adlı Eserinde Geçen Arapça Unsurlar
(Bedî'uzzamân-ı Furûzânfer'in, Dîvân-ı Kebîr, Kuliyât-ı Şemsi Tebrîzî, Tovzihât-ı
Fihrist Ve Keşfu'l -Ebyât Eseri'nin Birinci Cildine Göre)*

Elif DEMİR

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Muhammet HEKİMOĞLU

2013, 168 sayfa

Mevlânâ hem İran hem de klasik Türk Edebiyatı'nın ve tasavvuf geleneğinin büyük simalarından biridir. O, çağları aşan engin hoşgörüsünü ve bilgeliğini samimi bir dil ve akıcı bir üslupla her eserinde olduğu gibi Dîvân-ı Kebîr adlı eserinde de ortaya koymuştur.

Klasik kültürde yetişen şairler, Türkçe, Farsça ve Arapça olmak üzere üç dili de öğrenmişler ve bu alanlarda ustaca eserler vermişlerdir. Mevlânâ da bu eserinde her üç dili de kullanmıştır. Bu çalışmadaki amaç, Mevlânâ'nın edebi kişiliğini farklı bir üslupta yansıttığı ve üzerinde çok az çalışılmış olan Dîvân-ı Kebîr eserinde yer alan Arapça unsurların incelenerek, Arap Dili ve Edebiyatı ile Mevlânâ arasındaki bağın ortaya konulması ve böylelikle onun edebi kişiliğinin başka bir yönünün de ortaya çıkarılmasını sağlamaktır.

Bu doğrultuda, bu çalışmada Dîvân-ı Kebîr'de geçen Arapça müstakil gazeller, Arapça müstakil beyitler ve Arapça ibareler tasnif ve tercüme edilmiş; Mevlânâ'nın edebi hayatının tarihsel süreci göz önünde bulundurularak Arap Dili ve Edebiyatı'nın Mevlânâ üzerindeki etkileri örneklerle anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mevlânâ, Dîvân-ı Kebîr, Arap Dili ve Edebiyatı

ABSTRACT**MASTER THESIS****Elif DEMİR****Advisor: Associate Prof. Dr. Muhammet HEKİMOĞLU****2013, 168 Page**

Mawlana is both one of the great figures of the Iranian and classical Turkish literature and also the sufi tradition. He has revealed his vast tolerance and wisdom beyond the ages in a sincere language and mellifluous genre in all his work also in Dîvân-ı Kebîr.

Classical poets grown in culture, where three languages Turkish, Arabic and Persian to be learned, in those areas they gave a masterful works of art. Mevlâna also used these three languages in this work.

Purpose of this thesis is to reveal of the bond between Arabic literature and Mevlâna by analyzing Arabic elements in his very little-studied work Dîvân-ı Kebîr and thus to bring out another aspect of his literary character.

In this respect, the Arabic detached odes, couplets and Arabic phrases in Dîvân-ı Kebîr are classified and have been translated in this study; considering the historical process of Mevlâna's literary life, the effects of Arabic Language and Literature on Mevlâna is explained with examples.

Key Words: Mevlâna, Dîvân-ı Kebîr, Arabic Language and Literature

KISALTMALAR

a.e.	: aynı eser
A.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.m.	: aynı makale
Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
h.	: hicrî
hş.	: hicrî Şemsi
m.	: milâdî
M.Ö	: Milattan Önce
Nşr.	: Neşreden
Ö.	: Ölümü
vb.	: ve benzeri

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

أ, ء	—'	ض	D, Z
ب	B	ط	T
ت	T	ظ	Z
ث	<u>S</u>	ع	—'
ج	C	غ	Ğ
ح	H	ف	F
خ	<u>H</u>	ق	K
د	D	ك	K
ذ	<u>Z</u>	ل	L
ر	R	م	M
ز	Z	ن	N
س	S	و	V
ش	Ş	ه	H
ص	S	ي	Y

KISA ÜNLÜLER

َ	A E
ُ	U
ِ	İ

UZUN ÜNLÜLER

ى	Â
و	Û
ي	Î

Harf-i Ta'rîf alan isimlerin okunuşu tam olarak verilmiştir.

İzafet terkibi halinde bulunan isimlerin yazımında Arapça gramer kurallarına yer verilmiştir.

Birleşik isimler ayrı değil, bitişik yazılmıştır. 'Abdulhamîd, 'Abdullah gibi...

ÖNSÖZ

Mevlânâ, şüphesiz İran ve Klasik Türk Edebiyatı'nın aynı zamanda tasavvuf geleneğinin en büyük simalarından biridir. Büyük bir bölümü Şemsi Tebrîzî ile tanıştığı dönemde kaleme alınan ve onun ayrılışından dolayı duyduğu üzüntü sonucunda sema ederek söylediği şiirlerle tamamlanan *Dîvân-ı Kebîr* adlı eseri, Mevlânâ'nın *Mesnevî* eseri gibi büyük bir başyapıttır.

Mevlânâ'nın, divanında ele aldığı konuları olağanüstü ifadelerle betimlemesi, anlatımda seçerek kullandığı sözcükler, ustalıkla kurduğu cümleler, olayları okuyucunun somut olarak canlandırmasını sağlayan anlatım tarzı ve kullandığı akıcı, anlaşılır dil, onu çağdaşı diğer edebiyatçılar arasında öne çıkan bir edip yapar.

Mevlânâ, şairliğin, belagatin hakkını gerçekten vermiş bir söz ustasıdır ve bunu *Dîvân-ı Kebîr*'de Farsça ve Arapça'yı mükemmel şekilde kullanarak söylediği gazeller ve rubailerle gözler önüne serer. Farsça'da olduğu gibi Arapçada da dile son derece hakimdir. Kullandığı Arapça kolay anlaşılır halk Arapçasıdır ve bunu Arap atasözleri, halk deyişleri ile o kadar güzel süsler ki; adeta onun doğuştan bu dile hâkim olduğu sanılır. Bunun yanında dini ve tasavvufî kimliğini de kullandığı dile yansıtır, gazellerinde sık sık Arapça dua ifadeleri, Kur'an ve hadislerden alıntılar görülür.

Divanında göze çarpan diğer bir nokta ise Mevlânâ'nın klasik Arap edebiyatından ve şairlerinden etkilenmiş olmasıdır. Hatta Şemsi Tebrîzî'nin yasaklamasına rağmen bu tutkusundan vazgeçememiştir. Bu durumu, divanında söylediği gazellerde el-Mütenebbî, el-'Aşâ gibi büyük klasik Arap şairlerinden verdiği örneklerde görmek mümkündür. Aynı zamanda gazellerinde kullandığı şarap, sâki, çöl gibi temalar Klasik Arap Edebiyatı'nda karşılaştığımız kasîde ve hamriyât gibi türlerde de varolan unsurlardır.

Yukarıda bahsettiğimiz durumlar, tezimizde etraflıca incelenerek, Mevlânâ ve eserleri konusunda şimdiye kadar en geniş ve hakikatli çalışmaları yapmış olan Bedî'uzzamân-ı Furûzânfer'in, *Dîvân-ı Kebîr*, *Kulliyât-ı Şemsi Tebrîzî*, *Tovzihât-ı Fihrist Ve Keşfu'l-Ebyât* eserinin birinci cildinde geçen Arapça gazeller, beyitler ve

ibareler tasnif ve tercüme edilmiş ve Arap Dili ve Edebiyatı'nın Mevlânâ üzerindeki etkisi incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmamız bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; büyük şair ve mutasavvıf Mevlânâ ve eseri *Dîvân-ı Kebîr* hakkında genel bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde; Arap Dili ve Edebiyatı'nın Mevlânâ üzerindeki etkisi *Dîvân-ı Kebîr*'den verilen örneklerle açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde ise *Dîvân-ı Kebîr*'de geçen Arapça müstakil gazeller, müstakil beyitler ve Arapça ibareler tasnif edilerek tercümeleri yapılmıştır.

Çalışmama bilgi ve tecrübeleriyle değerli katkılarda bulunan danışman hocam Doç. Dr. Muhammet HEKİMOĞLU'na sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Kırıkkale-2013

Elif DEMİR

GİRİŞ

“Ruh ilimle dosttur, akılla dost;

Ruhun Arapçayla, Türkçeyle ne işi var” diyen büyük mutasavvıf, büyük şair ve aynı zamanda düşünür Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’nin, ahlaka, inanca, hayata kısacası temelde insana dair hissettiklerini vecd ile kendinden geçerek sema ederken vezin ve kafiyeyle söylediği şiirleri, gazelleri ve rubaileri Dîvân-ı Kebir adlı eseri meydana getirdi.

Şair, yapmacıklıktan uzak, beyit ve kafiye derdi gütmeksizin kendine has uslubuyla söylediği bu eserde yaşadığı dönemi bütün özellikleriyle gözler önüne serer. Şairin engin dünya görüşü, ileri görüşlülüğü ve sınırsız hoşgörüsü sonucunda yüzyıllara hükmedebilen, geleceği görebilen ve dünya çapında kabul gören bir düşünce meydana gelir ki Mevlânâ’yı ebedileştiren asıl şey de budur.

Mevlânâ ve eserlerinin özellikle Mesnevî ve Dîvân-ı Kebir’in bu kadar sevilmesi ve yaygın olmasının sebeplerinden biri de yukarıda bahsettiklerimize ilaveten şairin kullandığı dildir. Mevlânâ, Dîvân-ı Kebir’de Horasan bölgesinin halk Farsçasını kullanır. Dili oldukça sade ve kolay anlaşılmaktadır. Eserde Farsçanın yanı sıra Rumca ve Arapça şiirlere de rastlamaktayız. Çalışmamızın da konusu olan bu Arapça şiirlerin dili halk Arapçasıdır ve şairin öğrenim gördüğü Haleb’in konuşma dilidir.

Bu çalışmadaki esas amaç, şair ve eser hakkında ayrıntılara girmekten ziyade, şimdiye kadar pek üzerinde durulmamış olan Dîvân-ı Kebir’de geçen Arapça müstakil gazeller, müstakil beyitler ve Farsça şiirler içerisindeki Arapça ibareleri inceleyip, tahlil etmek ve Mevlânâ’nın XIII. yüzyılda din, eğitim ve hukuk dili Arapça ile olan ilişkisini ana hatlarıyla okuyucuya sunmaktır.

Çalışmamız, Mevlânâ’nın eserlerinin incelenmesi ve dünya üzerinde okuyucuyla buluşmasında belki de en büyük katkıyı sağlayan Bedî’uzzamân-ı Furûzânfer’in, *Dîvân-ı Kebîr, Kulliyât-ı Şemsi Tebrîzî, Tovzihât-ı Fihrist Ve Keşfu’l- Ebyât* adlı eserinin birinci cildi esas alınarak hazırlanmıştır.

Çalışma üç ana başlık altında incelenmiştir:

Birinci bölümde, Mevlânâ, hayatı ve Dîvân-ı Kebir adlı eseri hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde Mevlânâ'nın Arapçayla olan ilişkisi ve Arap edebiyatının onun üzerindeki etkisi ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise Dîvân-ı Kebir'de geçen Arapça müstakil gazeller, müstakil beyitler ve Farsça şiirler içerisindeki Arapça ibareler incelenmiş, Türkçe'ye tercümeleri yapılarak tasnif edilmiştir.

Hem Türk hem İran edebiyatında ve dünya çapında önemli bir yer edinen Mevlânâ ve bu eserin yüzyıllardır gördüğü değerin günümüzde de devam etmesi ve başta Arap Dili ve Edebiyatı camiası olmak üzere konu ile ilgilenen çevrelerin yararlanabileceği bir çalışma olması amacı güdülmüştür.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEVLÂNÂ VE DÎVÂN-I KEBÎR

1.1. MEVLÂNÂ CELÂLEDDÎN-İ RÛMÎ (Ö. 672/1273)

Feridüddin Attar'ın, Mevlânâ'nın babası Bahâeddîn Veled'le Nişabur şehrinde karşılaştıklarında ona “*bu senin oğlun çok zaman geçmeyecek, âlemde yüreği yanıkların yüreğine ateşler salacak*”¹ dediği Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, 6 Rebiulevvel 604 yılında (30 Eylül 1207) Horasan'ın Belh şehrinde dünyaya geldi.²

Adı Celâleddîn b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Hatibî el-Konevî er-Rumî'dir.³ Efendimiz anlamına gelen “Mevlânâ” unvanı sonradan verilmiştir. Sultan manasına gelen “Hüdavendigâr” lakabı ise babası tarafından verilmiştir. Eserlerinde soyuyla ilgili bilgiler bulunmamaktadır. Bazıları onun soyunu Hz.Ebubekir'e dayandırırılar hatta Abdulkadir el-Kureyşî'nin *Cevâhiru'l-Mud'îyye* adlı eserinde şeceresi Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Huseyn b. Ahmed b. Kasım b. Museyyib b. Abdillâh b. Abdîrrahman b. Ebi Bekr's-Siddîk b. Ebi Kuhâfe olarak geçer.⁴

Mevlânâ, eserlerinde kendinden oldukça az bahseder, onun hayatıyla ilgili bilgileri çoğunlukla oğlu Sultan Veled'in *İbtidânâme*'si, Feridun-i Sipehsâlâr'ın *Risâle*'si, Ahmed Eflakî'nin *Menâkıbu'l 'Arifîn*'i ve Abdulkadir el-Kureyşî'nin *el-Cevahiru'l-Mud'îyye* adlı fıkıh eserinden öğrenebilmekteyiz.⁵

Öncelikle Mevlânâ'nın zengin edebi kişiliğini, dini ve ilmi konularda vâkıf olduğu engin bilgisini anlayabilmemiz için onun ailesine ve yetiştiği coğrafyaya bakmamız gerekir.

¹ Öngören, Reşat, “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, T.D.V. Yayınları, Ankara 2004, c. XXIX, s. 441.

² Ferruh, Ömer, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabî*, Daru'l İlm li'l-Melâyîn, Beyrut tsz., c. III, s.631.

³ a.e., s.631.

⁴ Hekimoğlu, Muhammed, “el-Cevahiru'l-Mud'îyye'de Mevlânâ”, *Mevlânâ Araştırmaları Dergisi I*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007, s.58.

⁵ Mevlânâ Celâleddin Rûmî, *Mesnevî*, (Haz. Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu) T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya 2012, c. I, s. 18.

Mevlânâ'nın şahsiyetine ve edebi kişiliğine ilk önemli tohumları eken şüphesiz ki onun babası ve aynı zamanda ilk hocası Bahâeddin Veled'dir. Babası Belh şehrinde bulunan önemli bir ulema ailesinden gelmekteydi. Kendisi "*Sultanu'l-ulemâ*" lakabıyla tanınmıştı, aynı zamanda Kübreviyye tarikatına mensuptu.⁶ H. 611 senesinde Bahâeddîn Veled şehri terk etmek zorunda kaldı. Terketme nedenleri kaynaklarda açıkça yer almamakla birlikte en önemli nedenlerden biri Moğol istilası, diğeri ise dönemin Hârezmşah sultanı Hârezmşah Muhammed ile Bahâeddin Veled arasında çıkan anlaşmazlık sayılabilir.⁷ Mevlânâ bu sırada beş yaşında idi. Yol üzerinde Nişabur'a uğramışlar, orada Bahâeddin Veled, Feriduddîn Attar ile karşılaşmış ve Attar ona *Esrarnâme* isimli kitabını hediye etmiştir.⁸ Babası hac dönüşü Şam, Bağdat gibi çeşitli yerlerde uzun yıllar müderrislik yaptı ve son olarak Sultan Alâeddin Keykûbat'ın isteği üzerine Konya'ya gelip oraya yerleşti.

Mevlânâ 17-18 yaşlarında iken Konya, Lârende'de Semerkantlı alim Şerafettin Lûlâ'nın kızı Gevher Hatun'la evlendi. Bu evlilikten oğulları Sultan Veled ve Alaeddin dünyaya geldi. Gevher Hatun'un ölümünden sonra Kirâ Hatun'la evlendi.⁹

Babası Bahâeddin Veled'in 23 Şubat 1231 tarihinde vefatından sonra, Mevlânâ 24 yaşında iken babasının yerine geçerek müderrislik yapmaya başladı. Bir yıl sonra babasının öğrencisi ve müridi olan Seyyid-i Sırdân lakaplı Şeyh Burhaneddin-i Muhakkık-ı Tirmîzî'nin, Konya'ya gelmesi üzerine Mevlânâ ona intisab etti ve dokuz yıl müridi olarak hizmet etti.¹⁰ H. 630 (1233) yılında Mevlânâ eğitimini daha da ilerletmek için öncelikle Halep'te Haleviyye Medresesi'nde, daha sonra Şam'da Mukaddemiyye Medresesi'nde eğitim gördü. Şam'da dört ya da yedi sene kaldığı rivayet edilmektedir. Bu süre zarfında Muhyiddin İbnu'l Arabî, Osman Rûmî, Sadreddîn Konevî gibi önemli düşünce ve din bilginleriyle fikir alışverişlerinde bulundu. Kendini Arap dili ve edebiyatı, tefsir, fıkıh, hadis gibi ilimler başta olmak üzere zahiri ve batını ilimlerde geliştirdi ve icazetler aldı. Mevlânâ eğitiminden sonra Konya'ya döndü. Hocası Seyyid Burhaneddin, ona bir takım irşad ve icazetler verdikten sonra ayrılarak Kayseri'de vefat etti.

⁶ Öngören, *a.g.m.*, s. 441.

⁷ Mevlânâ, *a.g.e.*, (Haz. Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu), c. I, s. 21.

⁸ Ferruh, *a.g.e.* s.632.

⁹ Öngören, *a.g.m.*, s. 442.

¹⁰ Mevlânâ, *a.g.e.*, (Haz. Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu), c. I, s. 21.

Seyyid Burhaneddin'in vefatından beş yıl sonra Mevlânâ, Konya'da büyük mutasavvıf Şemsî Tebrîzî ile karşılaştı. Bu karşılaşma ile ilgili rivayetlerin en yaygını şöyledir:

Mevlânâ, birgün Pamukçular Medresesi'nden öğrencileriyle beraber çıkarken Şems gelmiş ve Mevlânâ'nın atının yularını tutarak *“ey dünya ve mana nakitlerinin sarrafı, Hz. Muhammed mi daha büyüktü yoksa Bâyezid-i Bistâmi mi?”* diye sormuş; Mevlânâ, *“Muhammed Mustafa bütün peygamberlerin ve velilerin başıdır”* diye cevap verince Şems *“ama o seni tesbih ederim, biz seni layıkıyla bilemedik (ya da bazen gönlüm bulanırda, Allah'a her gün yetmiş defa istiğfar ederim)”* dediği halde Bâyezid, *“benim şanım ne yücedir, ben sultanların sultanıyım”* diyor, demiş. Bunun üzerine Mevlânâ, Bâyezid'in çıktığı makamın üstünlüğü gösterilince, bunu bu sözlerle anlatmaya çalıştığını fakat Hz. Muhammed'in ise her gün yetmiş makam aştığını, ulaştığı makamın yanında bir öncekinin küçüklüğünü gördüğü için istiğfar ettiğini söylemiştir. Bu cevabı Şems çok beğenir ve Mevlânâ ile dostlukları bu şekilde başlar.¹¹

Abdulkadir el-Kureyşî'nin *el-Cevahiru'l-Mud'îyye* adlı fıkıh eserinde ise bu karşılaşmadan şöyle bahsedilmektedir:

...Şeyh Celâleddin bir gün evinde oturuyordu. Etrafında kitaplar ve öğrencileri vardı. Salih imam Şemseddîn et-Tebrîzî içeri girdi ve oturdu. Kitapları ve içinde bulunduğu durumu göstererek şeyhe “nedir bu?” diye sordu.

Mevlânâ Celâleddin de “bunu bilmezsin” diyerek başladığı sözlerine devam etmek ister. Ancak henüz cevabını bitirmemişti ki, birden bire tüm ev ve kitaplar tutuşmaya başladı.

Mevlânâ Celâleddin “bu da ne böyle” dedi.

Şems ona, “bunu da sen bilmezsin” dedi ve kalkıp orayı terk etti.

Şeyh Celâleddin, yalnızlığa adım attı...¹²

Mevlânâ'nın Şems ile karşılaşması hayatında bir dönüm noktasıdır. Onu tanıdıktan sonra müridlerini, derslerini, vaazlarını bırakıp ilahi aşka düştü ve bütün zamanını Şems ile sohbete ayırdı. Ne yazık ki bu durum müridleri ve onu seven halk arasında Şems'e karşı kıskançlığa ve kine sebep oldu. Halkın ağzında dolaşan ve

¹¹ Öngören, a.g.m., s.441.

¹² Hekimoğlu, a.g.m., s.61.

günden güne yayılan dedikodular Şems'i rahatsız etti ve Şems, Konya'yı terk ederek kayboldu. Şems'in gidişi Mevlânâ'yı derinden yaraladı ve durumu günden güne kötüleşti. Bunu gören müridlerinin Mevlânâ'ya gelerek özür diledikleri kaydedilmektedir. Bir süre sonra Şems'in Şam'da olduğunu öğrenen Mevlânâ ona mektuplar yazarak geri gelmesi için yalvarır ve oğlu Sultan Veled'i Şam'a gönderir. Israrlar sonucu Şems geri gelmeyi kabul eder. Bu ayrılık zarfında Mevlânâ, matem tutanların giydiği "*hindibâri*" adındaki hırkayla ve başına sardığı yün sarıkla sema' meclisini başlatır ve Divân-ı Kebîr'in büyük bir bölümü bu dönemde yazılır.¹³

Tekrar bir araya gelen Şems ve Mevlânâ, Mevlânâ'nın medresesindeki hücrede altı ay boyunca inzivaya çekilip sohbet ederler. Fakat müridleri ve halk arasındaki dedikodular yeniden başlayınca Şems, Mevlânâ'dan kendisini ayırmak istediklerini ve bu sefer asla geri dönmeyeceğini söyler ve bir gün ansızın ortadan kaybolur. Şems'in ortadan kaybolması hakkında, Şems'in bıçaklanarak öldürüldüğü ve suikastçiler arasında Mevlânâ'nın oğlu Alaaddin'in de olduğunu belirten kaynaklar bu durumu daima tereddütle aktarmışlardır.¹⁴

Mevlânâ, Şems'i tekrar kaybetmenin ardından aşkla şiirler söylemeye başlar ve hiç ara vermeksizin sema' yapar. Bu dönemde Mevlânâ şeyhliği bırakır ve yerine öncelikle Selâhaddin-i Zerkûb'u, onun vefatından sonra da Hüsameddin Çelebi'yi geçirir. Mevlânâ, Çelebi'nin şeyhliğinden on yıl sonra 5 Cemaziyülahır 672 (17 Aralık 1273) tarihinde vefat eder.¹⁵

Mevlânâ tam anlamıyla âlim, sufi ve şairlik özelliklerini barındıran bir kişiliktir. Vefatından sonra ardında sadece İslam coğrafyasında değil bütün dünyada adından söz ettirecek eserler bıraktı. Bunlardan ilki, tasavvufi düşünce ve ahlakın bütün inceliklerini ihtiva eden ve İslam kültüründe en önemli eserlerden biri sayılan *Mesnevî*'dir. Diğer ikisi, Mevlânâ'nın yaşadığı süre içerisinde verdiği sohbetlerin vefatından sonra oğlu Sultan Veled ve bir müridi tarafından toplanarak kitaplaştırılmış hali *Fîhî mâ Fîh* ve yine Mevlânâ'nın vaaz ve sohbetlerinden oluşan *Mecâlis-i Seb'a*'dır. Araştırmamızın konusu olan Divân-ı Kebîr ise İslam düşünce tarihinde, Mevlânâ'nın *Mesnevî* eseri

¹³ Eflaki, Ahmed, *Menâkıbu'l Ârifîn*, MEB Yayınları, İstanbul 1964, c.I, s.88-89.

¹⁴ Mevlânâ, *a.g.e.*, (Haz. Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu), c. I, s. 26.

¹⁵ Öngören, *a.g.m.*, s.445.

kadar adından söz ettiren bir kitaptır. Bu eser Farsça'dır, lakin içerisinde Arapça gazeller ve rubailer de bulunmaktadır. *Dîvân-ı Şems* olarak da bilinir.

1.2. DÎVÂN-I KEBÎR

Daha öncede belirttiğimiz gibi Mevlânâ'nın Şems ile karşılaşması hayatında büyük bir dönüm noktası olmuş, bu tanışmadan sonra Mevlânâ medresedeki vaazlarını, derslerini, irşadı bırakarak kendini gündelik hayattan soyutlamıştır. Şems sayesinde ilahi aşka düşmüş ve dîvânının çoğu bölümü de bu dönemde yazılmıştır.

Şems ile tanışmasından sonra şiiirlerinde genellikle “*Şems*” mahlasını kullanır. Diğer yaygın olarak kullandığı mahlası ise “*Hâmûş*”tur. Şems'i genellikle bir hitap olarak kullanır, Hâmûş mahlasını ise Şems'le tanışmadan önceki dönemde söylediği şiiirlerde kullanıldığı sanılmaktadır.¹⁶

Mevlânâ, şiiirlerinde kafiye, usluup kaygısı gütmemiş, şiiirleri gereksiz yere uzatma yoluna gitmemiştir. O, engin hayat bilgisini, kainata ve yaratılanlara olan bakışını, hoşgörüsünü ve hayat tecrübesinden süzerek elde ettiği düşünce tarzını, etkilendiği günlük olaylarla harmanlayarak vecd ile sema' ederken vezin ve kafiyeyle söylerdi. Bu sözleri yanında bulunan müridlerinden “*kâtibu'l-Esrar*” yani sır kâtipleri adındaki bir grup yazıya geçirirdi. Daha sonra bu şiiirler bahirlere ve alfabetik sıraya göre düzenlendi ve Dîvân-ı Kebîr ortaya çıktı.¹⁷

Mevlânâ günlük yaşantısında halkla iç içeydi. Verdiği vaazlar, dersler ve örnek yaşam tarzındaki ahlak ve içtenlik onun çevresinde binlerce insanın toplanmasına neden olmuştu. Halk tarafından bu kadar iltifata ve sevgiye mazhar olan Mevlânâ, elbette eserlerinde de halkın anlayabileceği, halktan olan bir dil kullanmıştı. Dîvânında Horasan bölgesinin halk Farsçasını kullandı. Yazdığı Arapça gazeller ve rubâ'îler, halk Arapçası

¹⁶ Mevlânâ Celaleddîn, *Dîvân-ı Kebîr*, (çev. Abdülbaki Gölpınarlı), Hasan Ali Yücel klasikleri, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007, c.I, s. X.

¹⁷ a.e., s. XI.

olarak bildiğimiz “*lûgatû’l- Ammiyye*” dir. Bu yüzdendir ki şiirlerinde sık sık atasözleri, halk gelenekleri ve inançları hatta bazen küfürleri de görmekteyiz.¹⁸ Örneğin;

صد مصر و صد شکرستان درجست اندر یوسفان الصيد جل او صغر فالكل فى جوف الفرا¹⁹

“*Yusufların gönüllerinde yüzlerce Mısır, yüzlerce şeker kamışlığı var; av, ister büyük ister küçük olsun hepsi yaban eşeğinin karnındadır.*”²⁰

Diğer bir gazelde ise şöyledir:

ای یوسف صد انجمن یعقوب دیدستی چو من اصغر خدی من جوی و ابیض عینی من بکا²¹

Ey yüz topluluğun Yusuf’u, benim gibi bir Yakup gördün mü sen? Aştan yüzüm sarardı, ağlamaktan gözlerime ak düştü.

Fakat bundan Mevlânâ’nın “*basit, bayağı*” bir tarzda şiir söylediği sonucu çıkarılmamalıdır. Şiirlerinde kafiye ve ölçü yerinde kullanılmıştır. Asıl anlatılmak istenen duygu ve coşku, şiirin en uygun yerinde mükemmel bir ahenkle verilir.

Mevlânâ’nın dîvânında göze çarpan bir diğer özellik ise doğu şiirlerinde karşımıza çıkan beyitte kafiyeyle bağlı kalma zorunluluğu onun eserlerinde öncelik değildir. Her ne kadar o, vezin ve kafiye yönünden şiirin klasikleşmiş yapısına bağlı kalsa da onun için önemli olan mana ve iletmek istediği mesajdır. Mevlânâ’nın her şiiri kendi içerisinde bir bütünlük teşkil eder. Beyitin kısalığı ya da uzunluğu onun ilgilenmediği bir özelliktir. Bu yüzdendir ki şiirleri bazen upuzun beyitlerle, bazen de dört beş beyitle sonlanır.

Mevlânâ şiirde kafiyeyle, asıl maksat olan manayı kısıtladığı için sevmez ve şöyle der:

“*Ben kafiye düşünürüm; sevgilim bana der ki “benimle buluşmaktan başka bir şey düşünme; ey benim kafiye düşünenim, bence devlet kafiyesi sensin...”*”²²

¹⁸ Mevlânâ Celaleddîn, *a.g.e.*, c.I, s. XI.

¹⁹ Gazel no: 261/36, beyit no: 507.

²⁰ كل الصيد فى جوف الفرا: Her av yaban eşeğinin karnındadır. Bir Arap atasözü.

²¹ Gazel no: 261/36, beyit no: 505.

²² Mevlânâ, *Mesnevî*, (çev. Veled Çelebi), Doğan Kitap Yayınevi, İstanbul 2007, c.I, s.106 beyit no: 1727.

Diğer bir beyitte ise bu durumu şöyle dillendirir;

يا شوق اين العافيه كى اضطر بالقافيه عندى صفات صافيه فى جنبها نطقى كدر

Ey arzu, esenlik nerede, ne zamana kadar kafiyeyle uğraşacaksın? En arı sıfatlar benimdir, onun yanında konuşmam kederdir.²³

Onun şiirlerinde önemli olan konu bütünlüğüdür. Şiirin başında neden söz ediyorsa şiirin sonuna kadar aynı konu üzerinden gider, konu dışına çıkmaz. Her şiiri bir olaya dayanır ve her birinin bir söyleme nedeni vardır. Arapça şiirlerinde abartılı ölçüde beyitte ahenk gücü, kafiye uyumu söz konusu değildir. Şiirlerinde mana ve lafız gücüyle sanat ve tekit açıktır.

Mevlânâ'nın dîvânında geçen şiirlerde onun doğayı, insanı ve yaşadığı dönemdeki olayları gözlemleyişi, engin idrak kabiliyeti ve buluş kudretini görmemek imkânsızdır. O hakikat gözüyle gören bir mutasavvıftır. Örneğin; bir beyitte leyleği kuşların arifi yaparken; bir diğerinde küfürle imanı bir yumurtanın akıyla sarısına benzetir.²⁴ Ya da bunları çoğunlukla tabiat unsurlarını, zaman zaman dini ifade ve halk söylemlerini kullanarak yalın bir dille anlatır ve okuyucunun şimdiye kadar aklına gelmeyen bir düşünce ve tefekkür iklimi sunup, onu bilgi ve hikmet deryalarına davet eder.

Bütün bu özellikler Mevlânâ'yı büyük bir şair ve düşünce insanı yapar. Öyle ki zamanın en ünlü şairlerinin tüm özelliklerini kendinde toplar. Dîvânındaki şiirlerinde, Sa'dî'den daha engin bir hikmet, halk dilini kullanmakta ve halka yakınlıkta Attar'dan daha keskin bir kabiliyet ve Hâfız'ın rindliğinden daha üstün bir rindlik görülür.

Yaşamı ve düşüncesi birbiriyle tutarlı olan; olduğu gibi görünen, görüldüğü gibi olan Mevlânâ'nın bu eseri dünyada bir çok dile çevrilmiştir. Ne yazık ki Türkiye'de bu eser gereken ilgiyi görememiş, üzerinde kayda değer çalışmalar yapılmamıştır. Türkçe'de en kapsamlı çalışma Abdülbaki Gölpınarlı'nın yaptığı Dîvân-ı Kebîr tercümesi ayrı bir kitap olarak basılan Dîvân-ı Kebîr'de geçen tüm rubailerin

²³ Gazel no: 1178/63, beyit no: 804.

²⁴ Gazel no: 1940/1158, beyit no: 12907, 12920.

tercümesidir. Bunların dışındaki eserler, yine aynı yazarın tercümelerinden alınmış seçme şiirlerdir. Bunlara ilaveten Şefik Can'ın da Dîvân-ı Kebîr'den seçme şiirler çalışmaları mevcuttur. Bunların dışında, seçme şiirlerden farklı olarak Mustafa Uslu'nun "*Dîvân-ı Kebîr'de Mevlânâ'nın eğitim görüşü*" adlı çalışması ve Saadettin Kocatürk'ün "*Mevlânâ, Dîvân-ı Kebîr üzerinde incelemeler –Allah, insan ve vîsul*" çalışması bulunmaktadır. Yerli ve yabancı diğer çalışmalar için Adnan Karaismailoğlu, Sait Okumuş ve Fahrettin Coşguner'in hazırladığı "*Mevlânâ Bibliyografyası*"nı incelemek yerinde olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAP DİLİ VE EDEBİYATI'NIN MEVLÂNÂ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Mevlânâ gençliğinden itibaren şiir sanatının sembolleri ve kuralları ile iç içe olmuştur. Onun çocukluk döneminde aldığı Belh ve Harezm'deki eğitimi ve daha sonraki yıllarda yerleşik hayata geçtiği Anadolu'da Farsça konuşulan çevrelerdeki eğitimi, Mevlânâ'nın edebi şahsiyetindeki melekenin kaynağı olabilir. Gerçekte onun Arapça ve Farsça belagata olan hâkimiyeti Dîvân-ı Kebîr ve Mesnevî eserlerinde o kadar belirir ki; onun Fars ve Arap edebiyatına olan derinliğinden bir zerre bile şüphe duyulmaz.

Mevlânâ'nın babası Bahâeddin Veled, hiç şüphesiz onun ilk eğitmenidir. Bahâeddin Veled'in yetiştiği Harezm, Belh ve Maverâünnehir bölgelerinde dönemin Enverî, Edib Sâbir, Reşidüddin Vatvat gibi önemli isimleri Fars Edebiyatı geleneğinin en önemli ustaları sayılırlardı. Bu ediplere göre; Fars edebiyatı ve şiiriyle ilgilenen kişiler için, Arapça nazım ve nesiri çok iyi derecede bilmek ve kullanmak bir zorunluluktur.²⁵ İşte bu yüzden ki Bahâeddin Veled'in yetiştiği dönemde yaşayan bu ediplerin etkileri onun üzerinde çok açık bir şekilde görülmektedir. Böylelikle Mevlânâ'nın ilk hocası olan babasından aldığı eğitim sonucunda eserlerindeki Arap Dili ve Edebiyatı tesirinin nasıl ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Harezmşahların son dönemini anlatan Yedrî Nesevî'nin "*Nefsetu'l Mesduri*" ve Cuveynî'nin, Mevlânâ'nın eğitim dönemini de anlatan "*Tarih-i Cihanguşâ*" adlı eserlerinden de anlaşılacağı üzere, Mevlânâ'nın çocukluk ve göç döneminden gençlik ve olgunluk dönemine kadar geçen sürede Arap Edebiyatı, belagat, inşâ (yazı), şiir ve hikmet bilgilerine vâkıf olmak, gözle görülür bir şekilde çağdaşları arasında öne çıkmak isteyen her şairin eğitimi için gerekli bir aşamayı.²⁶

Hiç şüphesiz Mevlânâ bu konularda açıkça fark edilebilen bir bilgiye sahipti. Onun Mektubât'ındaki yazı üslubu çoğunlukla Reşidüddîn Vatvat'ın "*Mekâtib*" ve

²⁵ Zerrînkûb, Abdu'l Huseyn, *Sırr-ı Ney*, Maharet, Tahran h. 1388, c.I, s.234.

²⁶ Zerrînkûb, a.g.e., s.235.

Nedâdî'nin "*et-Teveessül ile't-Teressül*" adlı eserlerindeki üsluplarını akla getirir.²⁷ Dîvân-ı Kebîr'deki Arapça üslubu, onun çocukluğundan bir önceki dönemde yaşamış, şair ve edib olan Vatvat ve Edib Sâbir'in dîvânlarındaki biçimi hatırlatır. Vatvat, Edib Sâbir ve Nedadî gibi ediblerin eserleri, Mevlânâ'nın çocukluğuna denk gelen Harezmşahların son döneminde nesir ve nazımda birer başyapıt olarak kabul edilirdi. Onların, Mevlânâ'nın Arapça şiir ve nesrindeki etkileri açıkça görülmektedir.

Onun şiirlerini incelediğimizde, Reşidüddin Vatvat ve Edib Sabir gibi Harezmşahlar döneminin hem Arapça hem Farsça yazan yazarlarının ve Arap dili ve edebiyatının kutupları sayılabilecek ediplerinin lügat ve belagat eserlerinde derinleştiği görülür.²⁸

Bilindiği üzere Mevlânâ aldığı eğitimin gereği olarak, halka sohbetler veren iyi bir vaiz, medresede öğrenciler yetiştiren üstün meziyetli bir müderris ve zikir ehli bir tarikat şeyhi idi. Bu tür eğitim almış ve yukarıda belirttiğimiz vazifeleri olan bir kişinin mesleği gereği Kur'an'ı öğretmesi, Kur'an tefsiri ve hadis, fıkıh, siyer gibi ilimlere vâkıf olması bir zorunluluktur. Bu açıdan bakıldığında da, Mevlânâ'nın Arapça bilmesi ve Arap dili ve edebiyatıyla derinden ilgili oluşunu anlamak zor değildir.

Şunu belirtmek gerekir ki, Mevlânâ eserlerinde Arap dili ve belagatını kullanmakta asla aşırıya kaçmamış, bilakis gösteriş ve yapmacılıktan uzak durmuş, Farsça ve Arapça şiirlerinde abartılı, ağdalı süslemelerden kaçınarak anlam bütünlüğüne önem vermiş, konu dışına çıkmamış, beyit bütünlüğünü ve kafiyei ön planda tutmamıştır. Dönemin çoğu vaiz ve fıkıhçıların edebiyatta sadece biçimsel olarak dile ve şekle önem vermemelerinin sebebi, züht ve takva ehlinin bu tür şeylerle uğraşmayı çirkin ve hakir olarak görmelerindendir. Onlar için, bu tür bilgileri Kur'an, hadis ve diğer dini ilimleri anlayacak kadar bilmeleri yeterliydi.²⁹ Çünkü onların asıl amacı çağın fenomenlerine ayak uydurmak değil, ilim denizinden kendilerine düşen payı almak ve yazdıkları eserlerle de ilim talep edenlere bir nebze de olsa faydalı olmaktı.

Mevlânâ da dönemin pek çok âlim, zahit ve fıkıhçıları gibi Arap belagatı ve edebiyatı ile uğraşmanın temel amacını Kur'an ve hadisin anlaşılmasını sağlamak olarak görüyordu. Bunun sebebi de edebiyatta özellikle de şiir alanında çok derinleşmenin benliklerindeki takva inancıyla ters düşeceği kanısıydı. Buna rağmen zaman zaman

²⁷ Zerrînkûb a.g.e., s.235.

²⁸ a.e., s.236.

²⁹ a.e., s.236.

Mevlânâ, Arap dili ve edebiyatının inceliği, güzelliği ve zarafetinden kendini alamıyor; ölçünün dışına çıkıyordu. Belki de bu yüzdendir ki –Şemsi Tebrîzî yasaklamış olmasına rağmen³⁰, ünlü Arap şairi Ebu't- Tayyib el-Mütenebbî'nin dîvânını mütalaa etmeye devam etmiştir. Öyleki el-Mütenebbî'nin etkisi Divân-ı Kebîr'de ve Mesnevî'de görülür³¹.

Aynı zamanda Mevlânâ'nın Arapça 'ya olan özel hassasiyeti Dîvân-ı Kebîr'in Arapça gazellerinde, Arapça müstakil beyitlerinde ve “*mülemmea*” adı verilen iki dilli şiirlerinde açıkça göze çarpar. Hiçbir zaman şiirleri din bilginleri ve zahitlerin Kur'an ve şeriatı anlamaları için gerekli gördükleri yere kadar sınırlı değildir, hatta onun çok daha ötesine geçmiştir. Bazı şiirlerinde Arap şiirlerinde olduğu gibi çöl havası vardır. İslam'dan önce yaklaşık 150 ya da 200 yıl öncesine kadar gelen Arap şiirinin en değerli formu olan kasîdenin hem şekil hem de konu çeşitliliği bakımından, Arapça ile karşılaşan her dehanın etkisi altında kalmaması inandırıcılıktan oldukça uzaktır. Mevlânâ gibi usta bir şahsiyetinde bu klasikleşmiş formdan bir pay almaması kaçınılmazdır. Arap edebiyatındaki kasîde türünün geleneksel yapısı göz önüne alındığında, kasîdelerin giriş bölümünde şairin arkadaşlarını durdurarak bir zamanlar sevgilisiyle güzel günler geçirdiği yerler önünde durma ve kalıntılara bakarak hüznülenip sevgilisinin anısına ağlama geleneğini başlatan ilk şair olan İmruu'l-Kays³² sayesinde klasik kaside yüzyıllardır bu yapısını bozmadan süregelmiştir. Onun şiire bahşettiği bu dokunulmaz giriş hem klasik hem de modern şairlerin vazgeçemediği bir kalıp olarak kullanılmıştır. Onun, daha doğrusu kasîdenin bu vazgeçilemez geleneği hiç şüphesiz Mevlânâ'da da emaresini göstermiştir. Bu emare Arap edebiyatındaki klasik şairler de olduğu gibi şiirin ilk beytinde görülmesi de daha sonraki beyitlerinde bu tarz bir öykünmenin işaretini vermektedir. Yine cahiliye şairi, kasîdede gelişme bölümü olarak adlandırdığımız teşbih bölümünde de onu sarıp sarmalayan çorak çöl tasvirine yer verip, çölde karşılaştığı hayvanları, doğayı betimler. İşte bu da Mevlânâ'nın gazellerinde gözümüze çarpan ikinci bir etkileşimdir çünkü o da çölün atmosferini tıpkı

³⁰ Mevlânâ Celaleddîn, *a.g.e.*, c.I, s. XCV.

³¹ Zerrînkûb, *a.g.e.*, s. 236.

³² Asıl adı Muleyka'dır. İslam öncesi dönemin en seçkin şairi sayılan ünlü Muallakatü'l-Seb'a (yedi askı) şairidir. İmruu'l-Kays muallaka şairlerinin birincisidir ve büyük şairlerden biri olarak bahsedilir. Kasîdede ilk defa “durunuz” şeklinde iki kişiye hitap ederek başlama usulünü getirmiştir. Recez şiir sanatını belirli kaidelere bağlayan ilk şairdir. Birinci tabaka şairlerdendir. Mükemmel bir tasvir gücüne sahiptir. Bütün kasîdelerinde av, hayvan ve tabiat tasvirlerini ustalıkla ve etkileyici bir şekilde ortaya koymuştur. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Demirayak, Kenan ve Savran, Ahmet, *Arap Edebiyat Tarihi Cahiliye Dönemi*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, Erzurum 1995, s.89-90.

klasik bir kasîde şairi gibi derinden hissedip, betimlemiş ardından da yine kasîde şairi gibi devesiyle ilgili yakın alakayı dile getirerek adeta çölde karşılaştığı olayları film şeridi gözler önüne sermiştir. Örneğin;

قفى يا نائقتى هذا مناخ ولا تسرين من هذا الديار

*Çök ey devem, burası ikametgâh; bu diyardan gece yolculuğa çıkmayın, ayrılmayın.*³³

Ya da aşağıdaki beyitte olduğu gibi;

ولا تسرين من هذا الديار ذا نعيم ليس يحصيه الحساب

*Cömert bir yer burası, durdurun develerimizi; öyle nimetlerle dolu ki saymakla bitmez.*³⁴

Ayrıca Mevlânâ'nın gazellerinde çöle farklı bir açıdan yaklaştığını da belirtmek gerekir. İslami kıssalarda da bahsedildiği gibi çöl ister ilahi ister beşeri olsun, aşkın arandığı bir mekan olarak karşımıza çıkar; susuzluğuyla çöller gezen aşık Mecnun'un Leyla'yı çölde araması, YaKûb'un Yusuf'a çölden gelmesi gibi. Çünkü çöl Mevlânâ'dan öncekiler veya kendisinden sonrakilerde aşka varıp aşka yanmak isteyenler için mistik bir durak olmuştur. Mevlânâ, Şems ile tanıştıktan sonra ilahi aşkı ve hikmeti kavramış; o güne kadar öğrendiği ve öğrettiği katı ve değişmez kurallarla çepeçevre olan dini inancını hakikat ve marifetullah nazarıyla yeniden şekillendirmiştir. Onun için Şems'den önceki hayatı adeta her şeye, her imkana sahip olduğu halde yaşamın güzelliğini, sahip olduklarını fark edemeyen, çölde yaşayan birinin hayatı gibidir. Bunu şu dizelerle anlatır:

³³ Gazel no: 3185/2383, beyit no: 26456, bkz. Furûzânfer, Bedî'uzzamân, *Dîvân-ı Kebîr, Kulliyât-ı Şems-i Tebrîzî, Tovzihât-ı Fihrist ve keşfu'l-Ebyât*, Encümen-I Âsâr ve Mufâhir-I Ferhengî, Tahran h.1386, c.II, s. 999.

³⁴ Gazel no: 320/1239, beyit no: 13692.

دخلت اليه بالبلوى و ذقت المن و السلوى چهل سال است چون موسى به گرد اين بيابانم

*Çöle girdim, kudret helvası ve bildircinin tadına vardım; kırk yıldır Musa gibi çölün etrafında dolaşmaktayım.*³⁵

Başka bir gazelde ise Şems'in gidişinden dolayı duyduğu üzüntüyü ve aşkı Yusuf peygamber kıssasına gönderme yaparak şöyle ifade eder:

ای پاک رو چون جام جم وز عشق آن مه متهم این مرگ خود پیدا کند پاکی تو را کم خور تو غم
بازار مصر اندر شدم تا جانب مهتر شدم دیدم یکی یوسف رخی گفتم به غفلت ذابکم
گفتا عزیز مصر گر تو عاشقی بخشیدمت من غایه الاحسان او من جوده او من کرم

Mısır pazarında yaşlanıncaya kadar bulundum; bir Yusuf yüzlü gördüm, gafletle “bu kaç” dedim.

Mısır azizi “sen âşıksın, onu sana bağışladım” dedi; bu onun ya ihsanından, ya cömertliğinden ya keremindendi.

*Ben onun kadrini bilemedim, onu heves sandım; ey onun ayrılığından çektiğim hasretimden ve ey gafletimden pişmanım.*³⁶

Çöl temasının Mevlânâ'nın şiirlerinde yer etmesinin diğer bir sebebi de yukarıda belirttiğimiz üzere klasik Arap şiirindeki kasîdenin giriş bölümünde anlatıldığı gibi sevgilinin çekip gitmesi üzerine duyulan acının dile getirilmesi olabilir. Şöyle ki; Mevlânâ'nın Şems ile tanışmasından sonra aralarında oluşan o kuvvetli gönül bağı, zamanın halk tabakası hatta Mevlânâ'nın müritleri tarafından kıskanılmış ve haklarında çeşitli dedikodular söylemeleri üzerine Şems şehri terk etmiştir. Bunun üzerine Mevlânâ ayrılık acısının şiddetinden Şems için şiirler söylemeye başlamış ve bu acıyı ve aşkı adeta çölde devesini kaybetmiş ya da kervanını kaçırmış, bedbaht, çaresiz bir yolcuyla veyahut sevgilisine kavuşamayıp, aşkından çöllere düşmüş dîvâne bir aşıkla

³⁵ Gazel no: 1414/17878, beyit no: 22361. bkz. Furûzânfer, a.g.e., c.II., s.847.

³⁶ Gazel no: 1389/81 beyit no: 1017, 1024 ve 1025.

özdeşleştirerek anlatmıştır. Örneğin aşağıdaki beyitlerde bu durum şöyle ifade edilmiştir;

قد حن واشتكى فلذا الصخر بكيا على على هجران فخر القبائل
لو ان قليلا من جمالك اثرت على البر لم توحش فلا بالقوافل

*Kabilelerin gururu olandan ayrıldım da taş acımı paylaştı, yakındı ve benim için ağladı.*³⁷

*Yeryüzüne birazcık güzelliğinden çıksa; kervanlara hiçbir çöl korku dolu olmaz.*³⁸

Diğer bir gazelde ise şöyle seslenmektedir;

يا قوم موسى اننا فى التيه تهنا مثلكم كيف اهتديتم فاخبروا الا تكتموا عنا الخبر

*Ey Musa'nın kavmi, biz de sizler gibi çölde kaldık; nasıl kurtuldunuz söyleyin, gizlemeyin haber verin bize.*³⁹

Mevlânâ'nın dîvânını incelerken göze çarpan bir diğer önemli konu ise şarap tasvirleridir. Cahiliye dönemi kasîdesinde bir konu olarak ortaya çıkan, Abbasî döneminde altın çağını yaşayan ve Klasik Arap şiirinde şarap konulu şiirler olarak adlandırılan hamriyat⁴⁰ adı verilen bu tür onun divanında çokça yer almaktadır. Mevlânâ şarapla öylesine iç içedir ki gazellerinin tamamına yakınında şaraptan, gece şarabı, ölümsüzlük şarabı, seher vakti şarabı gibi şarap çeşitlerinden, sarhoş olmaktan ve ayık olmanın kötülüğünden söz eder. Onun için şarap ve sarhoşluk bir lütuf, yüce mertebelere varmak için bir vesile ve maddi âlemden mana âlemine geçişin kapısıdır.

³⁷ Gazel no: 3224/615 beyit no: 6848.

³⁸ Gazel no: 3224/615 beyit no: 6851.

³⁹ Gazel no: 1172/64 beyit no: 835.

⁴⁰ Hedâre, Muhammed Mustafâ, *İtticâhâtü's-Şi'ri'l-'Arabî fi'l-Karni's-Sânî el-Hicrî*, Dâru'l-Me'ârif, Mısır 1963, s.474.

يا صافيه الخمر فى آنيه المولى اسكر نفرالدا والسكر بناولى

*Ey efendimizin küpündeki saf şarap; sun bir şarap ki sarhoş olalım, sarhoş olmak bizim için daha iyidir.*⁴¹

Ancak Mevlânâ, şarabı zihinlerde yer ettiği klasik anlamında değil de tamamen ilahi aşka ulaşmak için bir vasıta olarak kabul eder. Onun gözünde en kaliteli üzümlerden yapılmış ceylan kanına benzetilen şarap, suni ve yapmacık şaraptır.⁴² Mevlânâ için aslolan şarap cennetten vaadedilen, gönlü hastaya şifa veren, içen kişinin alçak tabiatını gideren ve yücelere ulaştıran, duru, temiz ve aydınlık şaraptır. Aslında o hep şarabı bu çerçevede işlemiştir. Aşağıda verilen örneklerde bunu görmek mümkündür.

به‌ای باده من المومنین انفسهم هوای نفس بمان گر هوات بیع و شراست

*O şarabın değeri, mü'minlerden onların nefislerini*⁴³ (Allah satın aldı) değeridir; kâr etme hevesinde isen nefsinin hevesinde kal.⁴⁴

گلو چه حاجت؟ می نوش بی گلو و دهان رحيق غيب که طعم سقا همو دارد

*Ağızsız, boğazsız iç; Rabb'leri onlara temiz şaraplar sundu*⁴⁵ lezzetindeki gayb şarabını içmeye boğaza ne hacet!⁴⁶

Şiirlerinde Mevlânâ, şarap kadehini dillendirmiş, şarabın saflığını ve arılığını nitelendirmiş ve şarap meclislerinin olmazsa olmazı sakiyi önemli bir unsur olarak ele almaktan vazgeçmemiştir. Bunu şu dizelerle anlatır:

⁴¹ Gazel no: 89/326, beyit no: 3901.

⁴² Gazel no: 2691/2391, beyit no: 26548. Bkz. Furûzânfer, *a.g.e.* c.II, s. 1002.

⁴³ *Kur'an*: 9/11.

⁴⁴ Gazel no: 489/762, beyit no: 8679.

⁴⁵ *Kur'an*: 76/21.

⁴⁶ Gazel no: 946/823, beyit no: 9383.

قالَت الكاس ارفعوني كم تحبسوني ان جسمي في زجاج بالنوى لا تكسروني
اجعلوا الساقى خبيراً عارفاً عنه سلوني اننى لست احب المفتري لا تظلموني

*Kadeh dedi, “kaldırın beni, ne vakitten ne vakte kadar beni hapsedeceksiniz; ancak benim bedenim camdandır, sakın kırmayın”*⁴⁷

*Sâki bilgili ve ariftir, ona sorun beni; şüphesiz ki ben iftiracıları sevmem, bana zulmetmeyin.*⁴⁸

Bir başka beyitte ise şöyle söyler;

آن جان جان افزاست این یا جنت الماواست این ساقی خوب ماست این یا باده جانی است این

*Bu cana can katandır, ya da bu Me’va Cenneti’dir*⁴⁹; güzel sakimizdir bu, ya da can şarabıdır.⁵⁰

Mevlânâ’nın eserlerini verdiği dönemde şiirinde kullandığı Arapça unsurlar, genellikle ya Farsça şiir içerisinde yer alan müstakil Arapça beyitler ya da Farsça şiirde araya serpiştirilen ufak Arapça ibarelerdi. O dönemde popüler olan bu iki dilli şiir tarzı, dönemin vaiz ve zikir ehlinin şiirlerine, genellikle Kur’an ve dini motifli sözler serpiştirilerek eserlerini süslemelerinden kaynaklanmaktaydı. Fakat Mevlânâ şiirde Arapçayı, sanatını ön plana çıkarmak ve edebiyattaki ustalığını göstermek için kullanmamıştır. Belki de o Kur’an’ın Arapça indirilmesinden dolayı eserlerinde kullandığı ayet ve dini terimleri diller arasında bir anlam kayması yaratmamak için, dilin aslına sadık kalma amaçlı kullanmıştır. Bu amaçla Arapça ve Farsça gibi farklı özellikler üzerine inşa edilen bu dilleri ustalıkla kaynaştırmıştır. Bu yüzden de Dîvân-ı Kebîr’de iki dilli şiirler mevcuttur; hatta Kur’an’dan ve hadisten alınan bir çok ifade, dîvânın diline eski Arapça tarzı vermektedir. Fakat dildeki bu kullanımını Arap dili ve belagatine hâkimiyet yönünden incelediğimiz takdirde, bu şiirler Mevlânâ’nın hem

⁴⁷ Gazel no: 3217/1209, beyit no: 13341, 13342.

⁴⁸ Gazel no: 3217/1209, beyit no: 13341, 13342.

⁴⁹ Kur’an: 53/15.

⁵⁰ Gazel no: 1793/96, beyit no: 1223.

Arapça 'da hem de bu dilin edebiyatında ne kadar derin bir bilgiye sahip olduğunun en açık delilidir.

Dîvândaki şiirleri incelediğimizde, bazı Arapça beyitlerin yakarış ve dua ifadelerini içerdiğini görmekteyiz. Aşağıdaki örnekte Mevlânâ beyite Farsça ile başlamış aynı beyitte Arapça bir dua örneği içeren bir cümleyle devam ediyor. Görüldüğü gibi bu iki dili mükemmel bir harmoni ile kullanıyor. Örneğin;

گوید بگو یا ذا الوفا اغفر لذنب قد هفا چون بنده آید در دعا او در نهان آمین کند

“Ey vefa sahibi, gizli günahlarımızı affet” de, der; kul duaya başlayınca da kendisi gizlice âmin der.⁵¹

Ya da bir diğer beyitte şunu söyler;

یا من ولی انعامنا ثبت لنا اقدامنا ای بی تو راحت ها عنا ای بی تو صحت ها سقم⁵²

“Ey bize nimetler veren, ayaklarımızı sabit kıl”⁵³; sensiz rahatlıklar zahmet, sıhhatler hastalıktır.

یا رب اشرح صدرنا یا رب ارفع قدرنا یا رب اظهر بادرنا لا تعبدوا اربابکم⁵⁴

Ya Rab, yüreklerimizi aç, ya Rab kadrimizi yücelt; Ya Rab göster dolunayımızı, yalancı tanrılara tapmayın.

Bu Farsça ve Arapça şiirler ve diğer Arapça dua ifadeleri, Kur'an'dan ya da hadisten alınan bölümlerdir. Bunlar, şiir söyleyenin samimi ifade tarzıyla Kur'an ve hadisten aldığı alıntıları yine Kur'an ve hadis diliyle aktarmasını sağlar. Böylece şiir dilinde vakur, ağır başlı bir tarz sunarken, şairin kendisinin de Kur'an ve hadis ilmine ne kadar vâkıf olduğunu ve bu ilim dili Arapça'yı nasıl ustalıkla kullandığını da gözler önüne sermektedir

⁵¹ Gazel no: 528/44, beyit no: 596.

⁵² Gazel no: 1388/78, beyit no: 1003.

⁵³ Kur'an: 2/250.

⁵⁴ Gazel no: 1778/80, beyit no: 1014.

Ayrıca Arap şairlerinin şiirlerinde yer alan bazı dini mazmun ve örneklendirmelerin işaretlerini Dîvân-ı Kebîr’de görmek mümkündür. Bu mülâhazalardan anlıyoruz ki; Mevlânâ’nın asrın önde gelen din adamları ve zahitlerinden faydalanmamış olması imkânsızdır. Bu unsurlar göz ardı edildiği takdirde onun eserlerini tam anlamıyla değerlendirmek oldukça zor olacaktır.

Mevlânâ’nın Arap edebiyatı olan düşkünlüğünü ve ondan etkilenişini kanıtlayan bir diğer konu ise “tazmin” yani birinden örnekleme yöntemidir.⁵⁵ Örneğin dîvânında ve Mesnevî’de ünlü arap şairi Ebu’t- Tayyib el-Mütenebbî’nin⁵⁶ şiirlerinden bazı kısımları alıntılar hatta ona cevap verir. Şöyle ki;

جواب گفته متنبی است این فواد ما تسلیه المدام⁵⁷

Mütenebbi’nin şiirine cevap şudur ki: bir gönül ki şarap bile onu teselli etmiyor.

Bir diğer şiir de ise el-Mütenebbî’den şöyle bahseder:

خمش از پارسى تـازى بگویم فواد ما تسلیه المدام

*Sus, Farsça’yı bırak, yeniden söyleyeyim; bir kalp ki onu şarap bile teselli etmiyor.*⁵⁸

Bir diğer örnekte ise Mevlânâ şunu söylemektedir:

جواب آن غزل که گفت شاعر بقایى شـاء لیس هم ارتحالا

*Bu gazel, “göçmeyi benim ruhum istedi, onlar değil” diyen şaire cevaptır.*⁵⁹

Bir diğer gazelinde, el- Mütenebbî’nin beytlerinden üç beyiti alıntılanmıştır:

⁵⁵ Zerrînkûb, a.g.e., s.240.

⁵⁶ El-Mütenebbî 303/915-6’da Kufe’de doğdu. Abbasi döneminin en önemli şairlerinden biridir. El-Mütenebbî (peygamberlik taslayan kişi) lakabı ona şairliğinden önce verilmiştir. Övgü ve yergi şiirlerinde ustadır. Dîvânı, bedevi yaşamı yansıttığından, felsefi ton ve veciz karakterinden dolayı her zaman beğenilmiş ve üzerine çokca çalışmalar yapılmıştır. Hatta modern Araplar ve Arap olmayanlar tarafından bile zevkle okunmaktadır. ö. 354/965 yılında bir çarpışmada öldürülmüştür. Bkz. Goldziher, Ignace, *Klasik Arap Literatürü*, (çev. Rahmi Er, Azmi Yüksel), Vadi Yayınları, Ankara 2012, s.123-125

⁵⁷ Gazel no: 2266/2299, beyit no: 28490. Bkz. Furûzânfer, a.g.e. c.II, s.963.

⁵⁸ Gazel no: 2181/2338, beyti no: 25949., Bu beyit şair el-Mütenebbî’nin gazelinden alıntıdır. Bkz. Furûzânfer, a.e. c.II, s.980.

⁵⁹ Gazel no: 103/2159, beyit no: 24131., a.e. c.II s.912.

بقائي شاء ليس هم ارتحالا وحسن الصبر زمو لا الجمالا
لبسن الوشي لا مـتـجـمـلات ولكن يصن به الجمالا
ومن يك ذا فـمـ مـرـمـريض يجد مرا به الماء الزلالا

Göçmeyi onlar değil, benim varlığım istedi; yükü develere değil güzel sabra yüklediler

Süslü elbiseler giyindiler ama süslenmek için değil; lakin onunla güzelliği nasıl koruyabilirler?

*Hangi hastanın ağzı acıysa; saf, duru su bile bulsa ona acı gelir.*⁶⁰

Mevlânâ'nın dîvânında bahsettiği Arap edebiyatının bir diğer önemli şairi ise asıl adı Meymûn ibn Kays olan fakat daha çok “gece körü” anlamına gelen lakabıyla tanınan el- A`şâ'dır. El- A`şâ, hem cahiliyye hem de islam dönemini görmüş muhadram şairlerdendir. Şarabı betimlemede, avlanmayı ayrıntıları ile vermede ve tabiatı tasvirde bir ustadır. Şarabı horozgözüne benzeten ilk şairdir.⁶¹ Kısacası klasik Arap edebiyatı şairlerinin en büyüklerindendir. Mevlânâ, dîvânında aşağıdaki beyitin ikinci kısmında onun şiirinden alıntı vererek şöyle söz eder:

همجو شرابی که عرب خورد و گفت صل على دنتها و ارتسم

*Arabın şarap içip şöyle demesi gibi; “onun sefihlerine, düşmüşlerine selam olsun, ortaya çıksın”*⁶²

Yukarıda verdiğimiz örneklerden de anlaşılacağı üzere Mevlânâ, Şems'in kendisine yasaklamasına rağmen, klasik Arap edebiyatı ve şairleri ile ilgilenmekten

⁶⁰ Gazel no: 103/2156, beyit no: 24105, 24106 ve 24107, bu beyitler şair el-Mütenebbî'nin dîvânından alıntılardır. Bkz. Furûzânfer, *a.g.e.* c.II, s. 911.

⁶¹ Goldziher, Ignace, *Klasik Arap Literatürü*, (çev. Rahmi Er, Azmi Yüksel), Vadi Yayınları, Ankara 2012, s.41.

⁶² Gazel no: 1769/1569, beyit no: 17255, bu beyit, el-‘Aşâ'nın şiirinden alıntıdır. bkz. Furûzânfer, *a.g.e.*, c.II, s.660

kendini alıkoyamamış ve bunun izlerini dîvânında açıkca göstermiştir. Ne yazık ki, çalışmamız sadece Dîvân-ı Kebir ile sınırlı kaldığından diğer eserlerinde özellikle Mesnevî'deki Arap edebiyatı ile etkileşimlerini ayrıntılı incelememiz söz konusu değildir. Fakat ana hatlarıyla yapılan çalışmamızın sonucunda Mesnevî'de kullanılan Arap edebiyatından örneklemelerin Dîvân-ı Kebir'e göre daha fazla olduğunu belirtmek gerekir. Örneğin Mevlânâ, Mesnevî'de el-Mütenebbî ve el- A'şâ'nın yanı sıra Abbasiler döneminin ünlü, modern şairi, içki ve aşk şiirlerinde zirve olan ve dönemin halifeleri Harun er-Reşid ve el- Emin'in takdirini kazanan, Ebû Nuvâs lakaplı, el- Hasan ibn Hânî el-Hakemî'nin⁶³ şiirlerinden ve dönemin diğer ünlü saray şairlerinin şiirlerinden de örneklemeler vermiştir. Mesnevî'de geçen fakat dîvânda bulunmayan bir diğer önemli Arap edebiyatı şahsiyeti ise asıl adı Muleyka olan, İslam öncesi dönemin en seçkin şairi sayılan ünlü Muallakatü-l Seb'a (yedi askı) şairi İmruu'l Kays'dır. Mevlânâ, Mesnevî'de onun Anadolu'da yapmış olduğu gezilere dair bir kıssasından söz eder. Bunların dışında Mesnevî'de Arapça Leyla ve Mecnun'un aşk hikayelerinden de söz edilmektedir.⁶⁴

Mevlânâ'nın çocuk yaşta ilk önce babasından başlayarak aldığı eğitim, gençlik döneminde ilim öğrenmek için yaptığı uzun yolculuklar, özellikle Şam'a gitmesi ve orada aldığı medrese eğitiminin yanı sıra, her biri başlı başına bir kutup olan edebi, dini ve felsefî şahsiyetlerle tanışması ve kendinden önceki dönem edebiyatçılarının eserlerini tam anlamıyla mütalaa etmesi elbette onun edebi hayatını şekillendiren en önemli unsurlardır. Onun almış olduğu eğitimi, hayatına giren edebi şahsiyetleri ve kendi döneminin şartlarını düşündüğümüzde, hiç şüphesiz bir ilim dili ve aynı zamanda o dönemde yaşamış bir edibin edebiyat dünyasındaki konumunu belirleyen bir dil olarak, Arap dili ve edebiyatından etkilenmemiş olması imkansızdır. Hatta yukarıda verdiğimiz örneklere dayanarak, Mevlânâ'nın Arapça 'ya tam anlamıyla vâkıf olduğunu söylemek abartı olmaz. Onun Arapça gazellerini ve beyitlerini incelediğimizde, şiirlerinde arap atasözlerini, halk deyişlerini kullanmaya vâkıf, zaman zaman Kur'an ve hadisten alıntılar yaparak Arapça dualar dile getirebilen din adamı bir şair ve bazen de Arap edebiyatının zirvesi kabul edilen şairlerinden örneklemeler verecek kadar Arap edebiyatında söz sahibi bir Mevlânâ karşımıza çıkar.

⁶³ Goldziher, *a.g.e.*, s.118

⁶⁴ Zerrînkûb, *a.g.e.*, s.240-242

Çalışmamızda belirttiğimiz mülahazalardan anlıyoruz ki; Mevlânâ'nın dönemini düşündüğümüzde, onun Arap dili ve edebiyatından etkilenmemiş olması imkansızdır. Hatta bu dile her yönüyle vâkıf olmak, o dönemin sadece popüler edebiyatçısı olmak için değil aynı zamanda iyi bir din adamı, mutasavvıf ve bilim adamı olmak için de zorunluydu. Mevlânâ'nın medrese öğretmenliği, tarikat şeyhliği ve edebiyatçı kişiliği gibi sosyal konumları, onun için Arapça öğrenimini dahası onu ustalıkla kullanmayı bir zorunluluk haline getiriyordu. Fakat daha önce de bahsettiğimiz gibi Mevlânâ, bu dili kullanmayı ve edebiyatını detaylıca bilmeyi bir zorunluluk gibi görmemiş hatta kendisine yasaklanmasına rağmen Arap edebiyatıyla uğraşmaktan kendini alamamıştır. Tüm bu zikrettiğimiz durumlar, Mevlânâ'nın Arap dili ve edebiyatı ile ne kadar derinden ilgilendiğini ve onun için vazgeçilmez olduğunu göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1 DÎVÂN-I KEBÎR'DE GEÇEN ARAPÇA MÜSTAKİL GAZELLER

Bu bölümde, Bedî'uzzamân-i Furûzânfer'in *Dîvan-ı Kebîr*, *Kulliyât-ı Şems-i Tebrîzî*, *Tovzihât-ı Fihrist* ve *Keşfu'l-Ebyât* adlı eserinin birinci cildinde geçen Arapça müstakil gazeller kitaba uygun sıralama ve numaraları ile verilmiş ve tercümeleri yapılmıştır. Gazeller matla (başlangıç) beyitleri ile yer almaktadır. Tercî'-i bend'ler en son olarak verilmiştir.

1172/64

825. جاء الربيع و البطر زال الشتاء و الخطر من فضل رب عنده كل الخطايا تغتفر
826. اوحى اليكم ربكم انا غفرنا ذنبكم فارضوا بما يقضى لكم ان الرضا خير السير
827. كم قايلين فى الخفا انا علمنا بره فاجرك لدينا سره لا تشتغل فيما اشتهر
828. السر فيك يا فتى لا تلتمس ممن اتى من ليس سر عنده لم ينتفع مما ظهر
829. انظر الى اهل الردى كم عاينوا نور الهدى لم ترتفع استارهم من بعد ما انشق القمر
830. يا ربنا رب المنن ان انت لم ترحم فمن منك الهدى منك الردى ما غير ذا الا غرر
831. يا شوق اين العافيه كى اضطرر بالقافيه عندى صفات صافيه فى جنبها نطقى كدر
832. ان كان نطقى مدرسى قد ظل عشقى مخرسى و العشق قرن غالب فينا و سلطان الظفر
833. سر كتيم لفظه سيف جسيم لحظه شمس الضحى لا تختفى الا بسحر سحر

834. يا ساحراء ابصارنا بالغت فى اسحارنا فافرق بنا اودارنا انا حضرنا فى السفر
835. يا قوم موسى اننا فى التيه تهنا مثلكم كيف اهتديتم فاخبروا الا تكتموا عنا الخبر
836. ان عوقوا ترحالنا فالمن و السلوى لنا اصلحت ربى بالناس طاب السفر طاب الحضر
837. ان الهوى قد غرنا من بعد ما قد سرنا فاكشف به لطف ضرنا قال النبى لا ضرر
838. قالوا ندبر شانكم نفتح لكم آذانكم نرفع لكم اركانكم انتم مصاييح البشر
839. هاكم معاريج اللقا فيها تداريج البقا انعم به من مستقى اكرم به من مستقر
840. العيش حقاء عيشكم و الموت حقاء موتكم و الدين و الدنيا لكم هذا جزاء من شكر
841. اسكت فلا تكثراخى ان طلت تكثر ترتخى الحيل فى ريح الهوى فاحفظه كلا لا وزر

825. Bahar ve neşe geldi, kış ve sıkıntı gitti; Rabb'in lutfuyla, O'nun katında bütün günahlar bağışlandı.

826. Rabb'iniz size vahyetti: şüphe yok ki günahlarınızı bağışladık, geçip gidene razı olun, çünkü razı olmak huyların en hayırlısıdır.

827. Bazıları gizlice söylüyorlar, onun sırrını biz biliriz, bilinen şeyle uğraşma.

828. Ey genç sır senin içindedir, onu geçip gidende arama, görünen şeyden fayda gelmez.

829. Aşağılık kişilere bak, bazıları hidayet nurunu gördüler; ay ikiye bölündükten sonra onların yıldızları yükselmez.

830. Ey Rabbimiz, ey kerem sahibi, sen rahmet etmezsen kim eder? Doğru yola ulaştırmakta, yoldan saptırmakta senin elinde, gerisi aldatmaca.

831. Ey şevk, esenlik nerede, ne zamana kadar kafiyeyle uğraşacaksın? En arı sıfatlar benimdir, onun yanında konuşmam kederdir.

832. Konuşmam yayıldıkça, aşkım sessiz kaldı; aşk muzaffer bir yüzyıl ve sultandır bizim için.
833. Onun sözü söylenilmez bir söz, onun başarısı parlak bir kılıçtır; kuşluk güneşi gizlenemez ancak büyücü büyü yaparsa o başka.
834. Ey büyücü, büyülerimizle gözlerimizi sımsıkı bağladın; öyleyse bize yakın ol ya da kaldığımız yeri hoş gör, biz yolculukta hapsedik.
835. Ey Musa'nın kavmi, biz de sizler gibi çölde kaldık; nasıl kurtuldunuz söyleyin, gizlemeyin haber verin bize.
836. Eğer onlar yolculuğumuzu engelledilerse, bizim Menn ve Selva'mız var; Rabb'imiz yıpranmışlığımızı düzeltti, yolculuk da konaklamak da güzelleşti.
837. Aşk bizi sevindirdikten sonra yüz üstü bıraktı; lütfunla bizim zararımızı gider, Peygamber "zarar vermek yoktur" dedi.⁶⁵
838. Dediler ki: Şanınızı yüceltiriz, kulaklarınızı açarız; dayanaklarınızı yükseltiriz, siz insanların aydınlığısınız.
839. İşte size bir araya gelme merdivenleri, o merdivenin sonsuzluğa uzanan basamakları; istikametten bizleri nimetlendir, kaldığımız yerde bizi ağırla.
840. Yaşam gerçekten sizin yaşamınız, ölüm gerçekten sizin ölümünüzdür; din ve dünya da sizindir, bu şükredeninde elde ettiği mükafattır.
841. Sus, sözü çoğaltma kardeşim ama işin yoksa sözü çoğalt, rahatla; kudreti aşk rüzgarına sür, sığınacak başka yer yok.⁶⁶

2268/ 127

1672. يا عاشقين المقصد سيحوا الى ما ترشدوا و استفتشوا من يسعد يلقون اين السيد
1673. العشق نور مرتفع و السر نعم المكثرع نهر الهوى لا ينقطع نار الهوى لا تخمد
1674. لا عشق الا بالجوى من كان فى سقم الهوى ان قيل طار فى الهوا لا تتكرو لا تعبدوا
1675. العشق ما فى رقه خير لكم من عتقه جفن بكافى عشقه لا تحسبوه ترمد

⁶⁵ Hadis, bkz. Furûzânfer, a.g.e., c.I, s. 36.

⁶⁶ Kur'an: 75/11.

1676. امر المحبين انطوى امراضهم خير الدوا ما لم يضلوا فى الهوى لا تزعموا ان يهتدوا
1677. اصحابنا لا تياسوا بعد الجوى مستانس غير الهوى لا تلبسو غير الهوى لا ترتدوا
1678. سحر الهوى مقعوده نار الجوى موقوده ذانعمه مفقوده حرمان من لا يجهد
1679. ناديت يوم الملتقى اذ حار عقلى و التقى هذا بقاء فى البقا هذا نعيم سرمد
1680. ان فاتكم لا تفعلوا و استفتشوه و اعقلوا لا ترقدوا لا تاكلوا ما لم تروا لا تعبدوا

1672. Ey aşıklar, size doğru yola götüren amacınıza ulaşın; araştırın kimdir sizi saadete ulaştıran, nerede buluşursunuz o efendiyle?

1673. Aşk yüceltilmiş bir ışıktır ve içilmesi ne hoş bir sır; sevgi ırmağı kesilmez, aşk ateşi söndürülmez.

1674. Hiç bir aşk elemsiz değildir, kim sevgi derdinden uçu derlerse, inkar etmeyin, uzak görmeyin.

1675. Aşka tutsak olmak, sizin için hür olmaktan daha hayırlıdır; aşktan ağlayan gözü hasta olarak düşünmeyin.

1676. Aşıkların işi karışıktır, onların hastalığı en iyi devadır; aşka kaybolmayanları hidayete ermiş saymayın.

1677. Dostlarımız, ümitsiz olmayın sıkıntıdan sonra mutluluğa kavuşursunuz; sevgiden başka elbise giymeyin, sevgiden başka bir elbise bürünmeyin.

1678. Sevgi büyüğü düğümlenmiş, elem ateşi tutuşturulmuştur; aşk öyle kayıp bir nimettir ki bulmak için uğraşmayan mahrum olur.

1679. (Sevgiliyle) görüşme gününde feryad ettim, aklım da gitti dindarlığım da; bu sonsuzluk içinde sonsuzluktur, bu ebedi bir nimettir.

1680. Eğer aşk elden kaçarsa, gaflete düşmeyin, onu araştırın ve onu bulmak için çabalayın; ne uyuyun ne yeyin, onu görmedikçe ibadet bile etmeyin.

3339. لا قى الفراش نارا كن هكذا حبيبي فى النار قد توارى كن هكذا حبيبي
3340. القراش ذوقا والشمع ذاب شوقا والدمع منه سارا كن هكذا حبيبي
3341. فى العشق مذر جعتا بالليل ما هجعنا فى مجلس السكرى كن هكذا حبيبي
3342. العاشقون قاموا، ذاالليل لاتناموا لا تنفروا فرارا كن هكذا حبيبي
3343. الوصل سال سيلا مجنون صار ليلي ليل غدا نهارا كن هكذا حبيبي
3344. الشمس فى ضحاها و القلب قد يراها والعقل فيه حارا كن هكذا حبيبي
3345. من الكلیم دلا و لرب قد تجلى انى آنست نارا كن هكذا حبيبي

3339. Ateş, (kelebek ateşle buluştu) yayıldıkça yayıldı, böyle ol işte sevgilim; sonra kelebek ateşin içinde gizlendi, böyle ol işte sevgilim.

3340. Yaygınlık, (kelebek) öyle bir tat aldı, mum şevkten öyle yandı ki ondan gözyaşları döküldü, böyle ol işte sevgilim.

3341. Aşka geri döndüğümüzden beri geceleri uyuyamaz olduk; sarhoşlar meclisinde böyle ol işte sevgilim.

3342. Aşıklar ayağa kalktılar, geceleri uyumuyorlar; kaçmayın, böyle ol işte sevgilim

3343. Vuslat sel oldu aktı, Mecnun Leyla oldu; gece yarın gündüz olur, böyle ol işte sevgilim.

3344. Güneş parlaklığını ondan aldı, gönül onu gördü ve akıl onun zatında şaşkına döndü, böyle ol işte sevgilim.

3345. Söz sahibi konuştu ve Rab ona ihsanda bulundu; gerçekten bir ateş gördüm, böyle ol işte sevgilim.

3545. اخرج عن المكان، يا صارم الزمان واسبح سبحا حوت فى قلزم المعانى
3546. لا تبغ اتصالا نعت جسم انى ارى دنوا انى من التدانى
3547. العبد ليس يرضى فى رقه شريكا فلرب كيف يرضى فى ملكه بثنانى
3548. هل عاشق تصدیم عشوقتین جمعا اعشق فان فيه تخلص كل غانى
3549. العشق نور روحى صبح الهوى صبحوى امنية و فيه مجموعة الامانى
3550. مالعشق يا معنا يشرك انا و انا تقنى عن المدارك فى خالق الحسان
3551. هذا الصدود خانى و النار فى جنانى يزداد كل يوم عشقى بلا توانى
3552. قلبى عليك يحرص يارب لا تخلص يارب زد وقودا سبحان من يرانى
3553. سبحان من يرانى سبحان من رعانى سبحان من دعانى من غير امتحان
3554. اسكت فلون خدى اوج دمعتى تودى عشقا به تعالى عن صفوة المعانى

3545. Mekan (kının)dan çık ey zaman mızrağı; manalar denizinde balık gibi yüz!

3546. Kavuşmayı dileme çünkü vuslat cismin sıfatıdır; ben öyle bir yakınlık görüyorum ki yakınlıktan da yakın.

3547. Kul (köle) bile iki sahibi olmasını istemezken Rab nasıl olur da mülkünde bir ikincisine rıza gösterir?

3548. İki sevgilisi bulunan bir aşık var mıdır? Öylesine aşık ol ki bütün tutsaklıklardan kurtul!

3549. Aşk canımın nurudur, sabah şarabımdır; aşk bir arzudur bütün arzuların onda toplandığı.

3550. Aşk nedir bilir misin? Ben‘i ve biz‘i terketmektir; güzelliği yaratanda her isteği yok etmektir.

3551. Bu talihsizlikler benim dumanımdır, ateş benim gönlümdedir; aşkım her gün durmadan artmaktadır.

3552. Kalbim seni şiddetle arzuluyor, ya Rabbi sen beni bundan kurtarma; ateşimi arttır, beni görenden seni tenzih ederim.

3553. Beni göreni noksanlardan arındırırım, beni gözeteni noksanlıklardan arındırırım; tenzih ederim noksanlıklardan beni imtihan için değil lütuf için çağıranı.

3554. Sus, zaten yüzümün rengi ya da gözyaşlarım anlatırlar; manalardan arınmış aşk yüzünden ne hale geldiğimi.

267/327

3902. قد اشرفت الدنيا من نور حميانا	البدر غدا ساقى و الكاس ثريانا
3903. الصبوه ايمانى و الخلوه بستانى	و المشجر ندمانى و الورد محيانا
3904. من كان له عشق فالمجلس مثواه	من كان له عقل اياه و ايانا
3905. من ضاق به دار او اعطشه نار	تهديه الى عين يسترجع ريانا
3906. من ليس له عين يستبصر عن غيب	فليات على شوق فى خدمه مولانا
3907. يا دهر سوى صدر شمس الحق تبريز	هل ابصر فى الدنيا انسانك انسانا
3908. طوبى لك يا مهدى قد ذبت من الجهد	اعرضت عن الصورة كى تدرك معانا
3909. من كان له هم يفنيه و يرديه	فليشرب و ليسكر من قهوه مولانا

3902. Dünya ateşimizin ışıyla aydınlandı, dolunay saki, Süreyya kadehimiz oldu.

3903. Aşk imanım yalnızlık bahçemdir; yanan ateş içki arkadaşım, gül bahçesi bizim neşe yerimizdir.

3904. Kimde aşk varsa bu meclis onun makamıdır, kimde akıl varsa, işte o işte biz!

3905. Kimin evi kendisine dar geldiyse veya ateş onu susattıysa; onu oyle bir kaynağa götür ki, oradan suya doymuş olarak dönsün.

3906. Gaybı göreceğ gözö olmayan kimse, şevkle efendimizin huzuruna gelsin.

3907. Ey zaman, senin gözbebeğın Şems'ül Hakkı Tebrîzî büyüklüğünde bir insane gördü mü?

3908. Sana ne mutlu ey hidayete eren kişi, çabalamaktan eridin, bizim manamızı anlamak için suretten vazgeçtin.

3909. Kimin derdi, sıkıntısı varsa perişan olur; kurtulmak için efendimizin kahvesinden içsin ve sarhoş olsun.

281/552

5975. يا ساقى المدامه حى على الصلا املا زاجنا بحميا فقد خلا

5976. جسمى زجاجتى و محياك قهوتى يا كامل الملاحه و اللطف و العلا

5977. ما فاز عاشق بمحياك ساعه الا و فى الصدود تلاشى من البلا

5978. الموت فى لقائك يا بدر طيب حاشاك بل لقائك امن من البلا

5979. لما تلا هواك صفاتا لمهجتى فيها حمائم يتلقين ما تلا

5980. اسقيتنى المدامه من طرفك البهى حتى جلا فوادى من احسن الجلا

5975. Ey saki, konukları çabucak çağırmak için şarap dök; boş olan kadehimizi şarapla doldur!

5976. Bedenim kadehimdir, aşkınsa kahvemdir (şarabımdır); ey yücelikte ve lütufta olgun dost!

5977. Senin yüzünü bir an görmekle bile derdinden belalara uğramayan hiç bir aşık yoktur.

5978. Ey ay, seninle ölüm bile güzeldir; haşa sen öldürmezsin, sana kavuşmak belalardan emin olmaktır.

5979. Aşkın sıfatlarını kalbime çığıldadığında; sanki gönlümdeki güvercinler o sözleri tekrarlayıp nefes alırlar.

5980. Bana aydınlık tarafından öyle güzel bir şarap verdin ki kalbim cilalandı, kim daha güzel bir cila verebilir!

282/556

6066. يا من لواء عشقك لا زال عالیا قد خاب من يكون من العشق خالیا

6067. نادى نسيم عشقك فى انفس الورى احياكم جلالى جل جلاليا

6068. الحب و الغرام اصول حياتكم قد خاب من يظلل من الحب ساليا

6069. فى وجنه المحب سطور رقيه طوبى لمن يصير لمعناه تاليا

6070. يا عابسا تفرق فى الهم حاله بالله تستمتع لمقالى و حاليا

6071. يا من اذل عقلك نفس الهوى تعى من ذله النفوس سريعا معاليا

6072. يا مهملا معيشته فى محبه اسكت كفى الا له معيننا وكاليا

6066. Ey kişi, aşkının bayrağı hep yükselsin; aşktan mahrum olan kişi ziyandandır.

6067. Aşkın meltemi, hayat bulanların içinden seslenmekte; yüceliğim hayat verdi size, benim yüceliğim büyüktür.

6068. Aşk ve sevgi hayatınızın esaslarıdır; aşkın gölgesinden çekilen kişi harab olmuştur.

6069. Aşığın yüzüne öyle yazılar yazılmıştır ki manasını anlayana ne mutlu!

6070. Ey suratı asık, gam kederle düşüncelere dalmış kişi; Allah için sözlerimi ve halimi dinle.

6071. Ey aklını nefsinin isteğine uyarak alçaltmış kişi, bil ki nefislerin alçalmasından çabucak yükselme ulaşılır.

6072. Ey aşka düşerek maişetini unutan kişi; sus, yardımcı ve koruyucu olarak Allah yeter.

283/557

6073. جاء الربيع مفتخرا فى جوارنا جاء الحبيب مبتسما وسط دارنا

6074. طيبوا و اكرموا و تعالوا التثربوا عند الحبيب مبتشرا فى عقارنا

6075. من رام مغنما و تصدى جواهرها فليلزم الجوارى وسط بحارنا

6073. Bahar övünerek yanımıza geldi; sevgili tebessüm ederek evimizin ortasına geldi.

6074. Temizlenin ve ona ikramda bulunun, gelin; sevgilinin yanında müjdelenerek şarabımızı için!

6075. Kim ganimet, cevher elde etmek istiyorsa; denizimizin ortasına kayık çekmesi gerek.

3224/615

6847. يا ويح نفسنا بفوات الفضائل يا ويل روحنا بفساد الوسائل

6848. قد حن واشتكى فلذا الصخر بكيها على على هجران فخر القبايل

6849. لو ان فراقى حمل الطور والصفنا يسيرا هدمت بالزلازل

6850. لو ان شرارا من هوانا تبلجت على ظاهرى احرقى كل العوائل

6851. لو ان قليلا من جمالك اثرت على البر لم توحش فلا بالقوافل

6852. بحق وصال نورالقلب فضله بنور نای عن درکه کل فاضل
6853. و حرمه ی اسرار جرت و لطایف کنیت بهاسرا و لست بقایل
6854. و جودک و النعماء مالم تسمه لسانی و قلبی عنه لیس بزائل
6855. تجود بوصل مشرق باهر نری به جملة حاجاتنا و المسائل
6856. فانی لا اسطاع زورة زایر بجفنین مقروحین در الهوامل
6857. ارید ترابا من تراب فئائه مدبر نورالعین منی و کاحل
6858. اکل ثری تبریز مثل ترابه فلا کان جسم قال روحی ممائل
6859. فلا زال شمس الدین مولا و سیدا و ذو منة فی ذمتی و هو کافلی

6847. Yazıklar olsun nefsimize ki yücelikleri kaçırdı; eyvahlar olsun ruhlarımıza ki vesileleri bozdu.

6848. Kabilelerin gururu olandan ayrıldım da taş acımı paylaştı, yakındı ve benim için ağladı.

6849. Ayrılığım Tûr Dağı ve Safa Tepesi'ne bir anlığına yükletilse, depremlerle yıkılırlar.

6850. Aşkımızdan kıvılcımlar ortaya çıksa, bütün kınayanları yakardım

6851. Yeryüzüne birazcık güzelliğinden çıksa; kervanlara hiç bir çöl korku dolu olmaz

6852. Yüceliği kalbi nurlandıran kavuşmanın, her yüce kişinin idrak edemeyeceği nurun hakkı için;

6853. Açıkça söylemediğim, ima ettiğim o aramızda olan sırlara, güzel şeylere hürmeten.

6854. Dilimden ve kalbimden hiç çıkmayan ancak adlandırmadığım sonsuz nimetler ve yarattıklarının hakkı için.

6855. Bütün ihtiyaçlarımıza ve isteklerimize ulaştığımızı gösteren parlak bir kavuşmaya erdir bizi.

6856. Kan çanağına dönmüş uyku akan gözlerle konukları ağırlayamam.

6857. Onun avlusunun toprağından biraz toprak isterim ki sürme gibi gözlerimi nurlandırısın.

6858. Tebrîz'in bütün toprağı böyle bir toprak mıdır? Ben ruhumun aynısıyım diyen hiç bir beden yoktur

6859. Efendi ve yüce Şemseddîn hiç batmasın, var olsun; boynumda hakları var, işimi o başarır.

3223/657

7401. یا من یزید حسنک حقاً تحیری	اهلا و مرحبا بسراج منور
7402. یا من سالت عن صفة الروح کیف هو	الروح لاح من قمر الحسن فابصر
7403. فی برق و جنتیه حیات مخلص	لا تعد عنه نحو حیات مزور
7404. من سکر مقاتیه اری کل جانب	سکران عاشق بشراب مطهر
7405. قد کان فی ضمیری منه تصورا	من صورة الجلالة افنی تصویرى
7406. اطلب لباب دینک واترک قشوره	بالله فاسـتمـع لکلام مقشـر
7407. لما صفا حیوتک من نور بدره	ابشر فقد سعدت بشمس و مشتری

7401. Ey gerçekten güzelliğiyle beni hayrete düşüren; hoşgeldin ve merhaba aydın ışığa!

7402. Ey bana ruhun sıfatını, nasıl olduğunu soran; ruh, güzelliğin ayından parlamış, bak!

7403. Onun yanaklarındaki şimşekte sonsuz bir hayat var; onu bırakıpta şu geçici hayata kapılma!

7404. Onun gözlerindeki sarhoşluktan, her yerde tertemiz şarapla sarhoş olmuş bir aşık görüyorum.

7405. Vicdanımda onun bir görünüşü vardı; yüceliğinin sureti belirince düşüncem (kuruntum) yok oldu.

7406. Dininin özünü iste ve onun kabuklarını terk et; Allah için şu özlü sözü dinle!

7407. Onun ayının nurundan hayatın safa buldu; müjdelersun, Şems'le ve müşteriyle mutluluğa eriştin

284/713

8107. اخی رایت جمالا سبا القلوب سبا و هل اتيك حديث جلا العقول جلا

8108. الست من يتمنى الخلود فى طرب الا انتبه و تيقظ فقد اتاك اتي

8109. يقر عينك بدر و فى جبينته سعادته و مرام و عزه و سنا

8110. و سكره لفوادی من شمائله كانهما مالات كاسنا و اسقانا

8111. عجائب ظهرت بين صفو غرته تاللات لسنا بهجتى و صفا

8107. Kardeşim, sen gönülleri tutsak eden bir yüz gördün mü; akılları aydınlatan bir söz duydun mu?

8108. Sonsuz bir zevkle yaşamayı isteyen değilmisin; dikkat et, işte senin yanına geldi.

8109. Gözlerini parlatıyor dolunay ve onun alnında mutluluk, arzu, yücelik var.

8110. Onun simasını görünce kalbim sarhoş oluyor; sanki kadehi sunup beni darmadağın etmiş.

8111. Onun alnında tuhaf tertemiz bir aydınlık belirdi ki onun dili beni aydınlattı ve safa verdi.

285/721

8208. اتاك عيد وصال فلا تذق حزنا ونلت خير رياض فنعم ما سكتنا
8209. و زال عنك فراق امر من صبر ومحنه فتنتنا و خاب من فتنا
8210. فهز غصن سعود و كل جنا شجر فقر عينك منه و نعم ذاك جنا
8211. فطب تجوت من اصحاب قريه ظلمت ونال قلبك منهم شقاوه و عنا

8208. Kavuşma bayramı sana geldi, hüznü tatma; hayırlı bahçelere kavuştun, oraları mesken tutanlara ne mutlu!

8209. Sabırdan daha acı olan ayrılıktan kurtuldun, denendiğimiz mihnetlerden, bizi mahrum eden sıkıntılardan kurtuldun.

8210. Mutluluk dalını salla, o ağacın meyvelerinden ye; gözün aydın olsun, ne güzel meyvedir o!⁶⁷

8211. Pak ol, ne mutlu sana, halkı zulmeden köyden kurtuldun; onların yüzünden kalbin sıkıntı çekmişti, rahata er!

1369/867

9922. تعال يا مدد العيش و السرور تعال تعال يا فرج الهم فاتح الاقفال
9923. لقاء وجهك فى الهم فالح الاصباح سقا جودك فى الفقر منتهى الاقبال
9924. تعال انك عيسى فاحى موتانا تعال و ادفع عنا خديعه الدجال
9925. تعال انك داوود فاتخذ زردا تصون مهجتنا من اصابه الانصال

⁶⁷ Kur'an: 19/25.

9926. تعال انك موسى تشق بحر ردى لكى تغرق فرعون سيىء الافعال
9927. تعال انك نوح و نحن فى الطوفان اما سفينه نوح تعد للاهوال
9928. فهم صفاتك لكن تصورت بشرا فكم لفضلك امثالهم بلا امثال
9929. يحيل طالب دنيا وجودك الاعلى و فى وجودك دنياه باطل و محال

9922. Buyur ey yaşamın ve sevincin mededi, buyur; gel ey sıkıntıların kurtuluşu, kilitleri açan.
9923. Sıkıntıda senin yüzünü görmek tan yerini ağartır; senin cömertliğinin kadehi, fakirlikte sonsuz ikbal mutluluğu verir.
9924. Gel, sen İsa'sın, ölülerimizi dirilt; buyur, Deccal'in hilesini bizden defet.
9925. Gel, sen Dâvud'sun, zırh yap; canımızı kötü insanlardan koru
9926. Gel, sen Musa'sın, kötülük denizini yar; işleri kötülük olan Firavun boğulsun
9927. Gel, sen Nuh'sun ve biz Tufan'dayız; Nuh'un gemisi kötü günler için hazırlanmadı mı?
9928. Onlar sıfatlarını görürler fakat seni insan olarak düşünürler; onlara benzeyenler üstünlüğünü anlamazlar, üstünlüğünün eşi yoktur.
9929. Senin en üstün varlığınla ilgilidünyayı isteyen hayal kurar; senin varlığın arada olunca onun dünyası yok olur, mümkün olmaz.

274/1001

11419. ايه يا اهل الفرديس اقروا منشورنا و ادهشوا من خمرنا و استسمعوا ناقورنا
11420. حوركم تصفر عشقا تتحنى من ناره لورات فى جنح ليل او نهار حورنا
11421. جاء بدر كامل قد كدر الشمس الضحى فى قيان خادمت و استقروا دورنا
11422. الف بدر حول بدرى سجدا خرواله طيبوا ما حولنا و استشرقوا ديجورنا

11423. قد سكرنا من حواشي بدرهم اكرم بهم استجابوا بغينا و استكثرنا ميسورنا

11419. Ey cennetler ehli, fermanımızı okuyun; şarabımızdan hayrete düşün ve nefesli sazların sesini duyun!

11420. Huriniz aşktan sarardı, onun ateşinde yanar biterdi; eğer gece olurken ya da gün ağarırken bizim hurimizi görseydi.

11421. Kuşluk güneşini karartmış dolunay geldi; peşinde hizmetçiler, yerlerimizde karar kıldılar.

11422. Bin ay benim ayımın etrafında secde edip yerlere kapandılar; çevremizdekileri pak eylediler, karanlıklarımızı aydınlattılar.

11423. Onların aylarının yüzündensarhoş olduk, onlara ikramda bulunun; istediklerimize cevap verdiler, işlerimizi kolaylaştırdılar.

276/1003

11431. يا خفى الحسن بين الناس يا نور الدجى انت شمس الحق تخفى بين شعشاع الضحى

11432. كاد رب العرش يخفى حسنه من نفسه غيره منه على ذاك الكمال المنتهى

11433. ليتنى يوما اخر ميتا فى فيه ان فى موتى هناك دوله لا ترتجى

11434. فى غبار نعله كحل يجلى عن عمى فى عيون فضله الوافى زلال للظما

11435. غير ان السير و النقلان فى ذاك الهوى مشكل صعب مخوف فيه اهراق الدما

11436. نوره يهدى الى قصر رفيع آمن لا ابالى من ضلال فيه لى هذا الهدى

11437. ابشرى يا عين من اشراق نور شامل ما عليك من ضرير سرمدى لا يرى

11438. اصبحت تبريز عندى قبله او مشرقا ساعه اضحى لنور ساعه ابغى الصلا

11439. ايها الساقى ادر كاس البقا من حبه طال ما بتتنا مريضاً نبتغى هذا الشف
11440. لا نبالى من لىال شيبتنا برهه بعد ما صرنا شباباً من رحيق دائماً
11441. ايها الصاحون فى ايامه تعا لكم اشربوا اخواننا من كاسه طوبى لنا
11442. حصص الحق الحقيق المستضى من فضله سوف يهدى الناس من ظلماتهم نحو الفضا
11443. يا لها من سو حظ معرض عن فضله منكر مستكبر حيران فى وادى الردى
11444. معرض عن عين هدل مستديم للبقا طالب للماء فى وسواس يوم للكرى
11445. عين بحر فجرت من ارض تبريز لها ارض تبريز فداك روحنا نعم الثرى

11431. Ey insanlar arasında güzelliği gizli plan, ey karanlıkları aydınlatan; sen kuşluk güneşlerinin arasında gizlenmiş Hakk güneşisin.

11432. Arşın Rabbi bile onun güzelliğini kendinden gizler; çünkü olgunluğun son haddine varmış.

11433. Keşke bir gün ölüp kalsam onun gölgesinde, böyle ölüm hayal edilemez bir ölümdür benim için.

11434. Onun izinin tozunda bir sürme var ki köre deva olur, onun fazilet kaynaklarında doyuracak duru sular var.

11435. Fakat bu aşkta seyr-u sefer yapmak, kan dökecek kadar zor, çetin ve korkunç

11436. Onun nuru yüksek ve emin bir saraya ulaştırıyor, böyle bir hidayete sahipken dalaletten korkum yok.

11437. Ey göz sana müjdelers olsun, her tarafa ışık saçan nura kavuştun; ebediyyen görmeyecek kör ne umurunda!

11438. Benim için Tebrîz bir kıbledir ya da bir doğudur; hatta namaza durduğum saatten daha nurlu bir saattir.

11439. Ey sâki, sonsuzluk şarabını onun aşkından doldur; hastalık zamanı uzadı, bu şifayı istiyoruz.
11440. Ansızın bizi yaşlandıran gece umurumuzda değil; sürekli sunulan şarapla gençleştikçe
11441. Ey onun günlerinde hayatta olanlar, yazık size; kardeşlerimiz, onun şarabından için, ne mutlu bize!
11442. En hakikinin hakikisi, onun fazlından ışıdı, nurlandı; insanları karanlıktan kurtaracak, aydınlığa kavuşturacak, aşikar oldu.
11443. Ey onun fazlından yüz çeviren, vay sana; ondan habersiz olan, inkar eder, kibirlenir, helak yazısında kalır.
11444. Sonsuza kadar akacak olan adalet kaynağından yüz çeviren, susuzluk gününde vesveseler içerisinde su ister.
11445. Denizin kaynağı Tebrîz'den çıktı, ruhlarımız o güzelliğe feda olsun, o ne güzel yerdir!

275/1005

11451. ابصرت روحی ملیحا زلزلت زلزالها انفطس روحی فقلت ويح روحی مالها
11452. ذاق من شعشاع خمر العشق روحی جرعه طار فی جو الهوى و استقلعت انقالها
11453. صار روحی فی هواه غارقا حتى درى لو تلقاه ضرير تائه احوالها
11454. فی الهوى من ليس فی الكونين بدر مثله ان روحی فی الهوى من لا ترى امثالها
11455. لم تمل روحی الى مال الى ان اعشقت رامت الاموال کى تنثر له اموالها
11456. لم تزل سفن الهوى تجرى بها مذ اصبحت فی بحر العز و الاقبال يوما يالها
11457. عين روحی قد اصابتها فاردتها بها حين عدت فضلها و استكثر اعمالها
11458. افلحت من بعد هلك ان اعوان الهوى اعتنوا فی امرها ان خففوا حمالها

11459. آه روحى من هوى صدر كبير فائق كل مدح قالها فيه ازدرت اقوالها
11460. يباس النفس اللقاء من وصال فانت حين تتلو فى كتاب الغيب من افعالها
11461. حبذا احسان مولى عاد روحا اذ نفت ناولتها شربه صفى لها احوالها
11462. ان روحى تقشع اللقيات فى الماضى مدا ثم لا تبصر مضى اذ تفكر استقبالها
11463. اختفى العشق الثقيل فى ضميرى دره ان روحى اثقلت من دره قد شالها
11464. مثله ان اثقل اليوم المخاض حره اوقعتها فى ردى لم تغنها احوالها
11465. غير ان سيدا جادت لها الطافه ان روحى ربوه و استنزلت اطلالها
11466. سيدا مولى عزيزا كاملا فى امره شمس دين مالک اوفت لها آمالها
11467. صادف المولى بروحى و هى فى ذاك الردى من زمان اكرمه مارات اذلالها
11468. جاء من تبريز سربال نسيج بالهوى اكتست روحى صباحا انزعت سربالها
11469. قالت الروح افتخارا اصطفانا فضله ثم غارت بعد حين من مقال نالها

11451. Ruhum bir güzel gördü, titremey başladı; canım çatladı ve dedim “vay sana ne oldu?”

11452. Canım aşkın şarabından bir yudumcuk tattı, aşk semasında uçtu ve ağırlıklarından kurtuldu.

11453. Ruhum onun aşkında kanıncaya kadar boğuldu, kör onu görse gözleri açılır.

11454. Aşkta, iki dünyada benzeri olmayan bir dolunaya aşığım; gerçekten ruhum eşi görülmemiş bir aşka tutuldu.

11455. Canımın mala mülke isteği yok, onun aşkından neye sahipse saçtı dağıttı.

11456. Baht ve büyüklük denizinde aşk gemileri gezmekteler, bir gün bile yoktu ki onsuz gezsinler, ne mutlu ona!
11457. Ruhumun gözü ona aşık oldu, onda kayboldu; onun faziletini saymakta aciz kaldım, iyilikleri arttıkça arttı.
11458. Canım helak olduktan sonra kurtuluşa erdi, şüphesiz ki aşkına yardım edenler onun emrine uydular, yükünü hafiflettiler.
11459. Ah bir büyük ve yüce aşkın yüzünden canıma neler geldi; ona söylenmiş her övgü onun yanında hakir oldu.
11460. Gayb kitabında onun yaptıklarını okuduğundan beri, insan elden giden vuslattan dolayı buluşmaktan ümidini keser.
11461. Mevlanın ihsanı ne güzel, üflediği zaman bir ruh verir; şerbet sunduğunda can safa bulur, halleri düzelir.
11462. Şüphesiz ki canım, geçmişteki görüşmelerden mutluluk duyar; sonra gerçekleri düşününce geçmiştekine sabrı kalmaz.
11463. Ağır aşk kalbimde bir inci gibi gizlendi; sanki onunla yükselen ruhum inciden dolayı ağırlaştı.
11464. Tıpkı hür bir kadının doğum yapacağı zaman ağırlaştığı gibi, taşıdığı yükün ona bir faydası olmaz, tıpkı onun gibi.
11465. Ancak Efendi ona lütuflarda bulundu sonra ruhumu yükseğe çıkardı ve onun kalıntılarını, kötülüklerini defetti.
11466. Efendi, olgun, işinde kâmil, Şemseddîn ve sıkıntıları sona erdi.
11467. Ruhum yok oluş gölgesinde iken efendim onunla karşılaştı; o zamandan itibaren onu yüceltti ve aşağılık durumlarını görmedi.
11468. Tebrîz'den aşkla dokunmuş bir zırh geldi, ruhum onun zırhını giyindiği sabah kendi zırhını çıkardı.
11469. Ruhum övünerek “onun yüceliği bizi seçti” dedi; sonra can bu sözleri duyunca kıskandı ve sustu.

273/1008

11492. طال ما بتنا بلاكم يا كرامى و شتنا يا حبيب الروح اين الملقى او حشتنا

11493. حبذا شمس العلى من ساعه نورتنا مرحبا بدر الدجى من ليله ادهشتنا
11494. ليس نبغى غيركم قد طال ما جربتنا ما لنا مولا سواكم طال ما فتشتنا
11495. يا نسيم الصبح انى عند ما بشرتني يا خيال الوصل روحى عند ما جمشتنا
11496. يا فراق الشيخ شمس الدين من تبريزنا كم ترى فى وجهنا آثار ما حرشتنا

11492. Bizi kesen belanız uzadı ve bizi dağıttı, ey yüce! Ey ruhumun sevgilisi, buluşma yeri nerede ya da ne zaman bir araya geleceğiz.

11493. Bizi nurlara garkettiğin vakit ne kadar güzelsin ey yücelik güneşi; merhaba, bizi hayrete düşüren gecede karanlığı aydınlatan dolunay.

11494. Sınanmamız ne kadar uzun olursa olsun sizden başkasını istemiyoruz; sorgulanmamız ne kadar uzarsa uzasın sizden başka efendimiz yok bizim.

11495. Ey seher yeli, şüphesiz ki bana müjde getirdin; ey ruhumun kavuşma hayali, bizi sevdin, okşadın.

11496. Ey Tebrîzimizden ayrılan Şeyh Şemseddîn; ne kadar daha yüzümüzdeki tırmaladığın izleri seyredeceksin?

1180/1063

11982. سيدى انى كليل انت فى زى النهار اشتكى من طول ليلى الفرار اين الفرار
11983. ليلتى مدت يداها امسكت ذيل الصباح ليلتى دار قرار دونها دار القرار
11984. ربنا اتمم لنا يوم التلاقى نورنا ربنا و اغفر لنا ثم اكسنا ذاك الغفار
11985. انما اجسامنا حالت كسور بيننا حبذا يا ربنا من جنه خلف الجدار
11986. ربنا فارفع جداراء قام فيما بيننا ربنا و ارحم فانافى حياء و اعتذار

11982. Efendim ben gerçekten yorgunum, sen gündüzler giyinmişsin; gecemin uzunluğundan şikâyetçiyim, kaçış, kaçış nerede?

11983. Gecem ellerini uzattı, sabahın kuyruğundan yakaladı; gecem kaçış yurdu fakat sığınacak, sakinleşecek yer yok.

11984. Rabbimiz kavuşma gününde bizi nurla tamamla; Rabbimiz bizi bağışla sonra bağışlanma ile ört bizi.⁶⁸

11985. Şüphesiz ki aramızdaki kırgınlıklar bedenimiz yüzünden; ey Rabbimiz ne güzel duvarın arkasındaki cennet!

11986. Rabbimiz duvarı kaldırdı, aramızdaki şey yok olsun; Rabbimiz rahmet et bize, gerçekten utanıyor ve özür diliyoruz.

1366/1096

12268. يا بديع الحسن قد اوضحت بالبلبال بال بالهوى زلزلتتى و العقل فى الزلزال زال

12269. قد رجعنا قد رجعنا جانباً من طوركم انظرونا انظرونا نستقى الماء الزلال

12270. كل شىء منكم عندى لذىذ طيب منك طابت كل ارض ان ذا سحر حلال

12268. Ey güzelliğin eşsizi, beni vesveselerin içine koydun; aşkla depremler yaşattın bana, aklım sarsıntılar geçirmekte.

12269. Sizin Tûrunuzdan bir yana geri döndük, geri döndük; bize bakın, bize bakın, soğuk su istiyoruz.

12270. Sizden gelen her şey benim için lezzetli ve güzeldir; senden dolayı bütün yeryüzü tertemiz oldu, şüphesiz ki bu sihr-i helaldir.

1365/1097

⁶⁸ Kur'an: 66/8.

12271. يا منير البدر قد اوضحت بالبلبال بال
بالهوى زلزلتتى و العقل فى الزلزال زال
12272. كم انادى انظر و نفتبس من نوركم
قد رجعنا جانبا من طور انوار الجلال
12273. من رأى نورا انيسا يملا الدنيا هوى
للسرى منه جمال للعدى منه ملال
12274. كل امر منه حق مستحق نافذ
ينفع الامراض طرا ينجلى منه الكلال
12275. من شكا مغلاق باب فلينل مفتاحه
من شكا ضر الظما فليستقى الماء الزلال
12276. ليس ذا اسماء صفر باطل سميته
دعوه التحقيق حال خدعه الدنيا محال
12277. حبذا اسواق اشواق ربت ارباجها
حبذا نور يكون الشمس فيه كالهلل
12278. ما عليكم لو سهرتم ليله الف الهوى
ربما تلقون ضيفا تعرفوا ليل الرحال
12279. يا محبا قم تنادم فالمحب لا ينام
يانعوسا قم تفرج حسن ربات الحبال

12271. Ey dolunayın nuru, beni kaygıların içine attın; bana aşkla depremler yaşattın, aklım sarsıntılar geçiriyor.

12272. Ne kadar çok yalvardım, bize bakın, nurunuzdan almak istiyoruz; celal nurlarının Tûrundan bu yana geri döndük.

12273. Dünyayı sevgiyle dolduran dost nuru kim gördü? Ondan dostlara güzellik, düşmanlara ise kötülükler gelir.

12274. Ondan olan her iş, emir haktır, gerçektir, müstehaktır ve etkilidir; bütün hastalıkları iyileştirir, bütün zorluklar onunla geçer.

12275. Kim kapının kapalı olmasından şikâyet ederse, onun kilidine ulaşır; kim susuzluktan şikâyet ederse soğuk su elde eder.

12276. Sahip olunan isimler boş ve batıl değildir, onun adlandırılması hakikatin davetidir; asılsız, yalan olan dünyanın davetidir.

12277. Kârı devamlı, daim olan şevk çarşıları ne güzel! Işığında, güneşin hilal gibi görüldüğü nur ne güzel!

12278. Aşk isteğiyle bir gece bile sabahlamak sizin işiniz değil; belki seyyahın gecesini anlatacağınız bir ziyaretçi ile karşılaşsınız.

12279. Ey aşık, kalk, seslen, seven uyumaz; ey uyuklayan, kalk, üzüntüyü gider, gelinlerin güzelliğini seyret.

1780/1100

12295. اقبل الساقى علينا حاملا كاس المدام فاشربوا من كاس خلد و اتركوا كل الطعام

12296. اشبعوا من غير اكل و اسمعوا من غير اذن وانطقوا من غير حرف و اسكتوا تم الكلام

12297. ايها العشاق طيبوا و اسكروا من كاسنا واركبوا ظهر المعالى و ادخلوا بين الزحام

12298. انهضوا نادى المنادى الصلا اين الرجال جاء كم نادى القيامه فى الهوى نعم القيام

12299. اشربوا سقيا لكم ثم اطربوا غنما لكم ان هذا يوم عيد عيدوا بعد الصيام

12300. وافقونا وافقونا فى طريق الاتحاد انما نحن كنهـر فرقوه و السلام

12301. يا نديمى سل سبيلا نحو عين السلسبيل قم لنا نفتح جنانا من جان يا غلام

12295. Sâki gece şarabını taşıyarak bize geldi; ölümsüzlük şarabını için ve bütün yiyecekleri terk edin.

12296. Yemek olmadan doyun, kulak olmadan duyun; harf olmadan konuşun, sükut edin söz bitti.

12297. Ey aşıklar, güzel ve temiz olun, kadehimizden için; yücelerin sırtına binin ve kalabalıkların içine girin.

12298. Kalkın, nida eden bağırdı, “haydi, nerede adamlar?”; size aşkla kıyamet tellalı geldi, ne güzel kalkış!

12299. İçin, bu içki sizin için, sonra neşe içinde şarkı söyleyin, bu lütuf sizin için; şüphesiz ki bugün bayram, oruç günlerinden sonra bayramlaşın.

12300. Birleşme yolunda bize uyun, bize uyun; şüphesiz ki bizi nehirler gibi ayıran odur vesselam.

12301. Ey dostum, Selsebil kaynağı gibi bir ırmak akıt; kalk, canlardan cennetler açalım ey genç.

1781/1102

12310. قد رجعنا قد رجعنا جائيا من طوركم انظرونا انظرونا نقتبس من نوركم

12311. كل من يرجو وجودا يغتنم من جودكم كل من اراد عسر نال من ميسورك

12312. ليس يشقى بالرزايا من يكن محفوظكم لا يبالي بالبرايا خاضعي منصورك

12313. حارت ابصار البرايا في بديهياتكم من يلاقى من يسوق الخيل في مستورك

12314. ليس يهدى قلبنا الا نسيم منكم ليس يجلى طرفنا الا بقربى دوركم

12310. Tûrunuzdan bir yana geri döndük, geri döndük; bize bakın, bize bakın, nurunuzdan nur alalım.

12311. Varlık isteyen herkes cömertliğinden nimetlenir; her kim zorluğa düşerse, kolaylığını elde eder.

12312. Sizin korunmanızı elde eden, musibetlerle kötülemez; yardımınıza ulaşan hiç bir şeye aldırış etmez.

12313. Bağışlanmışların, yeryüzündekilerin gözleri sizin sezgiselliğinize hayran oldu; sizin yokluğunuzda kim gelir, kim güder bu sürüyü?

12314. Sizden sabah rüzgârı gelmezse kalplerimiz hidayete ermez; evlerinize yakın olmazsak gözlerimiz aydınlanmaz.

2125/1132

12614. طيب الاسفار عندى انتقالى من مكان فالمكانات حجاب عن عيان اللامكان
12615. المكانات خوابى لا مكان بحر الفرات ينتن الماء الزلال طول حبس فى الجنان
12616. فى البيان انفراج فى مطار للضمير يا ضميرى طرصارا لا تطر صوب البيان
12617. انتقال للدجاج وسط دار للحبوب وانتقال للطيور فوق جو للامان
12618. يا فتى شتان بين انتقال و انتقال يا فتى هوان و انتقال فى جنان
12619. فى كلا النقلين ذوق فى ابتدا الانتهاض انما الفرق سيبدووا آخرا للافتتان

12614. Benim için yolculukların en güzeli mekândan göçmektir; zira mekânlar mekânsızlık âleminin görünmesini engelleyen perdelerdir.

12615. Mekânlar fiçılar gibidir, mekânsızlık ise tatlı bir deniz; temiz su fiçılarda durdukça kirlenir.

12616. Açıklamada gönül için bir ferahlık vardır; ey gönlüm gizlice uç, göz önünde apaçık uçma.

12617. Tavuklar yem yemek için evin içinde uçarlar; kuşlarda kurtuluş için havada uçarlar.

12618. Ey delikanlı, bu uçuşla o uçuş arasında hayli fark var; biri alçaklığa uçuş, diğeri ise cennetlere uçuş.

12619. Her iki uçuşta yükselmeye başlarken bir zevk var; fakat aradaki fark sınılandıktan sonra belli olur.

2126/1156

12827. اطيب الاعمار عمر فى طريق العاشقين غمز عين من ملاح فى وصال مستبين
12828. رويه المعشوق يوما فى مقام موحش زاد طيبا من جنان فى قيان حور عين

12829. عفروا من ترب باب بغيه وجهى مدا فهى زادت لطفها عندى من الماء المعين
12830. غار جسمى ان يراه عاذل او عاذر انه يحكى صفاتا من صفات شمس دين
12831. حبذا سكر حياتى مزيل للحيا اشربوا اصحابنا تستمسكوا الحق المبين
12832. سيدا مولا كريما عالما مستيقظا استرق العبد ذاك الطاهر الروح الامين
12833. حبذا ظلا ظليلا من نخيل باسق آمن من كل خوف او بلاء او مكين
12834. تمره يصفى عقولا كدرت انوارها فاعجبوا من مسكر مستكثر الراى الرزين

12827. Ömürlerin en güzeli aşıkların yolundaki ömürdür; en tatlı an vuslatı vaad eden sevgilinin göz işaretidir.

12828. Bir gün ürkütücü bir yerde sevgiliyi, kara gözlü kadınlar arasında görmek ne güzeldir.

12829. O kapının toprağından yaşla dolu yüzüme sürün, yüzüm o toprağı istiyor; böylece toprak daha da güzelleşir, en temiz su bende.

12830. Onu kınarken ya da af dilerken gördüğümde bedenim yok oldu; çünkü o, Şemseddîn'in sıfatlarından sıfatlar anlatır.

12831. Utanmayı ortadan kaldıran sarhoşluk ne güzel sarhoşluk; için dostlarımız, asıl gerçeğe tutunun.

12832. Ey efendi, mevla, kerem sahibi, alim, uyanıklık bahşeden; Ruh-ul Emib sıfatlı adam, kulu kendine çekti.

12833. (O sevgilinin gölgesi) yüksek hurma ağacının gölgesi gibi ne güzel gölge; bütün korkulardan ve bütün belalardan emin bir yer.

12834. Işıkları kararmış akılları meyvesiyle arıtıyor; akli çoğaltan şaraba şaşın.

3217/1209

13341. قالت الكاس ارفعونى كم تحبسونى ان جسمى فى زجاج بالنوى لا تكسرونى

13342. اجعلوا الساقى خبيرا عارفا عنه سلونى
اننى لست احب المفترى لا تظلمونى
13343. فاذا انتم سكرتم فوق السكر سكرنا
فاقرعوا باب التقاضى واسالوا لا تقطونى
13344. كنت فى سير خفى صورتى فى ذالسكون
خلتمنى كالجماد ذاك من نكس العيون
13345. ان اردتم انتعاشا فاتقوا مكر الظنون
ان نكستم فاستقيموا واحذروا ريب المنون

13341. Kadeh dedi, “kaldırın beni, ne vakitten ne vakte kadar beni hapsedeceksiniz; ancak benim bedenim camdandır, sakın kırmayın”

13342. Sâki bilgili ve ariftir, ona sorun beni; şüphesiz ki ben iftiracıları sevmem, bana zulmetmeyin.

13343. Biliniz ki sarhoş olduğunuz zaman, bu sarhoşluğun üstünde de bir sarhoşluk var; dilek kapılarına vurun, isteyin, benden ümidinizi kesmeyin.

13344. Gizlice yol alıyordum ama görünüşüm sakindi; beni cansız varlık gibi savuruyorsunuz, bu gözlerinizin zayıflığından.

13345. İyi yaşamak istiyorsanız zandan kaçının, eğer zayıflarsanız doğruluğa yönelin, zamanın kötülüklerinden kaçının.

280/1227

13562. يامنير الخدياروح البقا
يامجير البدر فى كبد السما
13563. انت روح الله فى اوصافه
انت كشاف الغطا بحر العطفا
13564. تقتل العشاق عدلا كاملا
ثم تحييهم بغمزات الرضا
13565. صائد الابطال من عين الظبا
مالك الملاك فى رق الهوى
13566. قوم عيسى لوراوا احيائه
عالم الحس انكروا عيسى اذا

13567. اين موسى لوراي تبيانـه لم يواس الخضر يوما كاملا
 13568. ليت ابونا آدم يدري به اذناى من جنه لما بكا
 13569. هجره نار هويناقعره يا شفيعا قل لنا اين الردا
 13570. خده نار يطفى نارنا يطفى النيران نار من رآى

13562. Ey aydınlatan yüz, ey sonsuzluğun ruhu; ey gökyüzünde dolunayın koruyucusu, penahı,

13563. Sen onun vasıflarıyla Allah'ın ruhusun, sen perdeleri açansın, lütuf denizisin

13564. Âşıklara olgunlukla adalette bulunursun; sonra rıza bakışlarıyla onları diriltirsin

13565. Ceylan bakışlarla yiğitleri avlarsın, aşkla bağlayarak sahiplerin sahibi olursun

13566. Eğer İsa'nın kavmi ölüyü dirilttiğini görselerdi, bunu kabul edip İsa'yı imkar ederlerdi.

13567. Musa nerede? Eğer onun yaptıklarını görseydi, Hızır'la bir gün bile dost olmazdı.

13568. Keşke Âdem atamız onu tanısaydı, Cennet'ten çıktığına ağlamazdı.

13569. Onun ayrılığı ateştir, sevgimiz onun derinliğidir; ey şefaathçi, söyle bizim için yardım nerede?

13570. Onun yüzü ateşimizi söndüren bir ateştir; ateşleri söndüren ateşi kim görmüş?

320/1239

13689. ابشروا يا قوم هذا فتح باب قد نجوتم من شتاب الاغتراب
 13690. افرحوا قد جاء ميقات الرضا من حبيب عنده ام الكتاب
 13691. قال لا تاسوا على ما فاتكم اذ بدى بدر خروق اللجباب

13692. ذَا مَنْخَاخٍ أَوْقَفُوا بِعَرَانِنَا ذَا نَعِيمٍ لَيْسَ يَحْصِيهِ الْحَسَابُ
13693. اِنْ فِى عَتَبِ الْهَوَى الْفِ الْوَفَا اِنْ فِى صَمْتِ الْوَلَا لَطْفِ الْخَطَابِ
13694. قَدْ سَكْتْنَا فَافْهَمُوا سِرَّ السَّكُوتِ يَا كَرَامَ اللَّهِ اَعْلَمُ بِالْصَّوَابِ

13689. Müjde size ey kavim, bu kapının açılışıdır; göç ederek dağılmaktan kurtuldunuz.
13690. Ferahlayın, kitabın aslına sahip olan sevgilinin rıza gösterdiği vakit geldi.⁶⁹
13691. De ki, “elinizden geçip gidenlere üzülmeyin⁷⁰”; örtüleri yakan dolunay doğdu.
13692. Cömert bir yer burası, durdurun develerimizi; öyle nimetlerle dolu ki saymakla bitmez.
13693. Sevginin takdirinde, azarlamasında binler vefa var; sevgiyle susmada, güzel konuşma lütfu var.
13694. Biz sustuk, sükûtun sırrını anlayın; ey büyükler, doğrusunu Allah daha iyi bilir.

3.2. DÎVÂN-I KEBÎR’DE GEÇEN ARAPÇA MÜSTAKİL BEYİTLER

Bu bölümde, Bedî’uzzamân-i Furûzânfer’in *Dîvan-ı Kebîr*, *Kulliyât-i Şems-i Tebrîzî*, *Tovzihât-ı Fihrist* ve *Keşfu’l-Ebyât* adlı eserinin birinci cildinde geçen Arapça müstakil beyitler kitaba uygun sıralama ve numaraları ile verilmiş ve tercümeleri yapılmıştır. Bölüm kendi içerisinde iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde Farsça gazelin içerisindeki Arapça müstakil beyitler sınıflandırılmış; ikinci bölümde ise Farsça şiir içerisindeki Arapça ibarelerle birlikte yer alan müstakil beyitler yer almıştır. Gazeller matla (başlangıç) beyitleri ile verilmiş, Farsça kısımlar italik yazı ile gösterilmiştir. Tercî’-i bend’ler en son olarak verilmiştir.

1016/62

⁶⁹ *Kur’an*:13/39.

⁷⁰ *Kur’an*:57/23.

778. انا فتحنا عينكم فاستبصروا الغيب البصر انا قضينا بينكم فاستبشروا بالمنتصر

787. ان كان عيشي قد هجر و اختل عقلي من سهر والله روحى ما نفر والله روحى ما كفر

778. Gerçekten gözlerinizi açtık, öyleyse gizli olanı görün; şüphesiz aranızda durmaktayız, öyleyse yardım için gelenden müjde bekleyin.

787. Gerçekten zevk beni terk etti, aklım uykusuzluktan dağıldı; yine de Allah'a yemin ederim ki ruhum ondan vazgeçmedi, ruhum O'nu inkâr etmedi.

1178/63

792. جاء الربيع و البطر زال الشتاء و الخطر من فضل رب عنده كل الخطايا تغتفر

794. اوحى اليكم ربكم انا غفرنا ذنبكم و ارضوا بما يقضى لكم ان الرضا خير السير

796. و قائل يقول لى انا علمنا بره فاحك لدينا سره لا تشتغل فيما اشتهر

798. السرفيك يا فتى لا تلتمس فيما اتى من ليس سر عنده لم ينتفع مما ظهر

800. انظر الى اهل الردى كم عابنوا نور الهدى لم ترتفع استارهم من بعد ما انشق القمر

802. يا ربنا رب المنن ان انت لم ترحم فمن منك الهدى منك الردى ما غير ذا الا غرر

804. يا شوق اين العافيه كى اضطر بالقافيه عندى صفات صافيه فى جنبها نطقى كدر

806. ان كان نطقى مدرسى قد ظل عشقى مخرسى و العشق قرن غالب فينا و سلطان الظفر

808. سر كتيم لفظه سيف حسيم لحظه شمس الضحى لا تختفى الا بسحر سحر

810. يا ساحراء ابصارنا بالغت فى اسحارنا فافرق بنا اودارنا انا حبسنا فى السفر
812. يا قوم موسى اننا فى التيه تهنا مثلكم كيف اهتديتم فاخبروا لا تكتموا عنا الخير
814. ان عوقوا ترحالنا فالمن و السلوى لنا اصلحت ربى بالناس طاب السفر طاب الحضر
816. اسكت و لا تكثر اخى ان طلت تكثر ترتخى الحيل فى ربح الهوى فاحفظه كلا لا وزر
818. ان الهوى قد غرنا من بعد ما قد سرنا فاكشف به لطف ضرنا قال النبى لا ضرر
819. ز / اندازہ بیرون خورده ام / كاندازه را گم کرده ام شدوا یدى شدوا فى هذا دواء من سكر
820. قالوا ندبر شأنكم نفتح لكم آذانكم نرفع لكم اركانكم انتم مصابيح البشر
822. هاكم معاريج اللقا فيها تداريج البقا انعم به من مستقى اكرم به من مستقر
824. العيش حقا عيشكم و الموت حقا موتكم و الدين و الدنيا لكم هذا جزاء من شكر

792. Bahar ve neşe geldi, kış ve sıkıntı gitti; Rabbin lütfuyla, O'nun katında bütün günahlar bağışlandı.

794. Rabbiniz size vahyediyor: şüphe yok ki günahlarınızı bağışladık, geçip gidene razı olun, çünkü razı olmak huyların en hayırlısıdır.

796. Bazı kişiler onun adaletini bildiklerini söylüyorlar bana, onun sırrını biz biliriz, bilinen şeyle uğraşmayın.

798. Ey genç sır senin içindedir, onu geçip gidende arama, görünen şeyden fayda gelmez.

800. Aşağılık kişilere bak, bazıları hidayet nurunu gördüler; ay ikiye bölündükten sonra onların yıldızları yükselmez.

802. Ey Rabbimiz, ey kerem sahibi, sen bize rahmet etmezsen kim eder? Doğru yola ulaştırmakta, yoldan saptırmakta senin elinde, gerisi aldatmaca.

804. Ey şevk, esenlik nerede, ne zamana kadar kafiyeyle uğraşacaksın? En arı sıfatlar benimdir, onun yanında konuşmam kederdir.
806. Konuşmam yayıldıkça, aşkım sessiz kaldı; aşk muzaffer bir yüzyıl ve sultandır bizim için.
808. Onun sözü söylenilmez bir söz, onun başarısı parlak bir kılıçtır; kuşluk güneşi gizlenemez ancak büyücü büyü yaparsa o başka.
810. Ey büyücü, büyülerimizle gözlerimizi sımsıkı bağladın; öyleyse bize yakın ol ya da kaldığımız yeri hoş gör, biz yolculukta hapsoldük.
812. Ey Musa'nın kavmi, biz de sizler gibi çölde kaldık; nasıl kurtuldunuz söyleyin, gizlemeyin haber verin bize.
814. Eğer onlar yolculuğumuzu engelledilerse, bizim Menn ve Selva'mız var; Rabbimiz yıpranmışlığımızı düzeltti, yolculuk da konaklamak da güzelleşti.
816. Sus, sözü çoğaltma kardeşim ama işin yoksa sözü çoğalt, rahatla; kudreti aşk rüzgârına sür, sığınacak başka yer yok.⁷¹
818. Aşk bizi sevindirdikten sonra yüz üstü bıraktı; lütfunla bizim zararımızı gider, Peygamber “zarar vermek yoktur” dedi.⁷²
819. *Haddi aşmaktan içtim, haddi aştım*; ellerimi bağlayın, ağzımı kapatın, bu sarhoşu korumak içindir.
820. Dediler ki: Şanınızı yüceltiriz, kulaklarınızı açarız; dayanaklarınızı yükseltiriz, siz insanların aydınlığısınız.
822. İşte size bir araya gelme merdivenleri, o merdivenin sonsuzluğa uzanan basamakları; istikametten bizleri nimetlendir, kaldığımız yerde bizi ağırla.
824. Yaşam gerçekten sizin yaşamınız, ölüm gerçekten sizin ölümünüzdür; din ve dünya da sizindir, bu şükredenin elde ettiği mükâfattır.

1777/80

1011. انا فتحنا بابكم لا تهجروا اصحابكم لا تياسوا من غابكم لا تدنسوا اثوابكم

1012. الحمد لله الذى من علينا بالثنا فى ظل دين مسند لا تغلقوا ابوابكم

⁷¹ Kur'an: 75/11.

⁷² Hadis, bkz. Furûzânfer, a.g.e., c.I, s. 36.

1013. یا اولیا لا تحزنوا اربحتکم لا تغبنوا اشجعتکم لا تجبنوا لا تحقروا القابکم
1014. یا رب اشرح صدرنا یا رب ارفع قدرنا یا رب اظهر بدرنا لا تعبدوا اربابکم
1015. مالی اله غیره نال البرا یا خیره طاب الموائی سیره لا تخسروا اعقابکم
1016. بوی دل آید از سخن دل حاصل آید از سخن تا مقبل آید از سخن لا تهتکوا جلبابکم

1011. Şüphesiz kapınızı açtık, arkadaşlarınızı uzaklaştırmayın; sizden ayrılanı üzülmeyin, elbiselerinizi kirletmeyin.
1012. Allah'a hamd olsun ki kendisini yüceltmeyi bize ihsan etti; dayandığım dinin sayesinde, kapılarınızı kapatmayın.
1013. Ey dostlar, hüzünlenmeyin, sizi zengin kıldım, aldatmayın; sizleri yüreklendirdim, korkmayın, adınızı aşağılatmayın.
1014. Ya Rab, yüreklerimizi aç, ya Rab kadrimizi yücelt; Ya Rab göster dolunayımızı, yalancı tanrılara tapmayın.
1015. Ondan başka ilahım yok, onun ihsanı bütün yaratılanlar üzerine olmuştur; vaatlerini yerine getirmiştir, sizden sonar gelenleri mahrum etmeyin.
1016. *Gönül kokusu sözden gelir, gönül sözden hâsıl olur; kabul edilecek bir söz söyleyin, elbiselerinizi yırtmayın. (yanınızdakileri utandırmayın)*

2135/118

1563. ای شمشعه نور فلق در قبه مینای تو پیمانہ خون شفق پنگان خون بیمای تو
1574. انا فتحنا بابکم لا تهجروا اصحابکم حمدا لعشق شامل بگرفته سرتا پای تو

1574. Şüphesiz kapınızı açtık, arkadaşlarınızı uzaklaştırmayın; mükemmel bir aşk için şükret, *başından ayağına kadar sahip ol.*

2962/277

3314. با تو عتاب دارم جاننا چرا چنینی رنجور و ناتوانم نایی مرا ببینی

3316. یا سیدی و روحی حمت فلم تعدنی یا صحتی شفای لم تستمع حنینی

3316. Ey efendim ve ruhum, ateşler içinde yandım fakat sen bana dönmedin; ey sıhhatim, şifam, iniltilerimi duymadın.

2935/284

3383. گر چه به زیر دلقی شاهی و کیقبادی ور چه ز چشم دوری در جان و سینه یادی

3396. یا صاحبی هذا دیباجه الرشاد الصبح قد تجلی حولوا عن الرقاد

3397. الشمس قد تلالا من غیر احتجاب و النصر قد توالی من غیر اجتهداد

3398. الروح فی المطار و الکاس فی الدوار و الهم فی الفرار و السكر فی امتداد

3396. Ey dostum, bu kurtuluşun başlangıcıdır; sabah oldu, uyanın uykudan!

3397. Güneş örtüden sıyrılmış parlamakta; zafer telaşsız ve çabalamadan gelmekte.

3398. Ruh uçmakta, şarap kadehi dönüp durmada; keder ve üzüntü kaçıyor, sarhoşluğun tatlılığı sürüp gitmede.

89/326

3898. یک پند ز من بشنو خواهی نشوی رسوا من خمره افیونم زنهار سرم مگشا

3901. یا صافیہ الخمر فی آنیه المولی اسکر نفرا لدا و السكر بنا اولی

3901. Ey efendimizin k p ndeki saf şarap; sun bir şarap ki sarhoş olalım, sarhoş olmak bizim için daha iyidir.

1173/378

4321. بشنو خبر صادق از گفته پيغامبر / اندر صفت مومن المومن كالزهر
 4322. جاء الملك الاكبر ما احسن ذا المنظر / حتى ملاء الدنيا بالعبر و العنبر
 4324. جاء الفرج الاعظم جاء الفرج الاكبر / جاء الكرم الادوم جاء القمر الاقمر
 4326. الدوله عيشيه و القهوه عرشيه / و المجلس منثور باللوز مع السكر
 4327. ينك غزلى بيگر الخمس مع الخمسين / زان پيش كه برخوانم كه شانيك الابتير
 4328. الرب هو الساقى و العيش به باقى / و السعد هو الراقى يا خايف لا تحذر
 4329. الروح غد اسكرى من قهوتنا الكبرى / و ازينت الدنيا بالاخضر و الاحمر

4321. *Peygamberin sözünden doğru haberi dinle; mü'minin sıfatıyla ilgili " mü'min kopuz/ud gibidir"*⁷³ *demiştir.*

4322. Padi ahların en büyüğü geldi, ne de güzel bir görünüm; öyle ki dünya misk ve amber kokusuyla doldu.

4324. En görkemli kurtuluş geldi, en büyük ferahlık eri ti; hep devam eden kerem geldi, ayların ayı ulaştı.

4326. Devlet yaşamakta, kahve ar tan gelmekte; meclise badem ve  ekerler saçılmış durumda.

⁷³ Hadis, bkz. Furûzânfer, *a.g.e.*, c.I, s. 176.

4327. “Muhakkak ki sana buğzeden, işte o asıl soyu kesik olandır”⁷⁴ *ayetini okumadan önce; işte diğer bir gazel, beşi elli ile beraber.*

4328. O Rab ki sakidir, yaşam daima onunladır; mutluluk artmaktadır, ey korkan korkma artık.

4329. Can, kudretli kahvemizden içerek sarhoş oldu; dünya, kırmızılarla yeşillerle bezendi.

1455/416

4674. ای خواجه سلام علیک من عزم سفر دارم وز بام فلک پنهان من راه گنر دارم

4682. یا من هو فی قلبی یسبى ادبى یسبى حسبى ابداء حسبى آنچ از توبه بر دارم

4683. مولای فنی صبری لا تخرج من صدري لا تبعد نستبری کز هجر ضرر دارم

4682. Ey gönlümdeki, edebim alçaldıkça alçalıyor; *fakat senden elden ettiğim şey sonsuza dek yeter bana.*

4683. Efendim sabrım tükendi, çıkma gönlümden; benden uzaklaşma, beni senden mahrum etme çünkü ayrılıktan zarar görüyorum.

3181/547

5921. ما انصف ندمانى، لو انكر ادمانى فالقهوة من شرطى، لا التوبة من شانى

5923. لو تمزجها بالدم، من ادمع اجفانى يزدداد لها صيغ فى احمر القانى

5925. يا يوسف عللى، لو لامك اخوانى كم من علل يشفى، من علة احزانى

⁷⁴ Kur'an: 108/3.

5926. اقبلت على وصلى، راحلت لهجرانى اين القدم الاول اين النظر الثانى

5921. Dostlarım düşkünlüğümü inkâr etseler de insaflıdırlar; kahve içmek benim şartımdır, tövbe şanımdan değil.

5923. Gözyaşlarımı kanla karıştırırsan, rengi artar, kızılılaşır, kırmızı kana döner.

5925. Ey Yusuf, dostlarım seni kınarsa hastalanırım; hüznümdeki illetler nice dertlere şifa verir.

5926. Benimle buluşmayı istedin, beni ayrılıktan kurtardın; ilk adımın nerede, ikinci nazarın nerede?

1199/609

6767. يا مكثر الدلال على الخلق بالنشوز الفوز فى لقاءك طوبى لمن يفوز

6780. ان لم يكن لقلبك فى ذاته غنى لم تغنه المناصب و المال و الكنوز

6781. ان كنت ذا غنى و غناك مكرم كم حبه مكرمته ترصد البروز

6782. يا طالب الجواهر و الدر و الحصى مثلان فى الظلام فهل تدر ما تحوز

6784. استمحن النقود به ميزان صادق ردا لما يضررك مدا لما يعوز

6767. Ey yaratılışında huysuzlukla sürekli cilveler yapan; kurtuluş sana ulaşmakladır, ne mutlu kurtuluşa erene!

6780. Doğuştan kalbinde bir zenginlik yoksa, yüce mevkiler, mal mülk, hazine sahibi olmak onu zenginleştirmez.

6781. Eğer zenginsen, zenginliğini de gizliyorsan ne olmuş; nice gizli tohumlar vardır ki meydana çıkmak için fırsat gözetir.

6782. Ey mücevher, inciler, taşlar isteyen kişi, karanlıkta ne elde ettiğini nasıl anlayacaksın?

6784. Paraları doğru bir şekilde hizaya koy; sana zararı dokunanı at, işe yarayanı al.

2989/649

7305. رویش ندیده پس مکنیدم ملامتی نادیده حکم کردن باشد غرامتی

7311. یا هجر لم تقل لی بالله ربنا هذا الصدود منك علينا الی متی

7311. Ey ayrılık, bana söylemedin; Rabbimiz Allah için (söyle) bize bu engel oluşların ne zamana kadar sürecek?

1176/686

7794. انتم الشمس و القمر منكم السمع و البصر نظر القلب فيكم بكم ينجلي النظر

7795. قلتم الصبر اجمل صبر العبد ما انصبر نحن ابناء وقتنا رحم الله من غبر

7796. قدموا سادة الهوى قلت يا قوم ما الخبر خوفوني بفتنه و اشاروا الی الحذر

7797. قلت القتل فی الهوى بركات بلا ضرر جرد العشق سيفه بادروا امه الفكر

7798. ان من عاش بعد ذا ضيع الوقت و احتكر جرد العشق سيفه بادروا امه الفكر

7799. مزج النار بالهوى ليس يبقی و لا یذر شبيبوا لی بنفخه يسكر نفخه السحر

7794. Siz güneşsiniz ve aysınız, sizdendir duyuş ve görüş; kalbin görüşü sizdedir, görüş sizinle parlamakta.

7795. Dediniz ki, kulun sabretmesi, sabredeceği şeyden daha güzeldir; biz vaktimizin çocuklarıyız, gidene Allah acısın.

7796. Aşk erleri geldiler, dedim, ey kavim ne haber? Fitneye korkuttular beni, çekilmemi emrettiler.

7797. Dedim: Aşkla öldürülmekte bereketler vardır, zarar yoktur; aşk kılıcını çekti, ey akıl sahibi ümmet çabuk olun!

7798. Kim bundan sonra yaşarsa vaktini zayii eder ve bu zarar onu ele geçirir, gençlik bir yeldir ki kıvılcımlarla sönüp gitti.

7799. Ateşle aşk birbirine karışınca geriye bir şey kalmaz; beni gençleştirdiler seher yelinin sarhoş eden bir esintisiyle.

3203/694

7916. طيب الله عيشكم، لا اوحش الله من ابى لست انسى احبتى، والجفا ليس مذهبي

7918. ما تسليت عنكم، ما نسينا حقوقكم نصب عينى خيالكم ليس حسناه يخبى

7920. فتح الله عيننا، جمع الله بيننا خفرات اتيننا، بجمال و غيب

7921. هله زين نير درگذر، بده آن جام معتبر كه دل و جان ز جام او، برهد زين مذبذبي

7922. املا الكاس لا تقل لندامك اصبروا نفد الصبر التقى يا حبيبي و صاحبي

7924. حيث ما حاول الثرى، فمه جانب السما حبث ما حل خاطري، انت قصدى و مطلبى

7927. املا لكاس صاحبي، من دنان ابن راهب يا كريم ماكر ما تتجمل و تطرب

7929. سكر القوم فاسكتوا طرب الروح فانصتوا وصلوا لا تعربدوا طلبا للتغلب

7916. Allah yaşamınızı güzelleştirsin, yoklukla bizi sizden ayrı düşürmesin; sevdiklerimi unutmam ben, cefa benim mezhebim değil.

7918. Sizleri unutturacak bir teselli bulamadım, haklarınızı unutmadık; hayaliniz gözümün önünde, onun güzelliği gizlenecek gibi değil.

7920. Allah gözlerimizi açsın, Allah bizleri kavuştursun; güzellikle ve alımla gelseniz bize!

7921. *Şundan da geç, o itibar gören kadehi sun; gönül ve can o kadehle şu kararsızlıktan kurtulur.*

7922. Doldur kadehi, sabredin deme; sabrım ve takvam bitip tükendi ey benim sevgilim, ey dostum!

7924. Yeryüzü dönmeye başladığından beri, ağzı semaya yakındır; hatırımdan çıkmama mahal yok, sen maksadım ve isteğimsin.

7927. Kadehi doldur efendim, rahibin oğlunun küplerinden; ey büyük kerem sahibi, güzelleş, neşelen!

7929. Kavim sarhoş oldu, susun, ruhu dinleyin; dostu kavuşun, üstün olmak için kavga etmeyin!

218/726

8251. ز بهر غیرت آموخت آدم اسما را بیافت جامع کل پرده های اجزا را

8265. اکت صاعقه یا حبیب او نارا فما ترکنت لنا منزلا ولا دارا

8266. بک الفخار ولكن بهیت من سکر فلست افهم لی مفخرا ولا عارا

8267. متى اتوب من الذنب توبتی ذنبی متى اجار اذا العشق صار لی جارا

8268. يقول عقلی لا تبدلن هدی بردی اما قضیت به فی هلاک اوطارا

8265. Bir yıldırım mısın ey sevgili yoksa bir ateş mi? Ne bir menzilde ne de bir evde bıraktın bizi.

8266. Seninle övünürüm fakat sarhoşluğu yasakladın; kendim için övünme ve utanç bilmem.

8267. Ne zaman günden tövbe edeyim, benim tövbem günahımdır; ne zaman aşkı bırakayım, aşk benim komşumdu.

8268. Aklım diyor ki: doğru yolu bırakma fakat yok oluşa vesile olanları sen takdir etmedin mi?

232/730

8295. چو عشق را توندانی بپرس از شب ها بپرس از رخ زرد و ز خشکی لب ها

8313. سلبت قلبی یا عشق خدعه و دهها کذبت حاشا لکن ملاحه و بها

8314. ارید ذکرک یا عشق شاگرد لکن و لهت فیک و شوشت فکرتی و نهها

8313. Kalbimi aldın ey aşk hile ve akılla, haşa yalan söyledim; güzellik ve alımla aldın.

8314. Seni şükrederek zikretmek isterim ey aşk; fakat sende kayboldum, aklım fikrim perişan oldu.

1013/791

9010. اگر حریف منی پس بگو که دوش چه بود میان این دل و آن یار می فروش چه بود

9011. فدیت سیدنا انه یری و وجود الی البقاء یبلغ من الفناء یذود

9013. معاد کل شرود طغی و منه نای مثال ظلمت ان طال هو الیک یعود

9015. بامر حافظ الله المکان یعی بمس عاطفه الله الزمان ولود

9017. ایافواد فذب فی لظی محبتیه ایاحیاه فدومی فقد اتاک خلود

9019. ترید جبر جبر الفواد فانکسرن ترید نحلته تاج فلا تنی به سجود

9021. برغم انفک لا تنکسر کما الحیوان به نصف وجهک لا تسجدن شبیه یهود

9023. يقول ليت حبيبى يحبنى كرما اليس حبك تاتير حب ودود
 9025. ايا نضاره عيشى بما تهيجنى متى تقرر عيونى و صاحبى مفقود
 9027. لئن سكرت بما قد سقيتنى يا دهر اكون مثلك لدا لربه لکنود

9011. Efendimize canım feda, şüphesiz ki o görür ve ihsanda bulunur; sonsuzluğa ulaştırır ve yok olmaktan korur.

9013. Bütün uzaklaşanlar ve ondan uzak olanların dönecekleri yerdir o; tıpkı gölgen gibi uzaklaşır ve tekrar sana döner.

9017. Ey yüreğim, onun sevgi ateşinde yan; ey hayat sonsuz ol, ebediyet sana ulaştı.

9019. Kırık kalpleri düzeltmek istersin de kırılırlar, kurtuluş yolunu göstermek istersin fakat beni secdelere kapatırsın.

9021. Burnuna rağmen hayvan gibi kırılma; yüzünün yarısıyla secde etme Yahudiler gibi.

9023. Diyor ki; keşke sevgilimde lütufta bulunarak beni sevse, sevgin tesir etmiyor mu; sevgin onu aşık etmiyor mu?

9025. Ey yaşamımın tazeliği, ne ile heyecanlandırırsın beni; ne zaman gözlerim aydınlanır? Efendim yanımda değil.

9027. Ey felek, eğer bana verdiğin şarapla sarhoş olursam sana düşman olurum; Rabbimin nimetlerini inkar eden biri olurum.

3078/969

11076. ز آب تشنه گرفته ست خشم می بینی گرسنه آمد و بانان همی کند بینی
 11091. فداك روح حیاتى فانت تحيينى وانت تخلص ديباجتى من الطين
 11092. وانت تلبس روحى مكرما حلا بها اعيش و تكفيننى لتكفينى

11093. ایامفجر عین تقرر عینیی سقاها سکراتی و شرربها دینی

11091. Hayatım, ruhum sana feda olsun, sen beni yaşatansın; benim özümü çamurdan oluşturan sensin.

11092. Sen ruhumu mükerrem elbiseler giydiriyorsun, ben onlarla yaşarım; öldüğüm zamanda beni kefenleyen sensin.

11093. Ey kaynaktan sular çıkaran, gözlerimi aydınlatan sensin; onu bana sundukça sarhoş oluyorum, onu içmek benim dinim.

1010/1035

11711. من رای درا تلالا نوره وسط الفواد بیننا و بینہ قبل التجلی الف واد

11712. جاء من یحیی الموات و الرمیم و الرفات ایها الاموات قوموا و ابصروا یوم التناد

11713. طارت الکتب الکرام من کرام کاتبین ایقظوا من غفلہ ثم انشروا للاجهتاد

11714. جاء نا میزاننا کی تختبر اوزاننا ربنا اصلح شاننا اوجد به عفو یا جواد

11715. اضحکوا بعد البکا یا نعم هذ المشتکا قد خرجتم من حجاب و انتبهتم من رقاد

11716. خوابناکی که صباحت دید وز جا برنجست چشم بختش خفته باد تا الی یوم المعاد

11711. Gönlün ortasında nur parlayan inciye kim gördü; bu ortaya çıkıştan önce bizimle onun arasında binlerce vadi vardı.

11712. Ölülere, çürümüş ve toprak olanlara hayat veren geldi; ey ölüler kalkın ve kıyamet gününü seyredin.

11713. Ağladıktan sonra gülünüz, bu şikâyeteye ne güzel çare; örtüden çıktınız ve uykudan uyandınız.

11714. Yüce kitaplar, ulu yazarlardan uçtular; gafletten uyanın sonra çalışmak için dağılın.

11715. Ağırlıklarımızdan haber vermek için terazilerimiz geldi; Rabbimiz kötü hallerimizi ıslah eyle, ey cömert, affınla bize cömertlik et.

11716. *Uyuyan kişi, senin sabahını görüp kalkmazsa bahtının gözü kıyamete kadar uyusun.*

1011/1058

11940. میر خوبان را دگر منشور خوبی در رسید در گل و گلزار و نسرین روح دیگر بردمید

11941. با ملیحاً زاده الرحمن احساناً جدید یا منیراً زاده نور علی نور مزید

11943. کل ذی روح یفدی فی هواک روحه کل بستان انیق من جناک مستفید

11944. لست انکر ما ذکرتم البقاء فی الفنا کل من ابدی جمیلاً لیس یبعد ان یعید

11941. Ey güzel, rahman olan Allah, sana yenilenen ihsanlarda bulunsun; ey aydınlık güzel Allah nurunu çoğalttıkça çoğaltsın.

11943. Her can sahibi, senin sevgine canını feda eder; her yemyeşil bahçe, senin bahçenden faydalanmak ister.

11944. Varlık, sonsuzluk yok olmaktır diyorsunuz; bunu inkâr etmiyorum, sonsuza kadar güzel olan her şeyin tekrar yokluğa dönmesi mümkündür.

1583/1101

12302. می خرامد جان مجلس سوی مجلس گام گام در جبینش آفتاب و در یمینش جام جام

12304. جاء نصر الله حقاً مستجيباً داعياً ان تعالوا يا كرامى و ادخلوا بين الكرام

12305. قال ان الله يدعوا اخرجوا من ضيقكم ان عقبا ملتقانا مشعر البيت الحرام

12308. ان تكن اسما فاسم بالمسمى مازج لا كاسم شبه غمد و المسمى كالحسام

12304. Allah'ın yardımını gerçekten, davet ederek, çağırarak geldi; ey benim yücelerim, katılın yüceler arasına.

12305. Dedi ki “ şüphesiz ki Allah sizi çağırıyor, karanlıktan çıkın; şüphesiz ki buluşma yerimiz hac yeri Beyt-ül Haram'dır.

12308. Şüphesiz ki sahibiyle karışmış bir isimsin; isim kına benzer, isme sahip olansa kılıçtır.

303/1237

13655. مجلس خوش کن از آن دو پاره چوب عود را درسوز و بربط را بکوب

13665. صاحب العودين لا تهملهما حرقن ذا حرقن ذا للكروب

13666. من يلج بين السكارى لا يفق من يذق من راح روح لا يتوب

13667. اغتنم بالراح عجل و استعد من خمار دونه شق الجيوب

13668. اين تنجو ان سلطان الهوى جاذب العشاق جبار طلوب

13665. Ey iki odun parçasının sahibi, onları göz ardı etme; birini yak, diğerini üzüntülerin gitmesi için çal!

13666. Kim sarhoşların aralarına girerse ayık kalmaz; kim can şarabını içerse tövbe etmez.

13667. Şarabı ganimet say, acele et ve şaraptan iç; onun sarhoşluğu sineni, ceplerini parçalatır.

13668. Kurtuluş nerede? Aşk sultanı âşıkları cezbediyor, çekiyor; çok zorlu ve istekli.

3.2.1. İÇERİSİNDE ARAPÇA MÜSTAKİL BEYİT VE ARAPÇA İBARE BULUNDURAN BEYİTLER

2\27

18. آن خواجه را در کوی ما در گل فرو رفتست پا با تو بگویم حال او برخوان اذا جاء القضا
31. فرعون و نمرودی بده انی انا الله می زده اشکسته گردن آمده در یارب و در ربنا
35. کی برگشایی گوش را کو گوش مر مدهوش را مخلص نباشد هوش را جز بفعل الله ما یشا
36. این خواجه با خرخشه شد پرشکسته چون پشه نالان ز عشق عایشه کابیض عینی من بکا
37. انا هلکنا بعدکم یا ویلنا من بعدکم مقت الحیوه فقدکم عودوا الینا بالرضا
38. العقل فیکم مرتھن هل من صدا یشفی الحزن و القلب منکم ممتحن فی وسط نیران النوی
60. ویل لكل همزة بهر زبان بد بود هماز را لماز را جز چاشنی نبود دوا

18. *O hocanın ayağı mahallemizde çamura saplandı; onun halini sana söyleyeyim de “ kaza geldiğinde”⁷⁵ sözünü oku.*

31. *Firavun ve bir Nemrut oldu, “şüphesiz ki ben Allah’ım”⁷⁶ demektedir; boynu kırılınca “ ya Rab, Rabbimiz” demeye başladı.*

35. *Kulağı nasıl açarsın? Divane kişide kulak nerede? “Allah dilediğini yapar”⁷⁷ hükmünden başka bir kurtarıcı yoktur.*

36. *Bu ıstırap içindeki hocanın sivrisinekler gibi kanatları koptu, çünkü Ayşe’nin aşkından ağladı ve “ağlamaktan gözlerime ak düştü” diyerek feryat etti.*

⁷⁵ “Kaza gelince göz kör olur.” Atasözü, bkz. Mevlânâ Celâleddîn, *a.g.e.*, c.I, s. 509.

⁷⁶ *Kur’an*: 28/30.

⁷⁷ *Kur’an*: 4/27.

37. Şüphesiz sizden sonra mahvolduk, eyvah bize. Sizin yokluğunuz yaşarken bile bir ölüm, gönül rızası ile geri dönün bize.
38. Akıl sizin rehinenizdir, hüznü iyileştirmek inkârdan mıdır? Gönül, ateşin ortasına düşmüş, keder ve acıyla sizin tarafınızdan sınanıyor.
60. “Arkadan çekiştirmeyi alışkanlık haline getirenlere yazıklar olsun” ⁷⁸ *ayeti kötü sözler söyleyenlerle ilgilidir. Kovuculuk yapanların devası ettiğini bulmaktır.*

5/28

89. *ای شاه جسم و جان ما خندان کن دندان ما* *سر مه کش چشمان ما ای چشم جان را توتیا*
90. *ای مه ز اجلالت خجل عشقت ز خون ما بجل* *چون د یدمت می گفت دل جاء القضا جاء القضا*
105. *زین رنگ ها مفرد شود در خنب عیسی در رود* *در صبغة الله⁷⁹ رو نهدتا یفعل الله ما یشا*
107. *انا فتحنا بابکم لا تهجروا اصحابکم* *نلحق بکم اعقابکم هذا مکافات الولا*
108. *انا شددنا جنبکم انا غفرنا ذنبکم* *مما شکرتم ربکم و الشکر جرار الرضا*
109. *مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن* *باب البیان مغلق قل صمتنا اولی بنا*

90. *Ey güzel, ay senin aydınlığından utanır, kanımız aşkına helaldir; gönül seni gördüğünde “kaza geldi, kaza geldi çattı” der.*

105. *Renklerden sıyrılıp İsa’nın küpüne girer, “Allah rengi” belirir, artık Allah dilediği şeyi yapar.*

⁷⁸ *Kur’an: 104/1.*

⁷⁹ *Kur’an: 2/138.*

107. Şüphesiz kapınızı açtık, arkadaşlarınızı uzaklaştırmayın; sizden sonrakileri size kattık, sevginin mükâfatı budur.

108. Şüphesiz belinizi sıkıca bağladık, gerçekten günahlarınızı bağışladık; Rabb'inize şükrettiğinizden dolayı, şükür rızayı peşinden getirir.

109. Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün; ifade kapısı kapalı, "susmamız bizim için daha iyidir" de.

31\21

262. بادا مبارک در جهان سور و عروسی های ما سور و عروسی را خدا بپیرید بر بالای ما

264. ان القلوب فرجت ان النفوس زوجت ان الهموم اخرجت در دولت مولای ما

264. Kalpler ferahladı, insanlar birbirine yakın oldu; sıkıntılar gitti, *efendimizin devleti sayesinde.*

33\31

404. می ده گزافه ساقیا تا کم شود خوف و رجا گردن بزن اندیشه را ما از کجا او از کجا

406. در مجلس ما سرخوش آ برقع ز چهره برگشا زان سان که اول آمدی ای یفعل الله ما یشا

421. سرسبز و خوش هر تره ای نعره زنان هر نره ای کالصبر مفتاح الفرج و الشکر مفتاح الرضا

422. گل کرد بلبل را ندا کای صد چو من پیشت فدا حارس بدی سلطان شدی تا کی زنی طال بقا

424. السلم منهج الطلب الحلم معراج الطرب و النار صراف الذهب و النور صراف الولا

425. العشق مصباح العشا و الهجر طبخ الحشا و الوصل تریاق الغشا یا من علی قلبی مشا

426. الشمس من افراسنا و البدر من حراسنا و العشق من جلاسنا من یدر ما فی راسنا

427. یا سایلای عن حبه اکرم به انعم به کل المنی فی جنبه عند التجلی کالهیبا

428. يا سايلى عن قصتى العشق قسمى حصتى و السكر افنى غصتى يا حبذا لى حبذا
 429. الفتح من تفاحكم و الحشر من اصباحكم القلب من ارواحكم فى الدور تمثال الرحا
 430. ارياحكم تجلى البصر يعقوبكم يلقى النظر يا يوسفينا فى البشر جودوا بما الله اشترى
 431. الشمس خرت و القمر نسكا مع الاحدى عشر قدامكم فى يقظه قدام يوسف فى الكرى
 432. اصل العطايا دخلنا ذخر البرايا نخلنا يا من لحب او نوى يشكوا مخاليب النوى

406. *Bizim meclisimize sarhoş gel, yüzündeki peçeyi aç; daha önce nasıl geldiysen yine öyle gel ey “Allah dilediğini yapar”⁸⁰ sırrı.*

421. *Her yer yeşermiş ve hoş, her zerre “sabır kurtuluşun anahtarıdır, şükür rızanın anahtarı” diye naralar atıyorlar.*

422. *Gül bülbüle, ey benim gibi önünde yüz can feda olasıca; bekçiydin sultan oldun, “sonsuz dek sürsün” diyeceksin diye seslenmede.*

424. Barış isteğin yoludur, yumuşaklık neşenin merdivenidir. Ateş altının sarrafı, nur sevginin sarrafıdır.

425. Aşk gecelerin ışığıdır, ayrılık buluşmayı pişirir; vuslat ayrılığın panzehridir ey kalbimin üstünde yürüyen.

426. Güneş atlarımızdan bir at, ay bekçilerimizden bir bekçidir ve aşk dostlarımızdan bir dosttur, başımızda ne olduğunu kim anlar?

427. Ey bana onun aşkını soran, ona ikramda bulun, onu nimetlendir; onun yanında bütün dilekler zerre gibi dağılır gider.

428. Ey benim hikâyemi soran, aşkta bir kısmetim bir payım var; sarhoşluk derdimi yok etti, ne mutlu bana, ne mutlu!

429. Açılma gelişme elmalarınızdan, yeniden canlanma sabahlarınızdan, kalp ruhlarınızdan, bu dönüşümde ruhun timsali var.

⁸⁰ Kur'an 14/27

430. *Sizin rüzgârınız gözlere nur verir, YaKûb’umuzun gözleri açılır; ey insanlar içindeki Yusuf’umuz, Allah’ın sattıklarına cömert davran*⁸¹.

431. *Güneş, ay ve on bir yıldız birlikte secde ederek ayaklarınıza kapandılar; halbuki Yusuf bunu rüyasında görmüştü*⁸².

432. *Bizim sermayemizin aslı lütuflardır, bizim ihsanımız halkın biriktirdiğidir; ey sevgi ya da ayrılıktan dolayı fırkatin tırnaklarından şikayet eden.*

1792/95

1206. *این کیست این این کیست این؟ هذا جنون العاشقين از آسمان خوشتر شده در نور او روی زمین*

1211. *بسم الله ای روح البقا بسم الله ای شیرین لقا بسم الله ای شمس الضحا بسم الله ای عین الیقین*

1217. *چون بیندش صاحب نظر صدتو شود او را بصر دستک زنان بالای سر گوید که یا نعم المعین*

1220. *این نامه اسرار جان تا چند خوانی بر چپان این نامه می پرد عیان تا کف اصحاب الیمین*

1206. *Bu kimdir bu? Bu kimdir bu? Bu âşıkları divane edendir; onun nuruyla yeryüzü semadan daha güzel olmuş.*

1211. *Allah’ın adıyla ey sonsuzluğun ruhu, Allah’ın adıyla ey tatlı yüzlü; Allah’ın adıyla ey kuşluk güneşi, Allah’ın adıyla ey hakkıyla gören.*

1217. *Görüşü olan kişi onu gördüğünde görüşü yüz kat daha artar; ellerini başından yukarı kaldırır ve “ey güzel yardımcı” der.*

1220. *Bu can sırlarının mektubunu ne vakte kadar aşağılık kişilere okuyacaksın? Bu mektup apaçık, sağ taraf ehlinin ellerine*⁸³ *kadar gidiyor.*

1800/115

⁸¹ *Kur’an: 9/111*

⁸² *Kur’an: 12/4*

⁸³ *Kur’an: 56/27.*

1474. هذا رشاد الكافرين هذا جزاء الصابرين هذا معاد الغابرين نعم الرجا نعم المعين
1475. صد آفتاب از تو خجل او خوشه چین تو مشتعل نعره زنان در سینه دل استدرکوا عین الیقین
1476. از آسمان در هر غذا از علویان آید ندا کای روح پاک مقتدا یا رحمة للعالمین
1480. هان ای حبیب و ای محب بشنو صلا و فاستجب گر گشت جانان محتجب جان می رود نیکوش بین
1481. گفته ست جان نوفنون چون غرقه شد در بحر خون یالیت قومی یعلمون که با کیانم هم نشین
1486. الصمت اولی بالرصد فی النطق تهیج العدد جاء المدد جاء المدد استتصروا یا مسلمین
1487. مستفعلن مستفعلن یا سیدا یا اقربا فی نشونا او مشینا من قربة العرق الوتین

1474. *Bu kâfirlerin anlayışı, bu ise sabredenlerin mükâfatıdır; bu ölülerin yeniden dirilişi, ne güzel ümit ve ne güzel yardımcı!*

1475. *Yüzlerce güneş senin güzelliğinden utandı, güneş Sümbüle burcuna giriyor, sen ise meşgulsün; gönül göğüste naralar atıyor, yakinen görün, anlayın!*

1476. *Semadan gelen meleklerden her vakit bir sesleniş gelir: ey uyulan tertemiz ruh, ey âlemlere rahmet olan!*⁸⁴

1480. *Çabuk ol ey sevgili, ey seven, sesimizi duy, duamıza karşılık ver; sevgili görünmüyorsa, can ona gidiyor, iyice bak.*

1481. *Hüner sahibi can, kan denizinde gark olunca “keşke kavmim bilselerdi”⁸⁵ kimlerle beraberim demek.*

1486. *Gözlemleyerek susmak daha iyi, konuşmakta sayısız acı var; yardımcı geldi, yardımcı geldi, ey müslümanlar yardım isteyin!*

1487. *Müstefîlun müstefîlun ey yüce, ey en yakın; sarhoşluğumuzda ya da yürümümüzde şah damarımızdan daha yakın olan!*

⁸⁴ Kur'an: 6/105.

⁸⁵ Kur'an: 36/26.

3460. درهم شکن چو شیشه خود را، چو مست جامی بد نام عشق جان شو، اینست نیکنامی
3461. پرنوق، چون صراحی بنشین، اگر نشینی کن کالقدح مذیقا للقوم فی القیام
3462. عقل تو پای بندی، عشق تو سر بلندی العقل فی الملام والعشق فی المدام
3463. الدیك فی صیاح، واللیل فی انهزام والصبح قد تبدی فی مهجة الضلام
3465. دل را کباب کردی، خون را شراب کردی یا من فداک روحی یا سیدالانام
3466. زاند یشه شو پیاده، تا بر خوری ز باده من راق قدیم، مستکمل القوام
3468. می گو تو هر چه خواهی، فرمان روا و شاهمی سلمت یا عزیزى، یا صاحب السلام
3469. باده چو با خیزان، چون پشه غم گریزان لا تعذلوا السکارا افدیکم کرامی
3470. تبریز شاد بادا، ز اشرق شمس دینم فالشمس حیث تجرى للمشرقین حامی

3461. *Sürahi gibi zevkle dolarak otur eğer oturursan; kalkarsan, topluma zevk bahşetmek için kadeh gibi kalk*

3462. *Aklın ayak bağıdır, aşkın yüceliktir; akıl kınanmaktadır, aşk sürekli içki halindedir.*

3463. Horoz öterek gecenin yenilerek kaçtığını haber verir; sabah karanlıkların içinden ortaya çıkar.

3465. *Gönlü yaktın, kanı şaraba çevirdin; ey ruhumu feda ettiğim, ey insanların efendisi!*

3466. O yılanmış, olgunlaşmış şaraptan içmek için endişeden uzaklaş.

3468. *Ne istiyorsan söyle, fermanın işler, şahsın sen; sana teslim oldum, ey dostum selam sana!*

3469. *Şarap rüzgar gibi eser, gam sinek gibi kaçar; sarhoşları kınamayın, size feda olayım ey benim büyüklerim!*

3470. *Şemseddîn'imın güneş gibi doğmasından mutlu ol Tebrîz; çünkü güneş olduğu her yerde doğunun ve batının koruyucusudur.*

2944/306

3601. ای مبدعی که سگ را بر شیر می فزایی سنگ سیه بگیری آموزیش سقایی

3645. یا رب ظلمت نفسی بر در حجاب حسی گر مس نمود مسی آخر تو کیمیایی

3646. صدر الرجال حقافی مصدر البلا والله ما علوننا الا باعتنا

3647. یا سادتی و قومی یوفون بالعهود ما خاب من تحلی بالصدق و الوفا

3645. Ya Rab “nefsime zulmettim”⁸⁶ *hissiyat örtüsünü sen yırt; bakır bakırlık etmesine rağmen sen kimyasın.*

3646. Büyüklerin bulunduğu yer gerçekten de belaların çattığı yerdir (kaynağıdır); Allah’a yemin olsun ki ancak lütuflarla yüceliriz.

3647. Ey büyüklerim ve kavmim, erler ahitlerine vefalıdırlar; dürüstlük ve vefa ile süslenen mahrum kalmaz.

2264/455

5028. بوسیسی افندیمو هم محسن و هم مه رو نیپو سر کینیکا چونم من و چونی تو

5029. یا نعم صباح ای جان مستند همه رندان تا شب همگان عریان با یار در آب جو

5030. یا قوم اتیناکم فی الحب فدیناکم مذ نحن رایناکم امنیتنا تصفوا

⁸⁶ *Kur'an: 27/44.*

5033. یا سیدتی هاتی من قهوه کاساتی من زارک من صحو ایاک و ایاه
5036. ای دل چو بیاسودی در خواب کجا بودی اسکرت کما تدری من سکرک لا تصحو
5037. واهاسندی واهالما فتحت فاهها ما اطیب سقیها تحلو ابدا تحلو
5043. قوم خلقو بورا قالو شططا زورا فی وصفک یا مولی لا نسمع ما قالوا

5029. Ne güzel bir sabah ey can, bütün rintler sarhoş; hepsi gecenin sonuna kadar ırmağın kenarında sevgiliyle çıplaklar.

5030. Ey kavmim, sizlere geldik, aşkınıza feda olduk; sizi gördüğümüzden beri dileğimiz tertemiz oldu.

5033. Ey hanımefendim, bardağıma kahveden getir (doldur); seni ayık olarak ziyaret edenin vay haline, işte sen işte o.

5036. Ey gönül, sükûnete erdiğin zaman uykuda neredeydin; bildiğin gibi yine sarhoş oldun, sarhoşluğundan hiç ayılma!

5037. Vah dayanağım vah, dudağını açtığında; sunduğu şarap ne güzel, sonsuza dek tatlılaştıkça tatlılaşır.

5043. Bir kavim yok olmak için yaratıldı, sana ulaşmak için haddi aşan yalanlar söylediler; ey efendim biz onların söylediklerini duymayız.

243/684

7753. بگشا در بیا در آ که مبا عیش بی شما به حق چشم مست تو که تویی چشمه وفا
7754. سخنم بسته می شود تو یکی زلف برگشا انا و الشمس و الضحی تلف الحب و الولا
7755. انا فی العشق آیه فاقرونی علی الملا امه العشق فاعرجوا دونکم سلم الهوی
7758. انا منذ رایتهم انا صرت بلا انا صوره فی زجابه نور الارض و السما

7759. ركب القلب نوره فجلى القلب و اصطفى كل من رام نوره استضا مثله استضا
7760. كيف يلقاه غيره كل من غير فنا تو بيا بى تو پيش من كه تو نامحرمى تو را
7763. ان علينا بيانہ تو ميا در ميان ما چو در خانه دید تنگ بکند مرد جامه ها
7769. نيست بودى تو قرن ها بر تو خواندند هل اتى خط حقست نقش دل خط حق را مخوان خطا

7754. *Sözüm düğümleniyor, zülfünden bir tanesini aç;* güneşe ve kuşluk vaktine yemin olsun ki aşk ve sevgi beni mahvetti.

7755. Ben aşkta bir ayetim, halka okuyun beni; ey aşk ümmeti, merdiven hazır, çıkın yücelere.

7758. Onları gördüğümünden beri, ben benliğimden geçtim; sanki billur kandildeki bir ışık aydınlatıyor arzı ve semayı.

7759. Onun nuru, kalbi sardı, kalp cilalandı ve arındı; kim onun nuruyla aydınlandıysa, onun gibi arındı, seçkinleşti.

7760. Ona ondan başka kim nasıl kavuşur, ondan başka her şey yokluktur; *benim yanıma sensiz gel, sensiz sana namahrem olan!*

7763. Şüphesiz O'nu açıklamak bizim görevimizdir ⁸⁷ *sen girme bizim aramıza, insan evin kapısını dar görünce girmek için elbiselerini çıkarır.*

7769. *Yoktun sen, yüzyıllar boyunca, senin hakkında “geçti mi”⁸⁸ ayetini okudular, gönüldeki yazı Hakk yazısıdır, Hakk yazısına yanlış deme!*

264/1223

13528. لى حبيب حبه يشوى الحشا لو يشا يمشى على عيني مشا
13530. آن چه باشد كو كند كان نيست خوش قد رضينا بفعل الله ما يشا

⁸⁷ *Kur'an: 75/19.*

⁸⁸ *Kur'an: 76/1.*

13531. خار او سرمایه گل ها بود انه المنان فى كشف الغشا
 13532. هر چه گفتی یا شنیدی پوست بود ليس لب العشق سرا قد فشا
 13533. کی به قشر پوست ها قانع شود ذو لباب فى التجلى قد نشا
 13534. من خمش کردم غمش خامش نکرد عافنا من شر واش قد وشا

13528. *Bir sevgilim var, aşkı içimi yakıyor; eğer gözlerimin üzerinde yürümek isterse yürüsün.*

13530. *Bizi yok ederse ne olur ki; biz razıyız, Allah dilediğini yapar.*⁸⁹

13531. *Dikenî güllere sermayedir, o, perdeleri kaldırmada güzellikler sahibidir.*

13532. *Her ne söylediyse veya duyduysan kabuktur; aşkın hakikati ifşa edilecek bir sır değildir.*

13533. *Kabuğa kanar mı, onunla yetinir mi tecellilerle olgunlaşan kişi?*

13534. *Ben sustum, onun şarabı susmadı; iftiracı, hainin şerrinden sen bizi koru.*

TERCÎ'-İ BEND 13/17

14274. گردلت گیرد، و گر گردی ملول زين سفر چاره ندارى، اى فضول
 14281. نحن نزلنا بخوان وشكر كن كآفتابى كرد از بالا نزل
 14285. ليك تو اشتاب كم كن، صبر كن گر چه فرمودست كالانسان عجل
 14286. ربنا افرغ علينا صبرنا لا تزل اقدامنا فى ذاالوحول
 14288. اى گذر کرده ز حال و از محال رفته اندار خانه فیه رجال

⁸⁹ *Kur'an:14/27.*

14289. ای بیداده روی و جـــــه الله را کاین جهان بر روی او باشد چو خال

14281. Biz indirdik⁹⁰ *ayetini oku ve şükret; çünkü güneş yukarıdan aşağı indi.*

14285. *Sen acele etme, sabırlı ol; gerçi insan pek acelecidir*⁹¹ *buyrulmuştur.*

14286. Rabbimiz üzerimize sabır yağdır; kaydırma ayaklarımızı balçıkta

14288. *Ey halden ve imkânsız şeyden geçen; ey içerisinde adamlar*⁹² *bulunan eve gitmiş olan kişi!*

14289. *Ey Allah'ın yüzünü*⁹³ *gören; bu cihan onun yüzünde bir ben gibi*

3.3. DÎVÂN-I KEBÎR'DE GEÇEN ARAPÇA İBARELER

Bu bölümde, Bedî'uzzamân-i Furûzânfer'in *Dîvan-ı Kebîr*, *Kulliyât-i Şems-i Tebrîzî*, *Tovzihât-ı Fihrist* ve *Keşfu'l-Ebyât* adlı eserinin birinci cildinde geçen Farsça gazeller içerisinde bulunan Arapça ibareler yer almaktadır. Gazeller matla (başlangıç) beyitleri ile verilmiş; daha sonra Arapça ibare bulunduran beyitler sırasıyla yer almıştır. Arapça ibarelerin Türkçe tercümeleri kalın harflerle gösterilmiştir.

2/1

1. ای طایران قدس را عشقت فزوده بال ها در حلقه سودای تو روحانیان را حال ها

2. در "لا احب الاقلین"، پاکی ز صورت ها یقین در دیده های غیب بین، هر دم ز تو تمثال ها

3. از رحمة للعالمین، اقبال درویشان ببین چون مه منور خرقه ها، چون گل معطر شال ها

⁹⁰ *Kur'an*: 76/23.

⁹¹ *Kur'an*: 17/11.

⁹² *Kur'an*: 9/108.

⁹³ *Kur'an*: 2/115.

4. آب حیات آمد سخن، کاید ز علم من لدُن جان را از او خالی مکن، تا بردهد اعمال ها

2. “**Ben kaybolup gidenleri sevmem**”⁹⁴ sözünde suretlerden arınma var. Gaybı gören gözlerde her an senden suretler, örnekler var.

12. **Alemlere rahmet** olandan,⁹⁵ yoksullara bağışlanan yüceliğe bak; hırkalar ay gibi aydın, şallar gül gibi güzel kokulu.

15. Söz âb-ı hayattan, o da **Ledün bilgisinden**⁹⁶ gelir; aşkı canından eksik etme ki iyi işlerin meyve versin.

16\13

190. ای یوسف آخر سوی این یعقوب نابینا بیا ای عیسی پنهان شده بر طارم مینا بیا

194. چشم محمد با نمت واشوق گفته در غمت ز ان طره اندر همت ای سر ارسلنا بیا

200. ای قاب قوس مرتبت وان دولت بامکرمت کس نیست شاها محرمت در قرب او ادنی بیا

194. Muhammed’e bakan göz üzüntünle aşığım sana diyor; dağınık saçlardan yüzünü göstererek, ey **biz gönderdik**⁹⁷ (ayetinin) sırrı gel!

200. **Ey iki yay mesafesi** mertebesi ve o yücelik mertebesinin sahibi; ey şah kimse mahremin olamaz **belki daha da yakın**⁹⁸ makamından gel!

1/15

208. ای رستخیز ناگهان، وی رحمت بی منتها ای آتشی افروخته، در بیشه ی اندیشه ها

⁹⁴ Kur’an: 6/76.

⁹⁵ Kur’an: 21/107.

⁹⁶ Kur’an: 18/65.

⁹⁷ Kur’an: 33/45.

⁹⁸ Kur’an: 53/9.

215. تدبیر صدرنگ افکنی، بر روم و بر زن افکنی و اندر میان جنگ افکنی، فی اصطناع لایری

216. میمال پنهان گوش جان، مینه بهانه بر کسان جان رب خلصنی زنان، والله که لاغست ای کیا

215. **Gözle görünmeyen karışım**da, **terkipte** yüzlerce renk entrikanın içine düşersin; karanlıklarda kalır, savaşımlara bile katlanırsın.

216. Ey kişi, canın kulağını gizlice бүк, gönülden **“Rabbim beni kurtar”** de, mazeretler bul; Allah’a yemin olsun ki bunlar **şakadan, önemsiz** şeylerdir.

17/16

218. آمد ندا از آسمان جان را که باز آ الصلا جان گفت ای نادى خوش اهلا و سهلا مرحبا

219. سمعا و طاعة ای ندا هر دم دو صد جانت فدا یک بار دیگر بانگ زن تا برپریم بر هل اتی

218. Gökten cana **“hadi gel”** diye bir nida geldi. Can **“ey hoş davetçi, hoş geldin, merhaba”** dedi.

219. **Duydum ve itaat ettim** ey davetçi, her an sana iki yüz canım feda olsun; bir kere daha çağır **hel eta**⁹⁹ ya kadar uçayım.

5/17

227. آن شکل بین وان شیوه بین وان قد و خد و دست و پا آن رنگ بین وان هنگ بین وان ماه بدر اندر قبا

229. ای عشق چون آتشکده در نقش و صورت آمده بر کاروان دل زده یک دم امان ده یا فتی

230. در آتش و در سوز من شب می برم تا روز من ای فرخ پیروز من از روی آن شمس الضحی

⁹⁹ Kur'an: 76/1.

229. Ey ateşkede gibi olan aşk, nakış ve suret içerisinde geldi; kervanın yolunu kesti, **ey genç** bir anlık aman ver.

230. Gece gündüz ateşler içinde yanmaktayım; o **kuşluk güneşinin** yüzünden apaydınım.

18/18

240. ای یوسف خوش نام ما خوش می روی بر بام ما انا فتحنا الصلا باز آ ز بام از در در آ

247. گفتم کز آتش های دل بر روی مفرش های دل می غلط در سودای دل تا بحر یفعل ما یشا

240. Ey adı güzel Yusuf’umuz, çatımıza ne hoş çıkıyorsun; “**şüphesiz biz açtık**”¹⁰⁰ buyur, çatıdan aşağı in, kapıdan içeri gir.

247. Gönül ateşlerinden geçerek, yerlerdeki gönüllerin üzerinden aşarak, gönül aşkıyla yuvarlanarak **Allah dilediğini yapar**¹⁰¹ denizine varana dek söyleyeyim.

7/23

285. بنشسته ام من بر درت تا بوک بر جوشد وفا باشد که بگشایی دری گویی که برخیز اندر آ

289. ای عشق خندان همچو گل وی خوش نظر چون عقل کل خورشید را درکش به جل ای شهسوار هل اتی

296. رنج و بلایی زین بتر کز تو بود جان بی خبر ای شاه و سلطان بشر لا تبیل نفسا بالعمی

298. سیلی روان اندر وله سیلی دگر گم کرده ره الحمد لله گوید آن وین آه و لا حول و لا

302. نی ها و خاصه نیشکر بر طمع این بسته کمر رقصان شده در نیستان یعنی تعز من تشا

¹⁰⁰ Kur'an: 48/1.

¹⁰¹ Kur'an: 14/27.

289. Ey gül gibi gülen aşk, ey Akl-ı Küll gibi güzel bakış; güneşi yakalıp çuvala koy ey **hel eta**¹⁰²’nın tek binicisi!

296. Ey insanların şahı ve sultanı, bundan daha kötü belaya senden habersiz can uğrar; **bana körlük belasını verme.**

298. Bir sel ağır ağır giderken diğer bir sel yolunu kaybetmiş; o Allah’a şükürler olsun derken bu ah edip “**la havle**” demekte.

302. Kamışlar özellikle şeker kamışı hırsla bir ümide bel bağlamışlar ve dans etmekte; yani **sen kimi dilerseñ yüceltirsin**¹⁰³ ümidine.

8\24

307. جزوی چه باشد کز اجل اندر رباید کل ما صد جان براقشانم بر او گویم هنیئا مرحبا

307. Ecel gelse ve bütün varlığımı alsa da; ona yüz canım olsa verir, “**hoş geldin, merhaba**” derim.

20\25

315. چندانک خواهی جنگ کن یا گرم کن تهدید را می دان که دود گولخن هرگز نیاید بر سما

323. بر خارپشت هر بلا خود را مزین تو هم هلا ساکن نشین وین ورد خوان جاء القضا جاء القضا

324. فرمود رب العالمین با صابرانم همنشین ای همنشین صابران افرغ علینا صبرنا

323. Sen de belaların sırtındaki dikene kendini atma; sakın ol ve bu virdi oku: “**kaza geldi, kaza geldi.**”

324. Alemlerin Rabbi buyurdu ki: Ey sabır sahipleri “**Rabbimiz üzerimize sabır yağdır**” sırrıyla birlikte sabredin.¹⁰⁴

¹⁰² Kur'an: 76/1.

¹⁰³ Kur'an: 3/26.

21\26

326. جرمی ندارم بیش از این کز دل هوا دارم تو را از زعفران روی من رو می بگردانی چرا
327. یا این دل خون خواره را لطف و مراعاتی بکن یا قوت صبرش بده در یفعل الله ما یشا
330. بی باده تو کی فتد در مغز نغزان مستی یی بی عصمت تو کی رود شیطان به لا حول و لا؟
334. سیل سیاه شب برد هر جا که عقلست و خرد زان سیلشان کی واخرد جز مشتری هل اتی؟
339. هم ری و بی و نون را کردست مقرون با الف در باد دم اندر دهن تا خوش بگویی ربنا
340. لیبیک لیبیک ای کرم سودای تست اندر سرم ز آب تو چرخ می زنم مانند چرخ آسیا

327. Ya bu kan yutan gönüle lutfet ya da **Allah dilediği şeyi yapar**¹⁰⁵ sırrıyla sabretmek için ona kuvvet ver.

330. Senin bâden olmadan güzeller nasıl sarhoş olurlar? Sen korumazsan şeytan nasıl **la havleyle** kaçır?

334. Gecenin siyah seli nerede akıl varsa götürür; selden akıllı **hel eta**¹⁰⁶ müşterisinden başka kim alır?

339. Rı, be ve nun'u birleştirdiğinde "**Rabbimiz**" demek için soluğuna kuvvet verir.

340. **Buyur, buyur** ey kerem sahibi, başımı döndüren senin aşkındır; senin suyunla değirmen taşı gibi dönüyorum.

23\28

357. چون خون نخسپد خسروا چشم کجا خسپد مها کز چشم من دریای خون جوشان شد از جور و جفا

¹⁰⁴ Kur'an: 2/250.

¹⁰⁵ Kur'an: 14/27.

¹⁰⁶ Kur'an: 76/1.

364. تو یاد کن الطاف خود در سابق الله الصمد در حق هر بدکار بد هم مجرم هر دو سرا

364. Kendi lütuflarını hatırla ve **Allah hiç bir şeye ihtiyaç duymaz, her şey ona muhtaçtır**¹⁰⁷ sırrıyla her kötü iş yapana ve her iki alemde de suçlu olana sen lütfet.

24\29

379. چون نالد این مسکین که تا رحم آید آن دلداری را خون بارد این چشمان که تا بینم من آن گلزار را

383. جبریل با لطف و رشد عجل سمین را چون چشد این دام و دانه کی کشد عنقای خوش منقار را

383. Cebrail hoşluğuyla **semiz buzağı yavrusu**¹⁰⁸nu nasıl tadabilir? Şu tuzak ve taneyle hoş, yüce Zümrüdüanka'yı nasıl olur da avlar.

32\30

398. دیدم سحر آن شاه را بر شاهراه هل اتی در خواب غفلت بی خبر زو بوالعلی و بوالعلا

398. Seher vakti o padişahı **hel eta**¹⁰⁹ caddesinde gördüm; gaflet uykusundaydı, Ebu Ali'den de haberi yoktu, Ebu'l Âla'dan da.

261\36

504. هان ای طبیب عاشقان سودایی دیدی چو ما یا صاحبی اننی مستهلک لو لاکما

¹⁰⁷ Kur'an: 112/2.

¹⁰⁸ Kur'an: 11/69.

¹⁰⁹ Kur'an: 76/1.

505. ای یوسف صد انجمن یعقوب دیدستی چو من
اصفر خدی من جوی و ابیض عینی من بکا
506. از چشم یعقوب صفی اشکی دوان بین یوسفی
تجری دموعی بالولا من مقلتی عین الولا
507. صد مصر و صد شکرستان درجست اندر یوسفان
الصید جل او صغر فالکل فی جوف الفرا
508. اسباب عشرت راست شد هر چه دلم می خواست شد
فالوقت سیف قاطع لا تفتکر فیما مضی
509. جان باز اندر عشق او چون سبط موسی را مگو
اذهب و ربک قاتلا انا قعودها هنا
510. هرگز نبینی در جهان مظلومتر زین عاشقان
قولوا لاصحاب الحبی رفقا بارباب الهوی
511. گر درد و فریادی بود در عاقبت دادی بود
من فضل رب محسن عدل علی العرش استوی
512. گر واقفی بر شرب ما وز ساقی شیرین لقا
الزمه و اعلم ان ذا من غیره لا یرتجی
513. کردیم جمله حیلها ای حیلها آموز نهی
ماذا تری فیما تری یا من یری ما لا یری
514. خاموش و باقی را بجو از ناطق اکرام خو
فالفهم من ایحائه من کل مکروه شفا

504. Dikkat et ey aşıkların tabibi, bizim gibi sevdalı gördün mü hiç? **Ey arkadaşım, siz olmazsanız kesinlikle ben helak olurum.**

505. Ey yüz topluluğun Yusuf'u, benim gibi bir Yakup gördün mü sen? **Aşktan yüzüm sarardı, ağlamaktan gözlerime ak düştü.**

506. Ey Yusuf, bak temiz YaKûb'un gözünden sürekli yaşlar akmakta; **benim de sevgi yüzünden gözlerimden sürekli yaşlar akıp durmada.**

507. Yusuf'ların gönüllerinde yüzlerce Mısır, yüzlerce şeker kamışlığı var; **av, ister büyük ister küçük olsun hepsi yaban eşeğinin karnındadır.**¹¹⁰

¹¹⁰ Atasözü, bkz. Furûzânfer, *a.g.e.*, c.I, s. 24.

508. Safa sebepleri yola girdi, canım ne isterse oldu; **vakit keskin bir kılıçtır, geçmişte olanları düşünme.**

509. Aşkta canla oyna, İsrailoğulları'nın Musa'ya dediği gibi “ **sen ve Rabbin gidin, savaşın, biz burada oturacağız**”¹¹¹ deme!

510. Asla bu aşıklardan daha mazlumunu dünyada göremezsin; **akıl ve dirayet sahiplerine “sevenleri hoş görün” deyin.**

511. Sıkıntıya düşüp feryad etsende; **sonuçta ihsanı ve adaleti arşı kaplayan**¹¹² **Rabb'in lutfuyla bir feraha kavuşuruz.**

512. Eğer bizim içişimizden ve şirin sakimizden haberin varsa; **ona ulaş ve bil ki o, ondan başkasından fayda umulmayandır.**

513. Bütün hileleri yaptık, ey akıllı kişilere hileler öğreten; **ey görünmeyen şeyleri gören, baktığın şeyde ne görüyorsun?**

514. Sus, geri kalanını lütuf sahibinden dinle; **çünkü anlayış, bütün kötülüklere şifa olarak onun lütfundandır.**¹¹³

519/38

526. ای جان فرو رو در غمش کالصبر مفتاح الفرج تارو نماید مرهمش کالصبر مفتاح الفرج

527. چندان فروخور آن دهان تا پیش آید ناگهان کرسی و عرش اعظمش کالصبر مفتاح الفرج

526. Onun gamına dal ey can, **çünkü sabır kurtuluşun anahtarıdır**; dal ki sonunda yüz ona merhem gösterebilirsin, **çünkü sabır kurtuluşun anahtarıdır.**

527. Dertlere öyle dal ki sonunda Arş ve Rabb'in kürsüsü ayağına gelsin; **çünkü sabır kurtuluşun anahtarıdır.**¹¹⁴

523\43

¹¹¹ Kur'an: 5/24.

¹¹² Kur'an: 32/74.

¹¹³ Kur'an: 17/82.

¹¹⁴ Gazelin diğer beyit sonları da bu şekilde bitmektedir.

583. ای بی وفا جانی که او بر ذوالوفا عاشق نشد قهر خدا باشد که بر لطف خدا عاشق نشد

584. چون کرد بر عالم گذر سلطان ما زاغ البصر نقشی بدید آخر که او بر نقش ها عاشق نشد

584. Alemleri dolaşan **bakış kaymadı**¹¹⁵ sözünün padişahı; sonunda bir nakış gördü ki, o nakışlara aşık değildi.

528/44

589. آن کیست آن، آن کیست آن کو سینه را غمگین کند چون پیش او زاری کنی تلخ تو را شیرین کند

596. گوید بگو یا ذا الوفا اغفر لذنب قد هفا چون بنده آید در دعا او در نهان آمین کند

596. “Ey vefa sahibi, günahlarımızı affet” de, der; kul duaya başlayınca da kendisi gizlice amin der.

537/55

701. کاری نداریم ای پدر جز خدمت ساقی خود ای ساقی افزون ده قدح تا وارهیم از نیک و بد

710. می گرد گرد شهر خوش با شاهدان در کشمکش می خوان تو لا اقسام نهان تا حبذا هذا البلد

710. Şehrin etrafında şahitlerle çekişerek dolaş, gizlice “ **hayır, and olsun bu şehre**” ayetini oku, **bu şehir ne kutludur!**¹¹⁶

527/56

¹¹⁵ Kur'an: 53/17.

¹¹⁶ Kur'an: 90/1.

712. گر جان عاشق دم زند آتش در این عالم زند وین عالم بی اصل را چون ذره ها برهم زند

723. اسباب در باقی شود ساقی به خود ساقی شود جان ربی الاعلی گود دل ربی الاعلم زند

723. Sebepler geride kalır, saki kendisine şarap sunar; can **“Rabbim yücedir”** demeye başlar, gönül **“Rabbim daha iyi bilir”** sözünü söyler.

1017/60

761. آمد ترش رویی دگر یا زمهریر است او مگر برریز جامی بر سرش ای ساقی همچون شکر

771. ز اندازه بیرون خورده ام کاندازه را گم کرده ام شدوا یدی شدوا فمی هذا حفاظ ذی السكر

771. Haddi aşmaktan içtim, haddi aşım; **ellerimi bağlayın, ağzımı kapatın, bu sarhoşu korumak içindir.**

1382/72

912. ای ساقی روشن دلان بردار سغراق کرم کز بهر این آورده ای ما را ز صحرای عدم

918. بر ریز آن رطل گران بر آه سرد منکران تا سردشان سوزان شود گردد همه لاشان نعم

923. ای شمس تبریزی ببین ما را تو این نعم المعین ای قوت پا در روش وی صحت جان در سقم

918. Münkirlerin başlarına soğuk soğuk ah etmelerine rağmen o büyük sağrağı dök; bütün soğuklukları erisin, bütün **“hayır”**ları **“evet”** olsun.

923. Ey Tebrîzli Şems, bizi gör gözet, ey **güzel yardımcı**; ey yürürken ayağımıza kuvvet, hastayken canımıza derman olan.

1374/73

924. ای عاشقان ای عاشقان من خاک را گوهر کنم وی مطربان ای مطربان دف شما پرزر کنم

926. ای بی کسان ای بی کسان جاء الفرج جاء الفرج هر خسته غمدیده را سلطان کنم سنجر کنم

926. Ey kimsesizler, ey kimsesizler, **kurtuluş geldi, kurtuluş geldi**; her gam görmüş hastayı sultan yapar, Sencer yaparım.

1371/74

936. ای عاشقان ای عاشقان پیمانه را گم کرده ام زان می که در پیمانه ها اندرنگنجد خورده ام

937. مستم ز خمر من لدن رو محتسب را غمز کن مر محتسب را و تو را هم چاشنی آورده ام

937. **Gizli ilim**¹¹⁷ şarabından sarhoşum, yürü beni hesapçıya gammazla; hesapçıya ve sana da o şaraptan bir içimlik getirmiştım.

1379/77

986. آمد خیال خوش که من از گلشن یار آمدم در چشم مست من نگر کز کوی خمار آمدم

993. گل سر برون کرد از درج کالصبر مفتاح الفرج هر شاخ گوید لاجرج کز صبر دربار آمدم

993. Gül goncadan baş gösterdi, “**sabır kurtuluşun anahtarıdır**” dedi; her dal “**günah yok**”¹¹⁸ çünkü sabrederek incilerle dolu olarak geldim dedi.

¹¹⁷ Kur'an: 27/6.

¹¹⁸ Kur'an: 24/61.

1388/78

994. ای نفس کل صورت مکن وی عقل کل بشکن قلم ای مرد طالب کم طلب بر آب جو نقش قدم

1003. یا من ولی انعامنا ثبت لنا اقدامنا ای بی تو راحت ها عنا ای بی تو صحت ها سقم

1003. **Ey bize nimetler veren, ayaklarımızı sabit kıl**¹¹⁹; sensiz rahatlıklar zahmet, sıhhatler hastalıktır.

1389/81

1017. ای پاک رو چون جام جم وز عشق آن مه متهم این مرگ خود پیدا کند پاکی تو را کم خور تو غم

1024. بازار مصر اندر شدم تا جانب مهتر شدم دیدم یکی یوسف رخی گفتم به غفلت ذابکم

1025. گفتا عزیز مصر گر تو عاشقی بخشیدمت من غایه الاحسان او من جوده او من کرم

1026. من قدر آن نشناختم آن را هوس پنداشتم یا حسرتی من هجره یا غبنتی یا ذا الندم

1027. ای صد محال از قوتش گشته حقیقت عین حال ما کان فی الدارین قطو الله مثل ذالقدم

1028. تبریز این تعظیم را تو از الست آورده ای از مفخر من شمس دین از اول جف القلم

1024. Mısır pazarında ünleninceye kadar bulundum; bir Yusuf yüzlü gördüm, gafletle “**bu kaç**” dedim.

1025. Mısır azizi “sen aşıksın, onu sana bağışladım” dedi; **bu onun ya ihsanından, ya cömertliğinden ya keremindendi.**

¹¹⁹ Kur'an: 2/250.

1026. Ben onun kadrini bilemedim, onu heves sandım; **ey onun ayrılığından çektiğim hasretim ve ey gafletim, sizden pişmanım.**

1027. Ey kuvvetiyle yüzlerce şeyi hakikat kılan sevgili; **Allah'a and olsun ki, iki dünyada da senin gibi ayağı sabit olan kimse yoktur.**

1028. Tebrîz, sen bu kutsanmaya Elest'ten beri sahiptin; övdüğüm Şemseddîn'den önce bunu kalem yazmış ve **kalem kurumuş.**¹²⁰

1384/86

1077. عشقا تو را قاضی برم کاشکستیم همچون صنم از من نخواهد کس گوا که شاهد منی ضامنم

1090. هر دم خیالی نو رسد از سوی جان اندر جسد چون کودکان قلعه بزم گوید ز قسام القسم

1090. Her an can elinden bedene bir hayal ulaşır; **kısmetleri paylaştırandan** habersiz çocuklar gibi *kal'a bizum* der.

1376/87

1092. کاری ندارد این جهان تا چند گل کاری کنم حاجت ندارد یار من تا که منش یاری کنم

1104. اخرجت نفسی عن کسل طهرت روحی عن فشل لا موت الا بالاجل بر مرگ سالاری کنم

1105. شکری علی لذاتها صبری علی آفاتها یا ساقی قم هاتها تا عیش و خماری کنم

1106. الخمر ما خمرته و العیش ما باشرته پخته ست انگورم چرا من غوره افشاری کنم

1109. قد شیدوا ارکائنا و استوضحوا برهائنا حمدا علی سلطاننا شیرم چه گفتاری کنم

¹²⁰ Hadis, bkz. Furûzânfer, *a.g.e.*, c.I, s. 45

1110. جاء الصفا زال الحزن شكر الوهاب المنن ای مشتری زانو بزن تا من خریداری کنم

1113. الدار من لا دار له و المال من لا مال له خامش اگر خامش کنی بهر تو گفتاری کنم

1104. **Nefsimi tembellikten kurtadım, ruhumu korkudan temizledim; hiç bir ölüm ecelsiz olmaz**, ben ona da hükmediyorum.

1105. **Şükrüm lezzetlerin içindir, sabrım afetlerin için; ey saki, kalk şarap sun ki içip sarhoş olayım.**

1106. **Şarap, kendi yaptığım şarap, neşe müjdelediğim neşedir;** üzümüm olgun, neden korukla uğraşayım?

1109. **Dayanaklarımızı kuvvetlendirdiler, delillerimizi açık hale getirdiler; sultanımıza hamd olsun**, ben arslanım, ne için sırtlanlık yapayım?

1110. **Safa geldi, hüznün yok oldu, güzellikler veren Allah'a şükürler olsun; ey müşteri, diz çok ki seni satın alayım.**

1113. **Ev, eve sahip olmayanın, mal, malı olmayananın**dir. Sus, eğer susarsan senin için söz söylerim.

1794/93

1164. ای باغبان ای باغبان آمد خزان آمد خزان بر شاخ و برگ از درد دل بنگر نشان بنگر نشان

1172. گلشن چو آدم مستضر هم نوحه گر هم منتظر چون گفتشان لا تقنطوا ذو الامتنان ذو الامتنان

1185. لک لک بیاید با یدک بر قصر عالی چون فلک لک لک کنان کالملک لک یا مستعان یا مستعان

1172. Gül bahçesi Adem gibi mahrum oldu, hem ağlar hem bekler; tek söylediği rahmet sahibinden **ümit kesmeyin.**¹²¹

¹²¹ Kur'an: 39/53.

1185. Leylek gelir konar, felek gibi yüce sarayın üstüne; **mülk senindir**, ey yardım istenilen diyerek öter, konar.

1793/96

1221. این کیست این این کیست این این یوسف ثانی است این خضر است و الیاس این مگر یا آب حیوان است این

1223. آن جان جان افزاست این یا جنت الماواست این ساقی خوب ماست این یا باده جانی است این

1223. Bu cana can katandır, ya da bu **Me'va Cenneti'dir**¹²²; güzel sakimizdir bu, ya da can şarabıdır.

1806/98

1242. آن سو مرو این سو بیا ای گلبن خندان من ای عقل عقل عقل من ای جان جان جان من

1250. بنوشته خطی بر رخت حق جدوا ایمانکم زان چهره و خط خوشت هر دم فزون ایمان من

1258. الصبر مفتاح الفرج الصبر معراج الدرج الصبر تریاق الحرج ای ترک تازی خوان من

1250. Allah **imanınızı tazeleyin** diye yüze yazı yazmış; yüz ve yazının güzelliğinden her an imanım artıyor.

1258. **Sabır kurtuluşun anahtarıdır, sabır yücelmenin merdivenidir; sabır sıkıntının tiryakıdır**, ey benim Arapça okuyan Türk'üm.

1808/102

1283. با آنک از پیوستگی من عشق گشتم عشق من بیگانه می باشم چنین با عشق از دست فتن

¹²² *Kur'an*: 53/15.

1286. گفتن از او تشبیه شد خاموشیت تعطیل شد این درد بی درمان بود فرج لنا یا ذا المنن

1286. Ondan bahsetmek teşbih, susmak tatil oldu; bu dermansız bir dert oldu, **bizi kurtar ey kerem sahibi!**

1803/103

1297. بخت نگار و چشم من هر دو نخسبد در زمن ای نقش او شمع جهان ای چشم من او را لگن

1302. زان ماه روی مه جبین شد چون فلک روی زمین المستغاث ای مسلمین زین نقش های پرفتن

1302. Ay yüzlü güzelin sayesinde yeryüzü göğe döndü; **yardım edin** ey müslümanlar, fitnelerle dolu nakışlardan kurtarın.

1791/104

1303. بویی همی آید مرا مانا که باشد یار من بر یاد من پیمود می آن باوفا خمار من

1325. در اولین و آخرین عشقی بننمود این چنین ابصار عبرت دیده را ای عبرة الابصار من

1328. جانم نشد زین ها خنک یا ذا السماء و الحبک ای گلرخ و گلزار من ای روضه و ازهار من

1331. چون جزو جانم کل شوم خار گلم هم گل شوم گشتم سمعنا قل شوم در دوره دوار من

1325. Ne öncekilerin ve ne de sonrakilerin ibret gözleri bu çeşit bir aşk görmedi ey **görüşüme ibret olan.**

1328. Canım bunlardan bir tat almadı **ey gökyüzünün ve yörüngenin sahibi**¹²³; ey gül yüzlüm ve gül bahçem, ey cennetim ve ey çiçeklerim.

1331. Canın bir parçasıysam tam bir can olayım, gülün dikenini isem gül olayım. **İşittik**¹²⁴ sözüyüm, beni halden hale çevirenimin devrinde **söyle**¹²⁵ sözü olayım.

1788/106

1358. تا کی گریزی از اجل در ارغوان و ارغنون نک کش کشانت می برند انا الیه راجعون

1369. هرگز شبی تا روز تو در توبه و در سوز تو نابوده مهراندوز تو از خالق ریب المنون

1358. Erguvana ve nağmelere dalıp ne zamana kadar ölümden kaçacaksın? Çekip sürüyerek götürüyorlar seni, **şüphesiz ona geri döneceğiz.**¹²⁶

1369. Bir gece bile sabaha kadar tövbe etmedin, **zamanın şüphesini yaratana**¹²⁷ muhabbet duymadın.

1790/110

1416. دلدار من در باغ دی می گشت و می گفت ای چمن صد حور خوش داری ولی بنگر یکی داری چو من

1430. نعره زنند آن شرحه های لیت قومی یعلمون گر نعره شان این سو رسد نی گبر ماند نی وثن

1430. O parçalar “**keşke kavmim bilselerdi**”¹²⁸ diye nâra atarlar; naraları bu tarafa gelse, ne kibir kalır ne de küfür.

1796/111

¹²³ Kur'an: 51/7.

¹²⁴ Kur'an: 24/51.

¹²⁵ Kur'an: 113/1.

¹²⁶ Kur'an: 2/156.

¹²⁷ Kur'an: 52/30.

¹²⁸ Kur'an: 36/26.

1433. دلدار من در باغ دی می گشت و می گفت ای چمن صد حور کش داری ولی بنگر یکی داری چو من

1434. قدر لبم نشناختی با من دغاها باختی اینک چنین بگداختی حیران فی هذا الزمن

1434. Dudağımın kadrini bilmedin, benimle kavgalara tutuştun; beni yakıp yıktın, **bu zamanda hayran olan.**

1787/113

1447. گر آخر آمد عشق تو گردد ز اول ها فزون بنوشت توقیعت خدا کالاهرون السابقون

1448. زرین شده طغرای او ز انا فتحناهای او سر کرده صورت های او از بحر جان آبگون

1449. آدم دگر بار آمده بر تخت دین تکیه زده در سجده شکر آمده سرهای نحن الصافون

1451. هر سو دو صد بپریده سر در بحر خون زان کر وفر رقصان و خندان چون شکر ز انا الیه راجعون

1447. Aşkın sonradan geldi ama öncekilerin önüne geçti, Hak fermanında **sonrakiler ileri geçtiler** yazdı.

1448. **Şüphesiz biz açtık**¹²⁹ (ayeti) ile tuğrası altınla süslendi; suretleri mavi renkli can denizinden baş gösterdi.

1449. Âdem bir kez daha geldi, din tahtına oturdu; **saf saf dizildik**¹³⁰ başları şükür secdesine kapandı.

1451. Her iki tarafta yüzlerce kesik baş, o ululuktan dolayı kan denizinde şeker gibi dans ederek ve oynayarak “**şüphesiz ona döneceğiz**”¹³¹ diyerek yüzüyorlar.

¹²⁹ Kur'an: 48/1.

¹³⁰ Kur'an: 37/165.

¹³¹ Kur'an: 2/156.

2137/119

1575. آن کون خر کز حاسدی عیسی بود تشویش او صد کیر خر در کون او صد تیز سگ در ریش او

1578. خر ننگ دارد ز آن دغل از حق شنو بل هم اضل ای چون مخنث غنچ او چون قحبگان تخمیش او

1578. Eşek bile bu sahtekarlıktan utanır, Hakk'tan “**onlar hayvanlardan bile daha sapıktır**”¹³² ayetini duy; ey nazı ahlaksızlara, tırmalayışı kahpelere benzeyen!

2139/126

1658. والله ملولم من کنون از جام و سغراق و کدو کوساقی دریادلی تا جام سازد از سبو

1665. از آسمان آمد ندا کای بزمتمان را مافدا طوبی لکم طوبی لکم طیبوا کراما و اشربوا

1666. سقیا لهذا المفتاح القوم غرقى فى الفرح زین سو قدح زان سو قدح تا شد شکم ها چارسو

1665. Gökyüzünden bir nida geldi, meclisinize feda olalım; **ne mutlu size, ne mutlu size, hoş olun ve için!**

1666. **Şu mutluluk veren şaraptan içen topluluk feraha gark oldu;** o tarafta kadeh, bu tarafta kadeh, öyleki içleri çarşı pazar oldu.

2279/132

1757. این کیست این این کیست این در حلقه ناگاه آمده این نور الهی است این از پیش الله آمده

1760. از لذت بوهای او وز حسن و از خواهی او وز قل تعالوهای او جان ها به درگاه آمده

¹³² Kur'an: 25/44.

1760. Onun kokularındaki lezzetten ve onun huylarının güzelliğinden ve “**söyle, gelin**”¹³³ demelerinden canlar kapıya gelmişler.

2443/136

1796. ای تو ملول از کار من من تشنه تر هر ساعتی آخر چه کم گردد ز تو کز تو برآید حاجتی

1799. ای رحمة للعالمین بخشی ز دریای یقین مر خاکیان را گوهری مر ماهیان را راحتی

1799. Ey **alemlere rahmet olan**¹³⁴, Yakîn Denizi’nden topraktakilere bir mücevher, denizdeki balıklara bir kolaylık bağışla!

2440/138

1825. ای آفتاب سرکشان با کهکشان آمیختی مانند شیر و انگبین با بندگان آمیختی

1830. ای سر الله الصمد ای بازگشت نیک و بد پهلوتی کردی ز خود با پهلوان آمیختی

1830. Ey **Allah hiç bir şeye muhtaç değildir**¹³⁵ sırrı, ey iyi ve kötünden uzak olan; sen kendinden vazgeçtin de pehlivanla bir oldun.

2429/ 144

1895. ای در طواف ماه تو ماه و سپهر مشتری ای آمده در چرخ تو خورشید و چرخ چنبری

1909. نی مشتری بی نوا بل نور الله اشتری گر یوسفی باشد تو را زین پیرهن بویی بری

¹³³ Kur'an: 3/61.

¹³⁴ Kur'an: 21/107.

¹³⁵ Kur'an: 112/2.

1909. Fakir müşteri değil, dahası seni “Allah satın almıştır”¹³⁶ sırrına erdirir; eğer Yusuf’san bu gömlektan bir koku alırsın.

2436/ 145

1972. ای یار اگر نیکو کنی اقبال خود صدتو کنی تا بوک رو این سو کنی باشد که با ما خو کنی

1979. استوتقوا ادیانکم و استغنموا اخوانکم و استعشقوا ایمانکم باشد که با ما خو کنی

1979. **Dinlerinizi sağlamlaştırın, kardeşlerinizi gözetin, imanlarınıza aşık olun,** belki bizimle uzlaşırsınız.

2453/ 149

2019. بویی ز گردون می رسد با پرسش و دلداریی از دام تن و می رهد هر خسته دل اشکاری

2024. طنبور دل برداشته لا عیش الا عیشنا زنبور جان آموخته زین انگبین معماری

2024. Gönül tamburunun “ **bizim hayatımızdan başka hayat yok**” nağmesi var; can arısı bu baldan mimari öğrenmiş.

2451/151

2043. دریوزه ای دارم ز تو در اقتضای آشتی دی نکته ای فرموده ای جان را برای آشتی

2052. از نوبهار لم یکن این باد را تلطیف کن تا بی بخار غم شود از تو فضای آشتی

¹³⁶ *Kur'an*: 9/111.

2052. **Olmayan**¹³⁷ (eşsiz) ilk bahardan bu rüzgarı lutfet ki barış göğünde gam sisi kalmasın.

2447/157

2098. یک ساعت از دو قبلگی از عقل و جان برخاستی این عقل ما آدم بدی این نفس ما حواستی

2100. ور لانسلم گوی ظن اسلمت گفتی چون خلیل نفس چو سایه سرنگون خورشید سربالاستی

2100. Şüpheyle “**kabul etmiyoruz**” diyen, Halil gibi “**kabul ettim**”¹³⁸ deseydi; gölge gibi baş aşağı olan nefsi, başı yücelerde bir güneş olurdu.

185/164

2206. از بس که ریخت جرعه بر خاک ما ز بالا هر ذره خاک ما را آورد در عللا

2211. ای عشق با توستم وز باده تو مستم وز تو بلند و پستم وقت دنا تدلی

2211. Ey aşk, sen var oldukça şarabınla sarhoşum; **yaklaştı, yakınlaştı**¹³⁹ vakti gelince, senden gelenle yüce ve senden gelenle aşağıyım.

191/ 170

2291. بیدار کن طرب را بر من بزن تو خود را چشمی چنین بگردان کوری چشم بد را

¹³⁷ Kur'an ayetlerinde oldukça sık geçen bir ifade.

¹³⁸ Kur'an: 2/131.

¹³⁹ Kur'an: 53/8.

2295. جان فرشته بودی یا رب چه گشته بودی کز چهره می نمودی لم یتخذ ولد را

2295. Meleklerle can verilseydi, ya Rab ne olurdu; **“kimseyi oğul edinmez”**¹⁴⁰ ayetini yüzünde gösterseydi.

854/203

2610. گفتم مکن چنین ها ای جان چنین نباشد غم قصد جان ما کرد گفتا خود این نباشد

2618. زیرا گل سعادت بی روی تو نروید ایاک نعبد ای جان بی نستعین نباشد

2618. Çünkü saadet gülü senin yüzün olmadan bitmez; **ancak sana ibadet ederiz**¹⁴¹ ey can ve **senden yardım isteriz**¹⁴² olmadan olmaz.

1211/210

2663. ای روترش به پیشم بد گفته ای مرا پس مردار بوی دارد دایم دهان کرکس

2673. واهل ز دست او را تبت بس است او را هر کو عدوی مه شد ظلمات مر و را بس

2675. اعدات آفتابا می دان یقین خفاشند هم ننگ جمله مرغان هم حبس لیل عسرس

2673. Bırak onu, **kurusun**¹⁴³ ona yeter; aya düşman olanın karanlığa düşmesi kaçınılmazdır.

2675. Ey güneş, bil ki düşmanın yarasadır; hem bütün kuşlar ondan çekinir hem o **gecenin karanlığına**¹⁴⁴ tutsaktır.

¹⁴⁰ Kur'an: 17/111.

¹⁴¹ Kur'an: 1/4.

¹⁴² Kur'an: 1/5.

¹⁴³ Kur'an: 111/1.

1261/211

2676. روی تو جان جانست از جان نهان مدارش آنچ از جهان فزونست اندر جهان درآرش

2684. جامش نعوذ بالله دامش نعوذ بالله نامش نعوذ بالله والله که نیست یارش

2684. Onun şarabı mı, **Allah’a sığınırız**, tuzağı mı, **Allah’a sığınırız**; adı mı, **Allah’a sığınırız**, Allah’a yemin olsun onun eşi yoktur.

2398/254

3085. آن دم که دررباید باد از رخ تو پرده زنده شود بجنبد هر جا که هست مرده

3097. هم تو بگو که گفتت کالنفش فی الحجر شد گفتار ما ز دل ها زو می شود سترده

3097. Hem söylediğinin **taşın üzerindeki nakış gibi** olduğunu söyle; bizim gönüllerden dörtnala çıkan sözlerimize yücelik ver.

2947/ 286

3408. یا من عجب فتادم یا تو عجب فتادی چندین قدح بخوردی جامی به من ندادی

3414. تبریز شمس دین را خدمت رسان ز مستان سجده کن و بگویش اوحشت یا فوادی

3414. Tebrîzli Şemseddîn’e sarhoşlardan selam götür; secde et ve de ki “**ey ruhum, canım yoksa terk mi ettin?**”

¹⁴⁴ Kur’an: 81/17.

3194/290

3439. وقتت خوش ای حبیبی، بشنو بحق یاری / ارحم حنین قلبی لا تسع فی ضراری
3440. دل را مکن چو خار، مگزین ز ما کناره / یا منیة الفواد، دار ولا تمار
3441. ساقی خاص روحی، در ده می صبحی / اللیل قد تولى و البدر فی التواری
3442. ای برده هوش ما را، یار آر دوش ما را / اسقیتنا کوسا صرفا علی الخمار
3443. مار را خراب کردی، غرق شراب کردی / حتی بدا و افشا، ما کان فی سراری
3444. سلطان خیل مایی، لیلی لیل مایی / یا لدة الیالی، یا بهجة النهار
3445. ای سر طور سینا وی نور چشم بینا / انت الکبیر فینا، فارحم علی اصغار
3446. هین نوبت جنون شد، مستی ما فزون شد / یا مسکر العقول، یا هادم الوقار
3447. شاه سخن ور آمد، موج سخن درآمد / نحن الصدا نصدی، والله خیر قاری

3439. Ne güzel bir vakit ey sevgili, sevgi hakkı için dinle; **kalbimin iniltisine şefkat göster, beni zarara uğratma!**

3440. Gönlümü hor görme, bizden bir kenara çekilme; **ey gönül arzusu iyi geçin, dost ol, savaşıma!**

3441. Ruhun has sakisi, sabah şarabını sun; **gece yüz çevirdi, ay gizlendi.**

3442. Ey aklımızı alan, geçen gecemizi hatırla; **üst üste kadehler sunmuştun bize, hala sarhoşuz biz.**

3443. Bizi darmadağın ettin, şaraba boğdun; **sonunda gizlediğimiz şey ortaya çıktı, yayıldı.**

3444. Bizim tek sultanımızsın, gecemizin Leyla'sısın; **ey gecelerin lezzeti, ey gündüzlerin mutluluğu!**

3445. Ey Tûrusina'nın sırrı, ey gören gözün sırrı; **içimizde en büyük sensin, küçüklere merhamet et!**

3446. Şimdi geldi delilik nöbeti, sarhoşluğumuz arttı; **ey aklımızı sarhoş eden, ey vakarı yıkan!**

3447. Söz padişahı geldi, söz dalgası coştı; **bizler sesleri yansıtan sesleriz, en hayırlı şeyler okuyan Allah'tır.**

2960/295

3497. رقصان شو ای قراضه کز اصل اصل کانی جویای هر چه هستی می دانک عین آنی

3501. شد ذره آفتابی از خوردن شرابی در دولت تجلی از طعن لن ترانی

3501. Zerre bir kadeh şarap içerek güneş oldu; **beni asla göremezsın**¹⁴⁵ hakaretinden, tecelli devletine (ulaştı).

2941/296

3505. ای گوهر خدایی آیینیه معانی هر دم ز تاب رویت بر عرش ارمغانی

3506. از غیرت الهی در عرش حیرت افتد زیرا ز غیرت آمد پیغام لن ترانی

3506. Tanrı'nın gayretine (kıskançlığına) arş şaşırır, çünkü **"Beni asla göremezsın"**¹⁴⁶ haberi gayretten (kıskançlıktan) gelir.

82/319

¹⁴⁵ Kur'an: 7/143.

¹⁴⁶ Kur'an: 7/143.

3788. معشوقه به سامان شد تا باد چنین بادا کفرش همه ایمان شد تا باد چنین بادا

3803. از اسلم شیطانی شد نفس تو ربانی ابلیس مسلمان شد تا باد چنین بادا

3803. “Şeytanım müslüman oldu”¹⁴⁷ sırrından nefsin rabbanileşti; İblis müslüman oldu, hep böyle olsun dilerim.

291/330

3921. ای خواب به جان تو زحمت ببری امشب وز بهر خدا زین جا اندرگذری امشب

3924. و اللیل اذا یغشی ای خواب برو حاشا تا از دل بیداران صد تحفه بری امشب

3924. “Örteceği zaman geceye and olsun” ey uyku haşa git de bu gece için uyumayanların gönlünden yüzlerce armağan elde et.

292 /332

3933. زان شاهد شکرلب زان ساقی خوش مذهب جان مست شد و قالب ای دوست مخسب امشب

3937. بیرون شو از این هر دو بیگانه شو ای مردو قم قد ضحک الورد ای دوست مخسب امشب

3937. Bu ikisinden de vazgeç ey adam; **kalk, gül güldü**, ey dost bu gece uyuma!

598/ 341

4006. یاران سحر خیزان تا صبح کی دریابد تا ذره صفت ما را کی زیر و زیر یابد

¹⁴⁷ Hadis bkz. Furûzânfer, *a.g.e.*, c.I, s. 155.

4017. ره رو بهل افسانه تا محرم و بیگانه از نور الم نشرح بی شرح تو دریابد

4017. Yola düş, efsaneyi bırak; yabancı, ‘**senin kalbini yarıp genişletmedik mi**’¹⁴⁸ nurunu senin açıklaman olmadan anlasın.

624/343

4027. هر ذره که بر بالا می نوشد و پا کوید خورشید ازل بیند وز عشق خدا کوید

4040. خاموش کن و بی لب خوش طال بقا می زن می ترس که چشم بد بر طال بقا کوید

4040. Sus, dudaksız, güzelce “**sonsuzda dek sürsün**” de; ömrü uzun olanın üzerine kötü göz gelmesinden korkulur.

1033/382

4351. ای دیده مرا بر در واپس بکشیده سر باز از طرفی پنهان بنموده رخ عهر

4374. او بود خلاصه کن او را تو سجودی کن تا تو شنوی از خود کاشه هو الاکبر

4374. **Ol emrinin** hulasası odur, sen O’na secde et ki; kendinden “**Allah en büyüktür**” sözünü duy.

1031/ 386

4403. جان من و جان تو بستست به همدیگر همرنگ شوم از تو گر خیر بود گر شر

¹⁴⁸ Kur’an: 94/1.

4407. یک حمله تو شاهانه بردار تو این خانه تاجز تو فنا گردد کالله هو الاکبر

4407. Padişaha bir hamle yap ki bu evde senden başka ne varsa yok olsun **“Allah en büyüktür”** sırrındaki gibi.

1316/394

4467. رو رو که نه ای عاشق ای زلفک و ای خالک ای نازک و ای خشمک پابسته به خلخالک

4477. بایار عرب گفتم در چشم ترم بنگر می گفت به زیر لب لا تخذعنی والک

4478. می گفتم و می پختم در سینه دو صد حیلت می گفت مرا خندان کم تکتّم احوالک؟

4477. Bir Arap sevgiliye, ıslak gözlerime bak dedim; dudak altından şöyle diyordu: **“hey sen kandırma beni!”**

4478. Hem söylüyordum hem sinede iki yüz hile düşünüyordum; o bana gülerek: **“ne zamana kadar ahvalini gizleyeceksin”** diyordu.

1318/396

4490. هر اول روز ای جان صد بار سلام علیک در گفتن و خاموشی ای یار سلام علیک

4497. داوود تو را گوید بر تخت فدیناکم منصور تو را گوید بر دار سلام علیک

4497. Dâvud taht üzerinde sana **“size feda olalım”** der; Mansur darağacında **“sana selam olsun”**¹⁴⁹ diye seslenir.

¹⁴⁹ Diğer beyit sonları bu ibare ile bitmektedir.

1464/405

4594. سر برمزن از هستی تا راه نگردد گم در بادیه مردان محوست تو را جم جم

4598. سرگشتگی حالم تو فهم کن از قالم کای هیزم از آن آتش برخوان که وان منکم

4598. Halimin perişanlığını sözlerimden anla; ey odun, o ateşe gir “ **ve şüphesiz sizden (hiç biriniz yoktur ki oraya uğramasın)**”¹⁵⁰ ayetini oku!

1875/432

4809. ای یار مقامردل پیش آ و دمی کم زن زخمی که زنی بر ما مردانه و محکم زن

4819. خواهی تو دو عالم را همکاسه و هم یاسه آن کحل انالله را در عین دو عالم زن

4819. İki alimin de aynı kaseye ve aynı görgüye sahip olmasını istiyorsan; iki alimin de gözüne **ben Allahım sürmesini** çek!

1865/441

4875. ای سرو و گل بستان بنگر به تهی دستان نانی ده و صد بستان هاده چه به درویشان

4882. ای مکرم هر مسکین و ای راحم هر غمگین ای مالک یوم الدین هاده چه به درویشان

4882. Ey her yoksula kerem buyuran, ey her gamlıya rahmet eden; **ey din gününün sahibi**, hadi bir şey ver dervişlere!

¹⁵⁰ Kur'an: 19/71.

1872/450

4974. ای در غم بیهوده رو کم ترکوا برخوان وی حرص تو افزوده رو کم ترکوا برخوان

4975. از اسپک و از زینک پربادک و پرکینک وز غصه بیالوده رو کم ترکوا برخوان

4974. Ey beyhude üzüntülere düşen yürü ve **“nicelerini terkettiler”**¹⁵¹ ayetini oku ve ey hırsı artmakta olan yürü ve **“nicelerini terkettiler”** ayetini oku.

4975. Atçağızı, eyerceğizi yüzünden kinceğizle dolan, dertlere bulanan yürü ve **“nicelerini terkettiler”** ayetini oku.

2172/451

4984. هم آگه و هم ناگه مهمان من آمد او دل گفت که کی آمد جان گفت مه مه رو

4990. و هو معکم یعنی با توست در این جستن آنگه که تو می جویی هم در طلب او را جو

4990. **O sizinledir** yani bu arayışta o da sizinle birlikte; arıyorsan asıl onu ara!

2306/461

5143. ناموس مکن پیش آ ای عاشق بیچاره تا مرد نظر باشی نی مردم نظاره

5146. چون در سخن ها سفت و الارض مهادا گفت ای میخ زمین گشته وز شهر دل آواره

¹⁵¹ *Kur'an*: 44/25, diğer beyitlerin sonları da bu ibare ile bitmektedir.

5146. Söz incilerini deldi, “**ve yeryüzünü bir beşik olarak (yarattık)**” dedi; ey mih gibi yeryüzüne çakılıp kalan, gönül şehrinden avare olan!

2573/520

5670. در پرده خاک ای جان عیشی است به پنهانی و اندر تنق غیبی صد یوسف کنعانی

5674. المومن حلوی و العاش علوی با تو چه زبان گویم ای جان که نمی دانی

5674. **İnanan kişi tatlıdır**¹⁵², **aşk yücedir**; sana hangi dille söyleyeyim ey can sen o dili bilmeyesin.

2577/521

5686. همرنگ جماعت شو تا لذت جان بینی در کوی خرابات آ تا دردکشان بینی

5695. با وسعت ارض الله بر حبس چه چفسیدی ز اندیشه گره کم زن تا شرح جنان بینی

5695. **Allah’ın yeri o kadar genişken**¹⁵³ niçin hapishaneye yamanıp kaldın? Düşünceyi az düğümle de gönlün açılmasını seyret.

2606/522

5697. مانده شدم از گفتن تا تو بر ما مانی خویش من و پیوندی نی همره و مهمانی

5703. چون دیگ سیه پوشی اندر پی تتماجی کو نخوت کرمناکو همت سلطانی

¹⁵² Hadis, bkz. Furûzânfer, a.g.e., c.I, s.230.

¹⁵³ Kur’an: 39/10.

5703. İşlere bulanmış tencere gibi tutmaç peşindesin; hani **“biz yücelttik”**¹⁵⁴ sırtının yüceliği, padişaha olan himmet?

2578/538

5839. ای بود تو از کی نی وی ملک تو تا کی نی عشق تو و جان من جز آتش و جز نی نی

5843. مستند نه از ساغر بنگر به شتر بنگر برخوان افلا ينظر معنیش بر این پی نی

5843. Hepsi de kadehleri olmadan sarhoş; deveye bak **“bakmazlar mı”**¹⁵⁵ ayetini oku, ama manası o çeşit değil.

2575/543

5886. هر لحظه یکی صورت می بینی و زادن نی جز دیده فزودن نی جز چشم گشودن نی

5893. بگذار تنی هارا بشنو ارنیهارا چون سوخت منی هارا پس طعنه گه لن نی

5893. Bedensel şeyleri terket, **“bana görün”**¹⁵⁶ sesini duy; benlikleri yaktığında **“hiç, asla”** kınaması kalmaz.

202/553

5981. هر روز بامداد سلام علیکما آن جاکه شه نشیند و آن وقت مرتضا

¹⁵⁴ *Kur'an*: 17/70.

¹⁵⁵ *Kur'an*: 88/17.

¹⁵⁶ *Kur'an*: 7/143.

5981. Her gün sabah vaktinde o padişahla Allah rızası kazanmış erin sırrı; oraya oturdu mu **“İkinize de esenlik dilerim.”**

197/554

6008. ای بنده بازگرد به درگاه ما بیا بشنو ز آسمان ها حی علی الصلا

6008. Ey kul dön, dergahımıza gel; semalardan **“haydin namaza”** çağrısını duy.

198/555

6017. ای صوفیان عشق بدرید خرقة ها صد جامه ضرب کرد گل از لذت صبا

6018. کز یار دور ماند و گرفتار خار شد زین هر دو درد رست گل از امر ایتیا

6022. زان حال ها بگو که هنوز آن نیامده ست چون خوی صوفیان نبود ذکر ما مضی

6018. Çünkü sevgiliden ayrıldı, dikene tutuldu; şu iki dert yüzünden, **“siz ikiniz gelin”**¹⁵⁷ emrinden gülün kararı kalmadı.

6022. Henüz meydana çıkmayan o halleri söyleyin; çünkü **geçmişte olandan** bahsetmek sufilerin huyu değildir.

199/559

6090. ای خان و مان بمانده و از شهر خود جدا شاد آمدیت از سفر خانه خدا

6092. مالیده رو و سینه در آن قبله گاه حق در خانه خدا شده قد کان آمنا

¹⁵⁷ Kur'an: 41/11.

6092. O Hak kıblegahına yüzünü, sineni sürdün; Allah evine girince “**oraya giren emin olur**”¹⁵⁸ sırrına erdin.

863/601

6637. آتش پریر گفت نهانی به گوش دود کز من نمی شکبید و با من خوش است عود

6652. عشق آمدست و گوش کشانمان همی کشد هر صبح سوی مکتب یوفون بالعهود

6655. باقیش عشق گوید با تو نهان ز من ز اصحاب کهف باش هم ایقاز و هم رقود

6652. Aşk geldi, kulağımızı çekerek bizi her sabah “**ahidlerine vefa ederler**”¹⁵⁹ mektebine götürüyor.

6655. Geri kalanını aşk benden sana gizlice söyler; sen **Ashab-ı Kehf ‘in hem uyanık hem uykuda oldukları**¹⁶⁰ gibi ol.

1117/602

6656. دل ناظر جمال تو آن گاه انتظار جان مست گلستان تو آن گاه خار خار

6660. بنواز چنگ عشق تو به نغمات لم یزل کز چنگ های عشق تو جانست تار تار

6660. Aşk çengini **ayrılmayan** nağmelerle çal; can, senin aşkının çenglerinin nağmesiyle tel tel olmuş.

1121/607

¹⁵⁸ Kur'an: 3/97.

¹⁵⁹ Kur'an: 6/152.

¹⁶⁰ Kur'an: 18/18.

6709. آمد بهار خرم و آمد رسول یار مستیم و عاشقیم و خماریم و بی قرار

6711. اندر چمن ز غیب غریبان رسیده اند رو رو که قاعدست که القادم یزار

6711. Çimene gayb aleminden elçiler geldi; yürü yürü, **geleni ziyaret etmek**¹⁶¹ adettendir.

2044/632

7048. جانابیار باده و بختم بلند کن زان حلقه های زلف دلم را کمند کن

7053. ای جان مست مجلس ابرار یشربون بر گربه اسیر هوا ریش خند کن

7053. Ey “Allah’a kavuşmayı dileyenler, içecekler”¹⁶² meclisinin sarhoş canı; hevesine tutsak olanın ağlayışına acı acı gülmeye bak.

2053/633

7063. با عاشقان نشین و همه عاشقی گزین با آنک نیست عاشق یک دم مشو قرین

7067. در طره هاش نسخه ایاک نعبد است در چشم هاش غمزه ایاک نستعین

7067. Alnına dökülen saçlarında **ancak sana ibadet ederiz**¹⁶³ yazılıdır; gözlerinde **ancak senden yardım dileriz**¹⁶⁴ bakışı vardır.

¹⁶¹ Atasözü, bkz. Furûzânfer, *a.g.e.*, s. 268.

¹⁶² *Kur'an*: 76/5.

2046/636

7091. مستی و عاشقی و جوانی و جنس این آمد بهار خرم و گشتند همنشین
7094. تبلی السراير است و قیامت میان باغ دل ها همی نمایند آن دلبران چین
7096. ایاک نعبد است زمستان دعای باغ در نوبهار گوید ایاک نستعین
7097. ایاک نعبد آنک به دریوزه آمدم بگشا در طرب مگذارم دگر حزین
7098. ایاک نستعین که ز پری میوه ها اشکسته می شوم نگهم دار ای معین

7091. **Gizli olanlar açığa çıkartılmış** bahçenin ortasında kıyamet kopmuş; şu çin dilberleri gönüllerini gösteriyorlar.

7094. Kış vakti, bağın duası “**ancak sana ibadet ederiz**”¹⁶⁵ duasıdır; ilkbaharda ise “**ancak senden yardım isteriz**”¹⁶⁶ sözüdür.

7096. **Ancak sana ibadet ederiz** yani bir şey dilemeye geldim; neşe, zevk kapını aç, beni hüznler içinde bırakma.

7097. **Ancak senden yardım isteriz** yani meyvelerle doluyum; neredeyse ağırlığından kırılacağım, sen beni koru ey yardım eden!

2992/659

7421. ای بس فراز و شیب که کردم طلب گری گه لوح دل بخواندم و گه نقش کافری
7424. بر کوه طور طالب ارنی کلیم وار وز خلق دررمیده به عالم چو سامری

¹⁶³ Kur'an: 1/5.

¹⁶⁴ Kur'an: 1/5.

¹⁶⁵ Kur'an: 1/5.

¹⁶⁶ Kur'an: 1/5.

7449. آن است اصل و قصد و غرض زین همه حدیث لیکن مزاد نیست که من رام یشتری

7424. Tur Dağı'nda Kelîm gibi **“bana görün”**¹⁶⁷ diyerek onu görmek istedim; bazen de bu dünyada Samirî gibi halktan kaçtım.

7449. Bütün bu sözlerden maksat odur, aslı odur; lakin **her satın almak isteyene** satmak istemem.

3000/665

7505. ساقی بیار باده سغراق ده منی اندیشه را رها کن کاری است کردنی

7506. ای نقد جان مگوی که ایام بیننا گردن مخار خواجه که وامی است گردنی

7506. Ey canımın canı, **“günler aramızdadır (nöbettedir)”** deme; hoca gerdanını kaşıma, borcu vermek gerek.

2260/688

7817. طیب الله عیشکم لا وحش الله منکم حق آن خال شاهدت رو به ما آر ای عمو

7818. دست جعفر که ماند از او بر سر کوه پرسمو شبه مهجور عاشق من وصال مصرم

7819. دست او را دهان بدی شرح دادی از آن غم او می کند شرح بی زبان یا ظریفون فافهموا

7820. ما همان دست جعفریم فی انقطاع الا ارحموا جنبشی که همی کنیم جمله قسری است فاعلموا

¹⁶⁷ Kur'an: 7/143.

7821. جنبش آنکه کند صدف که بود جفت جوهر او بس که گفتن دراز شد ذاحدیت منم

7817. **Allah yaşamınızı güzelleştirsin, yoklukla bizi sizden ayrı düşürmesin;** Hakk durumuna şahittir, yüzünü bize çevir ey amca!

7818. Cafer'in elinin yüce dağ başına izi çıktı; **dağ vuslattan ayrı düşmüş aşığa döndü.**

7819. Onun el izinin ağzı olsaydı, gamını anlatırdı; dilsiz anlatırdı, **ey zarifler anlayın!**

7820. Cafer'in eliyiz biz, **merhamet edin;** bütün hareketlerimiz bize aittir, **anlayın!**

7821. Çünkü sedef iniciye cevher olunca oynar; **yeter süslü sözler sahibi,** sözler uzadı.

2255/693

7893. بنشسته به گوشه ای دو سه مست ترانه گو ز دل و جان لطیفتر شده مهمان عنده

7901. چو خرد غرق باده شد در دولت گشاده شد سر هر کیسه کرم بگشاید که انفقوا

7912. که ابیت بمهجتی شرفا عند سیدی ز طعام و شراب حق بخورم اندر آن غلو

7901. Akıl şaraba gark olunca devlet kapısı açılır; her kerem kesesi **“doyurun”** emriyle çözülür.

7912. **Canımla efendime konuk olma şerefine erdim**¹⁶⁸, artık Hak yemeğinden yer Hal şarabından içirim bu kıyamet anında.

213/ 715

8135. اگر تو عاشق عشقی و عشق را جویا بگیر خنجر تیز و بیر گلوی حیا

8139. چو عنکبوت چنان صیدهای زفت گرفت بین چه صید کند دام ربی الاعلی

¹⁶⁸ Hadis, bkz. Furûzânfer, a.g.e., c.I, s.311.

8140. چو عشق چهره لیلی بدان همه ارزید چگونہ باشد اسری بعبدہ لیلی

8139. Örümcek gibi nice büyük avlar tuttu, bak **en yüce Rabbimin**¹⁶⁹ tuzağı ne avlar tutar.

8140. Leyla'nın yüzüne duyulan aşk her şeye bedeldir, nasıl **Allah kulunu götürür geceleyin.**¹⁷⁰

226/717

8161. برفت یار من و یادگار ماند مرا رخ معصفر و چشم پرآب و واسفا

8161. Sevgilim gitti, bana armağan olarak **sararmış yüz**, yaşla dolu göz ve **vahlar** bıraktı.

214/722

8212. درخت اگر متحرک بدی ز جای به جا نه رنج اره کشیدی نه زخم های جفا

8220. نگر به عیسی مریم که از دوام سفر چو آب چشمه حیوان ست یحیی الموتی

8222. چو بر براق سفر کرد در شب معراج بیافت مرتبه قباب قوس او ادنی

8220. Meryem oğlu İsa'ya bak, devamlı yolculuk etti; **ölülere hayat veren** abı hayat çeşmesi oldu.

8222. Burak'a bindi, Mirac gecesi yolculuğa çıktı; **yaklaştı yakınlaştı hatta daha yakına** mertebesine ulaştı.¹⁷¹

¹⁶⁹ Kur'an: 9/40.

¹⁷⁰ Kur'an: 17/1.

221/725

8244. مرا تو گوش گرفتی همی کشی به کجا بگو که در دل تو چیست چیست عزم تو را

8247. مرا دو گوش گرفتی و جمله را یک گوش که می زنم ز بن هر دو گوش طال بقا

8247. Benim iki kulağımı tuttun, her şeyin tek kulağını; ben her iki kulağımı çınlatacak şekilde ömrün **sonsuz** kadar olsun diye bağırıyorum.

231/729

8289. سبکتری تو از آن دم که می رسد ز صبا ز دم زدن نشود سیر و مانده کس جانا

8290. ز دم زدن کی شود مانده یا کی سیر شود تو آن دمی که خدا گفت یحیی الموتی

8290. Kim nefes almaktan vazgeçer ya da doyar; sen o nefessin ki Hüda “ölülere hayat verir” dedi.

222/731

8316. رویم و خانه بگیریم پهلوی دریا که داد اوست جواهر که خوی اوست سخا

8323. ز نفس کلی چون نفس جزو ما ببرید به اهبطوا و فرود آمد از چنان بالا

8323. Nefs-i Külli'den cüz'i nefsimiz ayrıldı; “**inin**”¹⁷² emriyle yücelerden inip geldi.

¹⁷¹ Kur'an: 53/9.

¹⁷² Kur'an: 2/38.

233/732

8348. کجاست ساقی جان تا به هم زند ما را بروید از دل مافکر دی و فردا را
8341. خواننده ای ختم الله خدای مهر نهد همو گشاید مهر و برد غطاها را
8346. سزاست جسم بفرسودن این چنین جان را سزاست مشی علی الراس آن تقاضا را

8341. **Allah mühürledi**¹⁷³ ayetini okumadın mı, Allah mühürler yine de mührü o açar.

8346. Böyle can için bedenlerin harap olmasına değer; böyle bir basamak için **başının** üzerinde yürümek gerekir.

223/733

8348. کجاست مطرب جان تا ز نعره های صلا درافکند دم او در هزار سر سودا
8358. کسی که نوبت الفقر فخر زد جانش چه التفات نماید به تاج و تخت و لوا

8358. Canı **fakirlik övünçtür**¹⁷⁴ nöbetinde olan kişinin tahta, taca, bayrağa ne iltifatı olur.

216/734

8361. روم به حجره خیاط عاشقان فردا من دراز قبا با هزار گز سودا
8364. چو دل تمام نهادی ز هجر بشکافد به زخم نادره مقراض اهیطوا منها

¹⁷³ *Kur'an: 2/7.*

¹⁷⁴ Hadis, bkz. Furûzânfer, *a.g.e.*, c.I, s. 328.

8364. Tam olarak gönül vermedin ki, o görülmemiş makasla keser, “**inin oradan**”¹⁷⁵ emriyle ayırır.

224/735

8370. چه خیره می نگری در رخ من ای برنا مگر که در رخمست آیتی از آن سودا

8371. مگر که بر رخ من داغ عشق می بینی میان داغ نبشته که نحن نزلنا

8371. Yoksa yüzümde aşkın dağladığı yeri mi görüyorsun; dağın ortasında **biz indirdik**¹⁷⁶ de yazılı.

217/736

8381. چه نیکبخت کسی که خدای خواند تو را در آ در آ به سعادت درت گشاد خدا

8382. که برگشاید درها مفتوح الابواب که نزل و منزل بخشید نحن نزلنا

8386. ز جان و تن برهیدی به جذبه جانان ز قاب و قوس گذشتی به جذب او ادنی

8387. چنین بلند چرا می پرد همای ضمیر شنید بانگ صغیری ز ربی الاعلی

8390. چو بوی یوسف معنی گل از گریبان یافت دهان گشاد به خنده که های یا بشرای

8394. شد اسم مظهر معنی کاردت ان اعرف وز اسم یافت فراغت بصیرت عرفا

8382. **Kapıları açan** kimdir, kim rızıklar verir, “**biz indirdik**”¹⁷⁷ diyen.

¹⁷⁵ Kur'an: 2/38.

¹⁷⁶ Kur'an: 15/9.

¹⁷⁷ Kur'an: 15/9.

8386. Sevgilinin cezbisiyle can ve tenden kurtuldun; **daha da yakın**¹⁷⁸ cezbisiyle iki yay mesafesini aştın.

8387. Gönlün Zümrüdüanka'sı neden bu kadar yüksekte uçuyor; **en yüce Rabbimden** bir ıslık sesi duyduğu için.

8390. Gül, mânâ Yusuf'unun kokusunu gömlekten aldı, ağzını açtı, güldü, hey **“ey müjde”**¹⁷⁹ dedi.

8394. **Bilinmek istedim**¹⁸⁰ hükmünce mana adla görünür; bunun için ariflerin basireti isimden feragat etmiştir.

313/741

8435. رباب مشرب عشقت و مونس اصحاب که ابر را عربان نام کرده اند رباب

8441. خراز کجا و دم عشق عیسوی ز کجا که این گشاد ندادش مفتح الابواب

8442. که عشق خلعت جانست و طوق کرمنه برای ملک وصال و برای رفع حجاب

8441. Eşek nerede, İsa aşkının demi nerede; **kapıları açan** ona bu kapıyı açmamıştır.

8442. Aşk can elbisesidir, **biz yücelttik**¹⁸¹ gerdanlığı vîsal devleti ve **perdeleri kaldırmak** içindir.

487/746

8489. چو عید و چون عرفه عارفان این عرفات به هر که قدر تو دانست می دهند برات

8493. به دست هر جان زنبیل زفت می آید شنیده بانگ تعالو لتاخذوا الصدقات

¹⁷⁸ Kur'an: 53/9.

¹⁷⁹ Kur'an: 12/19.

¹⁸⁰ Hadis, bkz. Furûzânfer, a.g.e., c.I, s. 329.

¹⁸¹ Kur'an: 17/70.

8509. Her can elinde büyük bir zembille geliyor; **buyurun, sadakaları alın** sesini duymuşlar.

477/748

8507. ز آفتاب سعادت مرا شراباتست که ذره های تنم حلقه خراباتست

8509. به آسمان و زمین لطف ایتیا فرمود که آسمان و زمین مست آن مراعاتست

8509. Göğe ve yere **“gelin”**¹⁸² lutfuyla kerem buyurdu; gök ve yer bu buyruktan sarhoş oldular.

485/751

8530. سه روز شد که نگارین من دگرگونست شکر ترش نبود آن شکر ترش چونست

8541. بیا بیا که هم اکنون به لطف کن فیکون بهشت در بگشاید که غیر ممنونست

8541. Gel, gel hemen **ol der ve olur**¹⁸³ lutfuyla; nimetleri başa kakılmayan cennet, **kesintisiz**¹⁸⁴ kapı açar sana.

474/755

8589. ز عشق روی تو روشن دل بنین و بنات بیا که از تو شود سیاتهم حسنات

¹⁸² *Kur'an*: 41/11.

¹⁸³ *Kur'an*: 36/82.

¹⁸⁴ *Kur'an*: 41/8.

8589. Yüzünün aşkından **oğulların ve kızların** kalpleri aydın; gel ki senin yüzünden **günahları sevaba çevrilsin.**¹⁸⁵

483/758

8617. هر آنک از سبب وحشت غمی تنهاست بدانک خصم دلست و مراقب تن هاست

8625. چو لا تعاف من الکافرین دیارا دعای نوح نبیست و او مجاب دعاست

8629. رود درونه سم الخیاط رشته عشق که سر ندارد و بی سر مجرد و یکتاست

8625. “**Yeryüzünde bir tek kafır bile bırakma**”¹⁸⁶ duası Nuh Nebi’nin duasıdır, kabul olmuş bir duadır.

8639. Aşkın kökü **iğne deliğinin içinden**¹⁸⁷ geçer ki başı yoktur, yalnızdır ve eşsizdir.

489/762

8673. اگر تو مست وصالی رخ تو ترش چراست برون شیشه ز حال درون شیشه گواست

8679. بهای باده من المومنین انفسهم هوای نفس بمان گر هوات بیع و شراست

8681. کسی که شب به خرابات قاب قوسین ست درون دیده پرنور او خمار لقاست

8682. طهارتی ست ز غم باده شراب طهور در آن دماغ که باده ست باد غم ز کجاست

8683. ابیت عند ربی نام آن خراباتست نشان یطعم و یسقن هم از پیمبر ماست

¹⁸⁵ Kur'an: 25/70.

¹⁸⁶ Kur'an: 71/26.

¹⁸⁷ Kur'an: 7/40.

8679. O şarabın değeri, **mü'minlerden onların nefislerini**¹⁸⁸ (Allah satın aldı) değeridir; kâr etme hevesinde isen nefsinin hevesinde kal.

8681. Gece, **aralarında iki yay kaldı**¹⁸⁹ meyhanesinde olan kişinin nurlarla dolu gözlerinin içinde bir buluşma sarhoşluğu vardır.

8682. **Tertemiz şarap**¹⁹⁰ arınmaktır; bâde olan dimağda gam nerededir?

8683. **Rabbime konuk olurum bazen** o meyhanenin adıdır; **beni doyurur ve sular**¹⁹¹ nişanı da Peygamberimizdendir.

914/765

8705. ز بانگ پست تو ای دل بلند گشت وجود تو نفخ صوری یا خود قیامت موعود

8715. ز ناسپاسی ما بسته است روزن دل خدای گفت که انسان لریه لکنود

8715. Nankörlüğümüz gönül gözümüzü kapatır, Hüda dedi ki “insan **Rabbine karşı pek nankördür.**”¹⁹²

947/768

8823. مخسب شب که شبی صد هزار جان ارزد که شب ببخشد آن بدر بدره بی حد

8829. خدای گفت قم اللیل و از گزاف نگفت ز شب رویست فرو قد زهره و فرق قد

8780. Hüda dedi “**geceleyin kalk**”¹⁹³ boşuna söylemedi bu sözü; Zühre ve Ferhadın ışığı da geceleyin yolculuk ettiğindendir.

¹⁸⁸ Kur'an: 9/11.

¹⁸⁹ Kur'an: 53/9.

¹⁹⁰ Kur'an: 25/48.

¹⁹¹ Hadis, bkz. Furûzânfer, *a.g.e.*, c.I, s. 340.

¹⁹² Kur'an: 100/6.

906/772

8823. گرفت خشم ز بستان سرخری و برون شد چو زشت بود به صورت به خوی زشت فزون شد

8829. مرا درونه تو شهری جدا شمر به سر خود به آب و گل نشد آن شهر من به کن فیکون شد

8829. Benim içimi sen kendi başına ayrı bir şehir say; su ve topraktan oluşmadı, bu benim şehrim **ol der ve olurla** oluştu.

915/778

8887. بیا که ساقی عشق شراب باره رسید خبر ببر بر بیچارگان که چاره رسید

8890. هزار مسجد پر شد چو عشق گشت امام صلوٰة خیر من النوم از آن مناره رسید

8890. Bin mescit doldu çünkü aşk imam oldu; **namaz uykudan hayırlıdır**¹⁹⁴ sesi o minareden geldi.

930/789

8993. سپاس و شکر خدا را که بندها بگشاد میان به شکر چو بستیم بند ما بگشاد

8999. الست گفت حق و جان ها بلی گفتند برای صدق بلی حق ره بلا بگشاد

¹⁹³ Kur'an: 73/2.

¹⁹⁴ Ezandan bir bölüm

8999. “(Rabbınız) **Değil miyim**”¹⁹⁵ dedi Hakk, canlar evet dediler; **belâ** (evet)’nın doğruluğu için Hakk bela yolu açtı.

941/810

9214. ز بعد خاک شدن یا زیان بود یا سود به نقد خاک شوم بنگرم چه خواهد بود

9216. به امر موتوا من قبل ان تموتوا ما کنیم همچو محمد غزای نفس جهود

9216. “**Ölmeden önce ölünüz**”¹⁹⁶ emriyle biz, Muhammed gibi nefisle savaşılm.

945/811

9224. ندا رسید به جان ها که چند می پایید به سوی خانه اصلی خویش باز آیید

9232. ندای فاعتبروا بشنوید اولوالابصار نه کودکیست سر آستین چه می خای

9232. “**İbret alınız**”¹⁹⁷ nidasını duyun, **ey basiret sahipleri** çocuk değilsiniz, elbise kolunu neden ısıırıyorsunuz?

931/813

9248. مها به دل نظری کن که دل تو را دارد به روز و شب به مراعاتت اقتضا دارد

9266. خموش کن خبر من صمت نجا بشنو اگر رقیب سخن جوی ما روا دارد

¹⁹⁵ *Kur'an*: 7/172.

¹⁹⁶ Hadis bkz. *Furûzânfer*, a.g.e., c.I, s. 360.

¹⁹⁷ *Kur'an*: 59/2.

9266. Sus, **susan kurtuldu**¹⁹⁸ haberini dinle; eğer söz engelimizin rakibi susmayı reva görürse.

909/815

9278. چه پادشاست که از خاک پادشا سازد ز بهر یک دو گدا خویشتن گدا سازد

9279. به ا قرضو الله کدیه کند چو مسکینان که تا تو را بدهد ملک و متکاسازد

9279. “Allah’a borç verin”¹⁹⁹ emriyle yoksullar gibi dilenir; mal ve dayanacak yer vermek için.

954/818

9324. افزود آتش من آب را خبر ببرید اسیر می بردم غم ز کافرم بخريد

9334. همه حیات در اینست کاذبوا بقره چو عاشقان حیاتید چون پس بقرید

9334. Hayatın hepsi **ineği kesin**²⁰⁰ emrinde, hayatınıza âşıksınız, niye ineğin peşindesiniz?

946/823

9380. میان باغ گل سرخ های و هو دارد که بو کنید دهان مرا چه بو دارد

9383. گلو چه حاجت؟ می نوش بی گلو و دهان رحيق غیب که طعم سقا همو دارد

¹⁹⁸ Hadis bkz. Furûzânfer, *a.g.e.* c.I., s. 361.

¹⁹⁹ *Kur'an*: 57/18.

²⁰⁰ *Kur'an*: 2/67.

9383. Ağızsız, boğazsız iç; **Rabb’leri onlara temiz şaraplar sundu**²⁰¹ lezzetindeki gayb şarabını içmeye boğaza ne hacet!

1141/826

9455. ز بامداد چه دشمن کشت دیدن یار بشارت یست ز عمر عزیز روی نگار

9458. چو دست بر تو نهد یار و گویدت برخیز ز هی قیامت و جنات و تحتها الانهار

9459. بگو به موسی عمران که شد همه دیده که نعره ارنی خیزد از دم دیدار

9458. Yâr sana eliyle dokunur ve kalk der, ne kıyamettir bu **ve cennetlerdir ve altından akan ırmaklar.**²⁰²

9459. İmranoğlu Musa’ya bak, her tarafı göz olmuş; görmek isteğiyle **“bana görün”** nağrası atar.

1136/831

9514. نبشتست خدا گرد چهره دلدار خطی که فاعتبروا منه یا اولی الابصار

9514. Hüda, sevgilinin çehresine öyle bir yazı yazdı ki; **ondan ibret alın ey basiret sahipleri.**²⁰³

1133/832

²⁰¹ *Kur’an*: 76/21.

²⁰² *Kur’an*: 2/25.

²⁰³ *Kur’an*: 59/2.

9527. نه در وفات گذارد نه در جفا دلدار نه منکرت بگذارد نه بر سر اقرار

9544. چو در حیات خود او کشته گشت در کف عشق به امر موتوا من قبل ان تموتوا زار

9544. O kendisi hayatta iken aşkın eliyle öldürülmüştür; “ölmeden önce ölünüz” emrine uyarak.

1282/852

9769. تمام اوست که فانی شدست آثارش به دوستگانی اول تمام شد کارش

9777. که نور من شرح الله صدره شمعیست که در دو کون نگنجد فروغ انوارش

9777. Allah kimin göğsünü ferahlatırsa'nın²⁰⁴ nuru bir mumdur; o mumun nurlarının parıltısı iki cihana da sığmaz.

1354/870

9946. تو را سعادت بادا در آن جمال و جلال هزار عاشق اگر مرد خون مات حلال

9959. چگونه طبل نپرد بپر کرمنه که باشدش چو تو سلطان زننده و طبال

9959. Üstün kıldık²⁰⁵ kanadıyla davul nasıl uçmaz; senin gibi bir sultan onu çalarsa!

1357/871

9961. پیام کرد مرا بامداد بحر عسل که موج موج عسل بین به چشم خلق غزل

²⁰⁴ Kur'an: 39/23.

²⁰⁵ Kur'an: 17/69.

9966. شراب خوار که نامیخت با شراب این آب کشد خمار پیایی تو باش لاتعجل

9966. Şarapla bu su birbirine kavuşmaz; şarap içen mahmurluk çeker, sen sen ol **acele etme!**

1358/872

9967. به گوش دل پنهانی بگفت رحمت کل که هر چه خواهی می کن ولی ز ما مشکل

9981. چو وحی سر کند از غیب گوش آن سر باش از آنک اذن من الراس گفت صدر رسل

9984. چو مست باشد عاشق طمع مکن خمشی چو نان رسد به گرسنه مگو که لاتاکل

9981. Gaybden vahiy gelince kulak kesil; peygamberlerin kalbi de **“kulaklar baştandır”** demiştir.²⁰⁶

9984. Sarhoş, aşık olduğunda susacağını sanma; aç adam ekmek bulunca **“yeme”** deme.

1728/891

10207. مرا اگر تو نخواهی منت به جان خواهم وگر درم نگشایای مقیم درگاهم

10215. چو قل هو الله مجموع غرق تنزیهم نه چون مشبهیان سرنگون اشباهم

10215. **“De ki O Allah’tır”**²⁰⁷ da tenzihe dalmış garkolmuşuz; müşebbiheler gibi benzerler ispatına uğraşıp da baş aşağı düşmemişiz.²⁰⁸

²⁰⁶ Hadis bkz. Furûzânfer, *a.g.e.*, c.I, s. 387.

²⁰⁷ *Kur’an*: 112/1.

²⁰⁸ Farsça çeviri: Abdülbaki Gölpınarlı, bkz. Mevlânâ Celâleddin, *a.g.e.*, c.III, s. 294.

1734/893

10229. سماع چيست ز پنهانيان دل پيغام دل غريب بيايد ز نامه شان آرام

10237. چو جان ما ز نفخت است فيه من روحی روا بود که نفختش بود شراب و طعام

10237. Canımız, **ona ruhundan üfledim**²⁰⁹ dedir, “**ruh üfledim**” deyişi içecek ve yiyecek olsada revadır.

3049/930

10600. ربود عقل و دلم را جمال آن عربی درون غمزه مستش هزار بوالعجبی

10604. شکسته بسته بگفتم یکی دو لفظ عرب اتیت اطلب فی حیکم مقام ابی

10607. چه جای گرمی و سوگند پیش آن بینا و کیف یصرع صقر بصوله الخرب

10608. روان شد اشک ز چشم من و گواهی داد کما یسیل میاه السقا من القرب

10604. Kırık dökük, bir iki Arapça söz söyledim; **geldim, sizin yaşadığınız yerde, babamın makamını istiyorum.**

10607. Kızmanın, yemin etmenin yeri mi? Kızgınlıktan gözü dönmüş doğanın yere inmesi mümkün mü?

10608. Gözlerimden yaşlar aktı da kırbalara benzeyen bulutlardan saka nasıl yağmur yağıdır, ona tanıklık etti adeta.²¹⁰

3057/944

²⁰⁹ *Kur'an*: 15/29.

²¹⁰ Farsça çeviri: Abdülbaki Gölpınarlı, bkz. Mevlânâ Celâleddin, *a.g.e.* c.III, s. 342.

10762. ز حلقه این عاشقان کران گیری دلت بمیرد و خوی فسرندگان گیری

10767. بگیر کیسه پرزر به اقرضوا الله آی قراضه قرض دهی صد هزار کان گیری

10767. Altınla dolu keseyi al ve **Allah'a borç verin**²¹¹ makamına gel; bir altın verirsən yüz altın madeni alırsın.

3085/947

10806. به حق آنک تو جان و جهان جانداری مرا چنانک بپرورده ای چنان داری

10824. که من به تن بشر مثلکم بدم و اکنون مقام گنجم و تو حبه ای از آن داری

10824. Ben de **sizler gibi insandım**²¹² ve şimdi hazine makamı bende ve ondan bir tanecik sende var.

3073/955

10901. بیا بیا که پشیمان شوی از این دوری بیا به دعوت شیرین ما چه می شوری

10929. بیا که همراه موسی شویم تا که طور که کلم الله آمد مخاطبه طوری

10929. Gel, Tur Dağı'na kadar Musa'ya yoldaş olalım; **Allah'la konuştu**²¹³ sırrıyla Turî muhatab geldi.

3095/979

²¹¹ *Kur'an*: 57/18.

²¹² *Kur'an*: 18/110.

²¹³ *Kur'an*: 4/164.

11198. از این درخت بدان شاخ و بر نمی بینی سه شاخ داری کور و کری و گرگینی

11202. رسید نعره عشرت ز ناصر منصور غدوت اشـربها و الخـمار یسـقینی

11202. Muhtaçlara yardım edenden işaret nârası geldi; **onu içerek sabahladım, sarhoşluk sâkim oldu.**

131/1011

11511. من چو موسی در زمان آتش شوق و لقا سوی کوه طور رفتم حبذا لی حبذا

11511. Ateş, şevk ve buluşma zamanında ben de Musa gibi Tûr Dağı'na gittim, **ne mutlu bana, ne mutlu!**

298/1014

11544. آه از این زشتان که مه رو می نمایند از نقاب از درون سو کاه تاب و از برون سو ماهتاب

11553. برگ ها چون نامه ها بر وی نبشته خط سبز شرح آن خط ها بجو از عنده ام الکتاب

11553. Yapraklara mektuplar gibi yeşil yazılar yazılmış; o yazıların açıklamasını **kitabın aslı olandan**²¹⁴ öğren.

385/1020

11589. خلق های خوب تو پیشست دود بعد از وفات همچو خاتونان مه رو می خرامند این صفات

²¹⁴ *Kur'an*: 13/39.

11591. چون طلاق تن بدادی حور بینی صف زده مسلمات مومنات قانتات تائبات

11592. بی عدد پیش جنازه می دود خواهی تو صبر تو و النازعات و شکر تو و الناشطات

11591. Teni boşadığın zaman, **müslüman ve mü'min, gâni ve tövbekar**²¹⁵ hurilerin saf durduğunu görürsün.

11592. Sayısız huriler cenazenin önünde yürürler, senin sabrın **şiddetle çekip alanlardır**²¹⁶, şükürün ise **neşeli olanlardır**.

386/1024

11624. چون نداری تاب دانش چشم بگشا در صفات چون نبینی بی جهت را نور او بین در جهات

11625. حوریان بین نوریان بین زیر این ازرق تتق مسلمات مومنات قانتات تائبات

11634. من خمش کردم چو دیدم خوشتر از خود ناطقی پیش او میرم بگویم اقتلونی یا ثقات

11635. شمس تبریزی چو بگشاید دهان چون از طرب در جنبش آید هم رمیم و هم رفات

11625. Şu gökyüzünün ardındaki hurilere bak, nurları gör; hepsi **müslüman, mümin, itaatkâr ve tövbekâr**.²¹⁷

11634. Ben sustum çünkü kendimden daha iyi konuşan birini gördüm; onun huzurunda ölürüm ve şöyle diyorum **“ey emin dostlar öldürün beni!”**²¹⁸

11635. Şemsi Tebrîzi şeker gibi ağzını açtığında hem **çürümüş, dağılmış**²¹⁹ hem **kırıntı**²²⁰ kemikler cümbüşe gelir.

²¹⁵ *Kur'an*: 66/5.

²¹⁶ *Kur'an*: 79/1.

²¹⁷ *Kur'an*: 66/5.

²¹⁸ Hüseyin b. Mansur Hallac'ın şiirinden. Bkz. Furûzânfer, *a.g.e.*, c.I, s. 449.

²¹⁹ *Kur'an*: 36/78.

²²⁰ *Kur'an*: 49/98.

398/1028

11654. از سقا هم ربه هم بین جمله ابرار مست وز جمال لایزال ی هفت و پنج و چار مست
11656. تن چو سایه بر زمین و جان پاک عاشقان در بهشت عشق تجری تحتها الانهار مست
11658. از تقاضاهای مستان وز جواب لن تران در شفاعت موبه موی احمد مختار مست

11654. **Rabbleri onlara içecek sundu** hikmetinden bak, cümle ebrar kişiler sarhoş oldu; sonsuz güzellikten yedi de, beş de, dört de sarhoş.

11656. Ten, yerdeki gölge gibi ve aşıkların tertemiz canı **altlarından nehirler akan**²²¹ aşk cennetinde sarhoşlar.

11658. Sarhoşların dileklerinden ve **hiç kimse göremez**²²² cevabından Ahmed-i Muhtar'ın saçının her teli şefa'at için sarhoş.

728/1037

11728. دشمن خویشیم و یار آنک ما را می کشد غرق دریاییم و ما را موج دریا می کشد
11734. کشتگان نعره زنان یا لیت قومی یعلمون خفیه صد جان می دهد دلدار و پیدا می کشد

11734. Katledilenlerin naraları “**keşke kavmim bilseydi**”²²³ demede; gönül çelen gizlice yüzlerce can veriyor ama görünürde öldürüyor.

729/1038

11742. اینک آن جویی که چرخ سبز را گردان کند اینک آن رویی که ماه و زهره را حیران کند

²²¹ *Kur'an*: 2/25.

²²² *Kur'an*: 7/143.

²²³ *Kur'an*: 36/27.

11757. دام نان آمد تو را این دانش تقلید و ظن صورت عین الیقین را علم القرآن کند

11757. Bu taklit ve zan bilgisi senin için bir ekmek tuzağı olarak geldi, görerek bilginin sureti **Kur'an'ı öğretendendir.**²²⁴

1069/1069

12027. در سماع عاشقان زد فر و تابش بر اثر گر سماع منکران اندرنگیرد گو مگیر

12034. عارفان گر کاهلی آمد قران کاهلان جاء نصر الله آمد ابشروا جاء البشير

12034. Ey arif, olgunların olgunluk zamanı geldi; **Allah'ın yardımı geldi, müjdeleyin müjde veren geldi.**²²⁵

1308/1093

12249. گر خمار آرد صداعی بر سر سودای عشق در رسد در حین مدد از ساقی صهبای عشق

12250. ور بدرد طبل شادی لشکر عشاق را مژده انا فتحنا در دمد سرنای عشق

12250. Neşe davulu âşıklar ordusunu bozguna uğratırsa; aşk zurnası **şüphesiz ki biz fethettik**²²⁶ müjdesini üfler.

1594/1104

12322. ایها العشاق آتش گشته چون استاره ایم لاجرم رقصان همه شب گرد آن مه پاره ایم

²²⁴ Kur'an: 55/2.

²²⁵ Kur'an: 12/96.

²²⁶ Kur'an: 48/1.

12326. نعره لبیک لبیک از همه برخاسته مصحف معنی تویی ما هر یکی سی پاره ایم

12322. **Ey âşıklar**, yıldız gibi ateş kesilmişizbiz, hasılı o ay parçasının çevresinde bütün gece dönüp durmadayız.²²⁷

12326. Hepsinden de “**buyur, buyur**” nârası coşmuş, diyorlar ki; mâna mushafı sensin, bizim birimizse otuz cüze bölünmüşüz.²²⁸

1581/1115

2410. گر به خوبی می بلافد لا نسلم لا نسلم کاندرا این مکتب ندارد کر و فری هر معلم

12410. Ay parçası güzel, **laf ederse kabul etmiyoruz, kabul etmiyoruz**; çünkü bu mektepte her hocanın şanı şöhreti yoktur.

1582/1116

12417. هرچ گویی از بهانه لا نسلم لا نسلم کار دارم من به خانه لا نسلم لا نسلم

12417. Bahane olarak her ne söylersen söyle, **kabul etmiyoruz, kabul etmiyoruz**; evde işim var desende, **kabul etmiyoruz kabul etmiyoruz**.²²⁹

1597/1117

12428. این چه کژطبعی بود که صد هزاران غم خوریم جمع مستان را بخوان تا باده ها با هم خوریم

²²⁷ Farsça çeviri: Abdülbaki Gölpınarlı bkz. Mevlânâ Celâleddin, *a.g.e.*, c.IV, s. 12.

²²⁸ *a.e.*, s.12.

²²⁹ Bu gazelin diğer beyit sonları da aynı şekilde bitmektedir.

12429. باده ای کابرار را دادند اندر یشربون با جنید و بایزید و شبلی و ادهم خوری

12429. **İçiyorlar**²³⁰ meclisinde seçilmiş kişilere sunulan şarabı, Cüneyd'le, Beyazîd'le, Şiblî'yle, Edhem'le içelim.

1937/1133

12620. هر خوشی که فوت شد از تو مباحش اندوهگین کو به نقشی دیگر آید سوی تو می دان یقین

12628. آن خیال سرو رفت و جان به خانه بازگشت ان فی هذا و ذاک عبـرة للعالمین

12628. O selvi hayali gider ve can evine geri döner; **işte bunda ve onda bilenler için bir ibret vardır.**²³¹

1974/1142

12703. ای چراغ آسمان و رحمت حق بر زمین ناله من گوش دار و درد حال من ببین

12707. یاد رانا فتحنا برگشتا تا بنگرم صد هزاران گلستان و صد هزاران یاسمین

12708. ز الم نشرح روان کن چارجو در سینه ام جوی آب و جوی خمر و جوی شیر و انگبین

12709. ای سنایی رو مدد خواه از روان مصطفی مصطفی ما جاء الا رحمه للعالمین

12707. Ey **şüphesiz ki biz açtık**²³² kapısı açıl ki yüzbinlerce gül bahçesi ve yüzbinlerce yasemin göreyim.

²³⁰ Kur'an: 76/5.

²³¹ Kur'an: 12/111.

²³² Kur'an: 48/1.

12708. Ey (senin göğsünü) açıp genişletmedik mi²³³ ayeti su ol ve gönlümde dört ırmak akıt; su ırmağı, şarap ırmağı, süt ırmağı ve bal ırmağı.

12709. Ey Senai, yürü, Mustafa'nın canından medet iste; **Mustafa ancak âlemlere rahmet olarak geldi.**²³⁴

1948/1146

12746. بانگ آید هر زمانی زین رواق آبگون آیت انا بنیناهما و انا موسعون
12747. کی شنود این بانگ را بی گوش ظاهر دم به دم تایبون العابدون الحامدون السایحون
12748. نردبان حاصل کنید از ذی المعارج بر روید تعرج الروح الیه و الملایک اجمعون
12749. کی تراشد نردبان چرخ نجار خیال ساخت معراجش ید کل الینا راجعون
12750. تا تراشیده نگردی تو به تیشه صبر و شکر لایقیها فرو می خوان و الا الصابرون
12751. بنگر این تیشه به دست کیست خوش تسلیم شو چون گره مستیز با تیشه که نحن الغالبون
12752. پایه ای چند ار برآیی باشی اصحاب الیمین ور رسی بر بام خود السابقون السابقون
12753. گر ز صوفی خانه گردونی ای صوفی برآ و اندرآ اندر صف انا لنحن الصافون
12754. ور فقیری کوس تم الفقر فهو الله بزن ور فقیهی پاک باش از انهم لا یفقهون
12755. گر چو نونی در رکوع و چون قلم اندر سجود پس تو چون نون و قلم پیوند با ما یسطرون
12756. چشم شوخ سوف ببصر باش پیش از بیصرون چو مداهن نرم سازی چیست پیش یدهنون
12757. چون درخت سدره بیخ آور شو از لا ریب فیه تا نلرزد شاخ و برگت از دم ریب المنون

²³³ Kur'an: 94/1.

²³⁴ Kur'an: 21/108.

12758. بنگر آن باغ سیه گشته ز طاف طایف مکر ایشان باغ ایشان سوخته هم نایمون

12746. Herzaman şu semadan “göğü biz inşa ettik ve onu genişletecek olan biziz”²³⁵ ayetinin sesi gelir.

12747. Bu sesi can kulağıyla dinleyenler her zaman **tövbe ederler, ibadet ederler, hamd ederler, oruç tutarlar.**²³⁶

12748. **Yüce mertebeler sahibinden** bir merdiven alın; **ruh büklüm büklüm ona yükselir, melekler de.**²³⁷

12749. Ne zaman hayal marangozu bir merdiven çarkı yapar; o merdiven, **ancak hepsi bize geri döner**²³⁸ diyenin elinden olur.

12750. Sabır, şükür keseri ile bu merdiveni yapmadıkça **ona ancak sabredenler kavuşur**²³⁹ ayetini okuma.

12751. Gör bu keser kimin elinde, teslim ol; küre gibi **biz üstünüz**²⁴⁰ deyip keserle inat etme.

12752. Birkaç basamak yükselince saadet ehlinde olursun; daha da yükseğe çıktığında **hayırda yarışanlarında ötesine**²⁴¹ geçersin.

12753. Dünya tekkesinin sufisiysen yücel ey sufi; **muhakkak ki biz saf saf duranlarız**²⁴² diyenlerin safına gir.

12754. Yoksulsan, **yoksulluk bittiğinde Allah’tan başka bir şey kalmaz**²⁴³ sözünü dinle; fakihsen **onlar anlamazdan**²⁴⁴ arın.

12755. Nun gibi rükûdaysan, kalem gibi secde ediyorsan; **nun’a, kaleme ve yazdıklarına and olsun**²⁴⁵ ayetindeki gibi yazılanlarla birleş.

²³⁵ Kur’an: 51/47.

²³⁶ Kur’an: 9/112.

²³⁷ Kur’an: 70/4.

²³⁸ Kur’an: 21/93.

²³⁹ Kur’an: 28/80.

²⁴⁰ Kur’an: 26/44.

²⁴¹ Kur’an: 9/100.

²⁴² Kur’an: 37/165.

²⁴³ Hadis, bkz. Furûzânfer, *a.g.e.*, c.I, s. 493.

²⁴⁴ Kur’an: 8/65.

²⁴⁵ Kur’an: 68/1.

12756. **Onlar görür**²⁴⁶, vaktinden önce **yakında görür**²⁴⁷ ayetinin şuh gözü kesil; dalkavukların önünde dalkavukluk edenin hali gibi **bu yumuşaklıkta**²⁴⁸ ne oluyor.

12757. Sidre gibi kök salda **onda hiçbir şüphe yok**²⁴⁹ âlemine dal; böylecede **ölüm soluğundan**²⁵⁰ dalın, yaprağın titremesin.

12758. Dikkat et de bak, o bahçede **kasırğa dolaştı**; onların düşünceleri de yanmış, bahçeleri de hâlbuki **onlar uyumuşlar**^{251 252}.

1950/1154

12809. بوی آن باغ و بهار و گلبن رعناست این بوی آن یار جهان آرای جان افزاست این

12815. شعله انا فتحنا مشرق و مغرب گرفت قره العین و حیات جان مولاناست این

12815. **Şüphesiz ki biz açtık**²⁵³ ayetinin parlaklığı hem doğuyu hem batıyı sardı; bu göz nuru efendimizin canının canı.

1940/1158

12841. ای ز تو مه پای کوبان وز تو زهره دف زنان می زنند ای جان مردان عشق ما بر دف زنان

12850. خیز بیرون آ به بستان کز ره دور آمدند خیز کالقام یزار و رنجه شو مرکب بران

12875. خوشه ها از سست پایی رو نهاده بر زمین غوره اش شیرین شد آخر از خطاب یسجدان

²⁴⁶ Kur'an: 37/175.

²⁴⁷ Kur'an: 37/175.

²⁴⁸ Kur'an: 68/9.

²⁴⁹ Kur'an: 2/2.

²⁵⁰ Kur'an: 52/30.

²⁵¹ Kur'an: 68/19.

²⁵² 12756-12758 numaralı beyitlerin çevirisi Abdülbaki Gölpınarlı'ya aittir. bkz. Mevlânâ Celâleddin, a.g.e., c.IV, s. 62,63.

²⁵³ Kur'an: 48/1.

12907. عارف مرغان است لک لک لک لکش دانی که چیست ملک لک و الامر لک و الحمد لک یا مستعان
12914. عقل دانایی است و نقلش نقل آمد یا قیاس عشق کان بینش آمد ز آفتاب کن فکان
12916. آنک لا شرقیة بوده ست و لا غربیة زانک شرق و غرب باشد در زمین و در زمان
12920. کفر و ایمان دان در این بیضه سپید و زرده را واصل و فارق میانشان برزخ لایبغیان

12850. Kalk, dışarı çık, bahçeye gel; uzak yoldan geldiler, **gelen karşılanır**, kalk, yorul, bineğini sür.

12875. Salkımların ayakları sürçtü de yere yüz koydular; fakat sonucu **secde ederler** hitabıyla korukları oldu, olgunlaştı, üzüm haline geldi.²⁵⁴

12907. Leylek kuşların arifidir, hep lek lek der; ne der? **Mülk senindir, emir senindir, hamd ancak sanadır ey müsteân.**

12914. Akıl bir bilgin kişidir ki gıdası ya rivayettir ya kıyas; aşksa **ol demesiyle var edenin**²⁵⁵ güneşinden doğmadır.

12916. O **ne doğudadır ne batıda**, çünkü doğu da, batı da zemine ve zamana bağlıdır.

12920. Bil ki küfürle iman, bu yumurtanın akıyla sarısına benzer; aralarını ayıran **bir berzah var, birbirlerinin sınırlarını geçmezler.**^{256 257}

3191/1181

13110. کالی تیشی آینوسوای افندی چلبی نیمشب بر بام مایی، تا کرامی طلبی
13112. چون عرب گردی، بگویی فاعلاتن فلاحات ابصرالدنیا جمیعافی قمیصی تختبئی

²⁵⁴ Farsça çeviri; Abdülbaki Gölpınarlı, bkz. Mevlânâ Celâleddin, *a.g.e.*, c.IV, s. 77.

²⁵⁵ *Kur'an*: 36/82.

²⁵⁶ *Kur'an*: 55/20.

²⁵⁷ Farsça çeviri; Abdülbaki Gölpınarlı, bkz. Mevlânâ Celâleddin, *a.g.e.*, c.IV, s. 80,81.

13112. Araba dönüşünce dersin: failâtün, fâilat; **bakın bütün dünya gömleğimin içerisinde.**

2781/1184

13139. ساقیا بر خاک ما چون جرعه ها می ریختی گر نمی جستی جنون ما چرا می ریختی

13142. ریختی خون جنید و گفت اخ هل من مزید بایزیدی بردمید از هر کجا می ریختی

13142. Cüneyd'in kanını dökünce, oh dedi, **daha fazlası yok mu**²⁵⁸? O kan nereye damlarsa ondan bir Bâyezid bitirdin.

402/1219

13474. نقش بند جان که جان ها جانب او مایلست عاقلان را بر زبان و عاشقان را در دلست

13475. آنک باشد بر زبان ها لا احب الافلین باقیات الصالحات است آنک در دل حاصلست

13475. Dillerde olan geçip gider, **bense kaybolup gidenleri sevmem**²⁵⁹, gönüllerde ölümsüzlüğe eren, **bâki olan salih amellerdir**²⁶⁰.

738/1221

13507. مطربم سرمست شد انگشت بر رق می زند پرده عشاق را از دل به رونق می زند

13512. احمدش گوید که واشوقا لقا خواننا در هوای عشق او صدیق صدق می زند

²⁵⁸ Kur'an:50/30.

²⁵⁹ Kur'an:76/6.

²⁶⁰ Kur'an: 18/46.

13512. Ahmed ona “**keşke kardeşlerimi görseydim**”²⁶¹ diyor onu özleyişteki sonsuzluğa Sıddıyk, gerçektir gerçektir demekte.²⁶²

180/1228

13571. ای تو آب زندگانی فاسقنا ای تو دریای معانی فاسقنا

13571. Sen ab-ı hayatsın, **su ver bize**; sen anlamlar denizisin, **su ver bize**.²⁶³

179/1230

13586. گر تو عودی سوی این مجمر بیا ور برانندت ز بام از درییا

13588. گفتت الله اکبر رسمی است گر تو آن اکبری اکبر بیا

13588. **Allah en büyüktür** demen bir adettir; ekbere, en büyüğe aitsen, ekber/yüce olarak gel.

304/1238

13669. هیچ می دانی چه می گوید رباب ز اشک چشم و از جگرهای کباب

13673. ما غریبان فراقیم ای شهان بشنوید از ما الی الله الماب

13688. گر دلش جویم خسیش افزون شود کافران را گفت حق ضرب الرقاب

²⁶¹ Hadis, bkz. Furûzânfer, *a.g.e.*, c.I, s. 522.

²⁶² Farsça çeviri: Abdülbaki Gölpınarlı, bkz. Mevlânâ Celâleddin, *a.g.e.*, c.IV, s. 522.

²⁶³ Bu gazelin bütün beyitlerinin sonları bu şekilde bitmektedir.

13673. Biz ayrılık garibiyiz ey şahlar; bizi duyun, **Allah’a feryadımız.**

13688. Gönlünü almayı istemek daha da aşağılıktır; Allah kafirler için “**vurun boyunlarınızı**”²⁶⁴ dedi.

816/1261

13893. خلق می جنبند مانا روز شد روز را جان بخش جاناروز شد

13902. آفتاب آمد که اتشق القمر بشنو این فرمان اعلا روز شد

13902. Güneş doğdu, **ay yarıldı**²⁶⁵; şu yüce emri duy, gündüz oldu.

822/1264

13925. عشق اکنون مهربانی می کند جان جان امروز جانی می کند

13931. اعتمادی دارد او بر عشق دوست گر سماع لن ترانی می کند

13932. بانگ انا نستعین ما شنید لطف و داد و مستعانی می کند

13931. O, dostun aşkına güvenir; **beni görmeyeceksin**²⁶⁶ sesini duysa bile.

13932. **Ancak senden yardım dileriz**²⁶⁷ sesini duyup, lütufta bulunur ve yar, yardımcı olur.

824/1266

²⁶⁴ Kur'an: 47/4.

²⁶⁵ Kur'an: 84/1.

²⁶⁶ Kur'an: 7/143.

²⁶⁷ Kur'an: 1/5.

13952. عاشقان پیدا و دلبر ناپدید در همه عالم چنین عشقی که دید
13954. قاب قوسین از علی تیری فکند تا سپرهای فلک ها را درید
13973. نی خمش کن عالم السر حاضرست نحن اقرب گفت من حبل الوريد

13954. **Okla yay arasındaki mesafe**, yüksekte bir ok fırlattı; gökzüyünün bütün katmanlarını deldi.

13973. Hayır, sus, **sırları bilen hâzırdır; biz ona şah damarından daha yakınız.**²⁶⁸

831/1267

13974. هر زمان لطفت همی در پی رسد ورنه کس را این تقاضا کی رسد
13979. لا شویم از کل شیی هالک چون هلاک و آفت اندر شییء رسد

13979. **Yok olacak her şeyden**²⁶⁹ geçelim; çünkü helak olmak ve afet de var olan şey içindir.

1661/1302

14373. سالکان راه را محرم شدم ساکنان قدس را همدم شدم
14378. پیش نشترهای عشق لم یزل زخم گشتم صدره و مرهم شدم
14382. بانگ نای لم یزل بشنوز من گر چو پشت چنگ اندر خم شدم
14383. رو نمود الله اعلم مرا کشته الله و پس اعلم شدم

²⁶⁸ Kur'an: 50/16.

²⁶⁹ Kur'an: 28/88.

14378. **Sonsuzluk** aşkının neşterlerinin önünde yüz defa yaralandım ve iyileştim.

14382. **Sonsuzluk** neyini benden dinle; çengin sırtı gibi belim büküldü.

14383. **Allah daha iyi bilir** bana yüz gösterdi; bend aha iyi bilir sırrına vardım.

1673/1306

14427. امشب ای دلدار مهمان تویم شب چه باشد روز و شب آن تویم

14431. حیث ما کنتم فولوا شطره باز جاجه دل پری خوان تویم

14431. **Nerede olursanız, onun yönüne dönün, çevrilin**²⁷⁰; gönül şişesiyle peri çağırıyorum.

1674/1307

14443. ما ز بالایم و بالا می رویم ما ز دریایم و دریا می رویم

14445. لا اله اندر پیی الا الله است همچو لا ما هم به الا می رویم

14446. قل تعالوا آیتیس از جذب حق ما به جذبه حق تعالی می رویم

14449. راه حق تنگ است چون سم الخیاط ما مثال رشته یکتا می رویم

14451. خوانده ای انا الیه راجعون تا بدانی که کجاها می رویم

14453. همت عالی است در سرهای ما از علی تارب اعلا می رویم

²⁷⁰ *Kur'an*: 2/144.

14445. ‘Allah’tan başka’ sözü ‘tapacak yoktur’ sözünün arkasından gelir; sanki biz yokuz, ancak olana gidiyoruz.

14446. **De ki:** “**gelin**”²⁷¹ Hakk’a çeken ayettir, biz Hakk’ın cezbisine gidiyoruz.

14449. Hakk yolu **iğne deliği**²⁷² gibi incedir; biz tek kat iplik gibi gidiyoruz.

14451. **Şüphesiz ki O’na geri döneceğiz**²⁷³ ayetini okumuşsundur; nerelere gittiğimizi anla

14453. Başlarımızda yüce bir himmet var; yüceden **en yüce Rabb’e** gidiyoruz.

TERCÎ’İ 1/1

464. هم روت خوش هم خوت خوش هم پیچ زلف و هم قفا هم شیوه خوش هم میوه هم لطف تو خوش هم جفا

466. ای جان باغ و یاسمین، ای شمع افلاک و زمین ای مستغاث العاشقین، ای شهسوار هل اتی

466. Ey bahçe ve yaseminin canı, ey gökyüzü ve yeryüzünün ışığı; ey aşıkları isteyen, ey (geçmedi mi) **hel etâ**²⁷⁴’nın atlısı.

TERCÎ’-İ BEND 6/2

3810. ماه رمضان آمد، ای یار قمرسیما بر بند سر سفره بگشای ره بالا

3834. شاهی و معالی جو، خوش لست ابالی گو از شیر بگیر این خو، مردی، نه ای آخر زن

3849. شرحی که بگفت این را آن خسر و بی همتا چون گویی و چون جویی لایکتب و لاینقش

²⁷¹ Kur’an: 3/61.

²⁷² Kur’an: 7/40.

²⁷³ Kur’an: 2/156.

²⁷⁴ Kur’an: 76/1.

3834. Padişahlığı ve yüceliği ara, **umurumda değil** deme; bu huyu aslandan al, erkeksin sen, artık kadın olma

3849. O benzersiz padişah bunu söyledi; onun söylediğini nasıl söyleyeceksin, nasıl anlatacaksın, çünkü **ne yazılır ne de resmedilir**.

TERCÎ'-İ BEND 28/3

1916. ای آنکه ما را از زمین بر چرخ اخضر می کشی زوتر بکش زوتر بکش ای جان که برتر می کشی

1949. الله يـدعو آمـده آزادی زندانیان زندانیان غمگین شده، گویی به زندان می کشی

1949. **Allah çağırıyor**²⁷⁵ davetiyle mahkûmların özgürlüğü geldi; mahkûmlar üzüldü, sanki onları zindana götürüyorsun.

²⁷⁵ *Kur'an*: 2/115.

SONUÇ

Hem İran hem Türk Edebiyatı'nda önemli bir yer edinen çok yönlü kişiliği ve çağları aşan engin düşüncesi ve hoşgörüsü sayesinde ünü dünyaya yayılan şair ve mutasavvıf Mevlânâ'nın en az Mesnevî'si kadar önemli fakat maalesef onun kadar ilgi görmeyen eseri Dîvân-ı Kebîr'i içerisinde geçen Arapça unsurlar açısından incelemeye çalıştık.

Ele alınan bu çalışmada öncelikle Mevlânâ'nın hayatı, yaşadığı dönem ve eğitim süreci hakkında bilgiler verildikten sonra kısaca eserlerine değinilmiş akabinde onun yaşadığı dönemde her şair için öğrenilmesi gerekli hatta mecburi olan Arap dili ve Edebiyatı ile arasındaki bağ ve bu dilin onun üzerindeki etkileri örneklerle açıklanmıştır. Daha sonraki bölümlerde Dîvân-ı Kebîr'de geçen Arapça müstakil gazeller, müstakil beyitler ve Arapça ibarelerin tasnifi ve tercümeleri yapılarak, Mevlânâ'nın Arap dili ve Edebiyatı ile ne kadar yakın bir bağının olduğu ve bu dile olan mükemmel hâkimiyeti gözler önüne sunulmuştur.

Hiç şüphesiz ki; Mevlânâ'nın döneminde yaşayan, edebiyat dünyasında güçlü bir yer edinmek ve kendi adından söz ettirmek isteyen her şair için, Arapça'yı en iyi şekilde bilmek ve Klasik Arap Edebiyatı'na hâkim olmak bir elzemdi. Divanından anladığımız kadarıyla Mevlânâ da bunu en iyi şekilde ortaya koyan bir şairdi. Mevlânâ'nın edebi kişiliğinin yanında onun Arapçayla olan yakın ilişkisinin diğer bir nedeni de çocukluktan beri aldığı dini eğitim ve daha sonra bu eğitimi ilerleterek vaizlik, mederese hocalığı ve tarikat şeyhliği gibi görevlere de taşımış olmasıdır. Kendi döneminden önceki dini şahsiyetlerden etkilenmesi, onların eserlerine vâkıf olması ve Kur'an, hadis gibi dini ilimleri çok iyi bilmesi, onun Arapça'yla olan yakın ve derin ilişkisini kaçınılmaz kılar. Daha öncede kapsamlı bir şekilde belirttiğimiz gibi bunun izlerini, divanında geçen Kur'an ve hadislerden alınan Arapça bölümlerde görmek mümkündür. Bunların yanı sıra Mevlânâ, Klasik Arap Edebiyatı'yla da o kadar ilgilidir ki; el-Mütenebbî, el-'Aşâ gibi ünlü Arap şairlerinin şiirlerinden alıntılar, onlara karşı yazılmış cevaplar, Klasik Arap Edebiyatı'nın temel unsurları olan kasîde, hamriyat gibi şiir türlerine olan benzerlikler onun gazellerinde de görülür.

Tezimizde, Mevlânâ'nın Dîvân-ı Kebîr eserinde geçen Arapça unsurlardan yola çıkarak, yukarıda kısaca değindiğimiz bütün bu etkenleri detaylı bir şekilde inceleyip;

onun Arap Dili ve Edebiyatı ile ilgisini ve bu dilin onun üzerindeki etkisini, sınıflandırıp, tercümelerini yaptığımız Arapça gazeller, beyitler ve Arapça ibareler yardımıyla göstermeye çalıştık. Bu doğrultuda, çalışmamızın ileride Dîvân-ı Kebîr üzerine yapılacak olan çalışmaların tümüne kaynaklık etmesi ve bu çalışmalara yeni bakış açıları kazandırması hedeflenmiştir.

KAYNAKÇA

Demirayak, Kenan ve Savran, Ahmet *Arap Edebiyat Tarihi Cahiliye Dönemi*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, Erzurum 1995

Eflaki, Ahmed, *Menâkıbu'l Ârifîn*, c.I, II MEB Yayınları İstanbul 1964

Fazîlî, Kadir, Âyât ve Ehadis der- Kulliyât-i Şems-i Tebrîzi, Tahran: Fazilet-i İlm, 1379 hş.

Ferruh, Ömer *Tarihu'l Edebi-l Arabî*, c. 3 Daru'l İlm li'l Melâ'in Yayınları Beyrut tsz.

Furûzânfer, Bedî'uzzamân, *Kulliyât-i Şems yâ Dîvân-i Kebîr, muştemil ber-Kasâ'id ve gazeliyyât ve mukatta'ât-i Fârsî ve...*, I-X, bâ-tashîhât ve havâşî-i, Tahran: Dânişgâh-i Tahran, 1336-1346hş.; Kat'-i Rahlî; Kat'-i Vezîrî, 1344hş.; 1345hş.; 1349hş.; 1366hş.; Ofset Baskı, Emîr-i Kebîr, 1355hş.; 1363hş.; 1378hş.

Furûzânfer, Bedî'uzzamân, *Dîvân-i Kebîr, Kulliyât-i Şems-i Tebrîzi, Tovzihât-ı fihrist ve keşfu'l ebyât*, c.I, II Encümen-i Âsâr ve Mufâhir-i Ferhengî yayınları Tahran h.1386.

Goldziher, Ignace, *Klasik Arap Literatürü*, çev. Rahmi Er, Azmi Yüksel Vadi Yayınları, Ankara 2012.

Gölpınarlı, Abdülbaki, *Divân-ı Kebîr* çevirisi, cilt I-VII, İstanbul, T.C. Kültür Bakanlığı, 1992.

Hedâre, Muhammed Mustafâ, *İtticâhâtu's-Şi'ri'l-'Arabî fi'l-Karni's-Sânî el-Hicrî*, Dâru'l-Me'ârif, Mısır 1963.

Hekimoğlu, Muhammed, *el-Cevahiru-l Mud'iyye'de Mevlânâ*, s. 58-63 Mevlânâ Araştırmaları Dergisi 1, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.

İkbal, Cevad, *Kulliyat-i Divan-i Şems-i Tebrîzi*, muştemil ber-eş'ar-i Farsi ve Arabi ve mulemme'at ve ruba'iyyat, Tahran: İkbal, 1375hş.; 2. Baskı 1377h.

Kanar, Mehmet, *Kanar Farsça-Türkçe Sözlük*, Say Yayınları İstanbul 2011.

Keklik, Nihat, *Mevlâna Niçin Farsça ve Arapça Yazmıştır?*, Mevlâna İle İlgili Yazılardan Seçmeler, hzl. Vedat Genç, MEB. Yay., İstanbul 1997, s. 205-208.

Kocatürk, Saadettin, *Mevlana Divân-ı Kebîr Üzerinde İncelemeler- Allah, İnsan ve Vüsul*, Ankara: T.C Kültür Bakanlığı, 2001.

Kur'an-ı Kerim Meali Orta Boy, Komisyon, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2010.

Mevlânâ Celâleddin Rûmî, *Mesnevî*, Haz. Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Konya 2012

Mevlânâ Celaleddîn, *Dîvân-ı Kebîr*, c.I-VIII çev. Abdülbaki Gölpınarlı, Hasan Ali Yücel klasikleri, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007.

Mevlânâ, *Mesnevî*, c.I (çev. Veled Çelebi), Doğan Kitap Yayınevi, İstanbul 2007.

Mir-fasih, Kasim-i, *Kulliyat-ı Şems-i Tebrîzi: şamil-i eş'ar-i Farsi ve Arabi ve mulemme'at ve kasa'id ve gazalliyat ve terci'at ve mukatta'at ve ruba'iyyat*, Tahran: Neşr-i Çekavek, 1377hş.

Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları İstanbul 2012.

Öngören, Reşat, *Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî*, TDV İslam Ansiklopedisi, c.XXIX, T.D.V. Yayınları, Ankara 2004.

Subhânî, Tevfik H. *Dîvân-ı Kebîr / Kulliyât-ı Şems-i Tebrîzî, I-II, nusha-i Konya, tevzîhât, fihrist ve keşfu'l-ebyât*, Tahran: Encumen-i Âsâr ve Mefâhîr-i Ferhengî, 1386hş./2002, 1918.

Şimşekler, Nuri, *İran, Pakistan, Hindistan ve Arap Coğrafyasında Mesnevî'nin Tercüme ve Şerhleri*, Uluslararası Mevlânâ, Mesnevî, Mevlevîhâneler Sempozyumu Bildirileri (19-21 Aralık 2005), haz. Mehmed Veysi Dörtbudak, Manîsa, 2006, s. 319-339.

Ürün, Ahmet Kazım, *Arapça Konuşan Ülkelerde Mevlânâ Celâleddîn er-Rûmî*, Halep Uluslararası Mevlâna Günleri (Bildiriler), TYB Yayınları, Ankara, 2008, s. 52-57.

Ürün, Ahmet Kazım, *Günümüz Arap Dünyasında Mevlâna, Konya'dan Dünyaya Mevlâna ve Mevlevîlik*, editör: Nuri Şimşekler, Konya 2002, s. 301-304.

Ürün, Ahmet Kazım, *Mesnevî'de Arap Edebiyatının Bazı Sımaları*, Hz. Mevlâna ve Ailesinin Konya'ya Gelişlerinin 771. Yıldönümü, 1999, Mevlâna Panellerinde Sunulan Bildiriler -I-, 2000, s. 69-76.

Yazıcı, Mesut, *Arapçada Mevlânâ ve Bir Mesnevî Çevirmeni: Kefafi*, Mevlânâ Mesnevî ve Mevlevihaneler Sempozyumu (30 Eylül-01 Ekim 2006), hzl. Mehmed Veysî Dörtbudak.

Zerrînkûb, Abdu'l Huseyn, *Sırr-ı Ney*, c.I. Maharet bsmv. Tahran h. 1388/2010.

DİZİN

Abdulkâdir el-Kureyşî, 3, 5
 Ahmed Eflakî, 3
 Bahâeddîn Veled, 3, 4, 10
 Bâyezîd-i Bistamî, 5
 Belh, 3, 4, 10
 El- Mütenebbî, 12, 19, 21
 El-'Aşâ, 20, 21
 Feridunî Sipehsâlâr, 3
 Feridüddîn Attar, 3, 4
 Gevher Hatun, 4
 Horasan, 3,7
 Hüsameddin Çelebi, 6
 Konya, 4
 Muhyiddîn İbnu'l-Arabî, 4
 Nişabur, 3, 4
 Osman Rûmî, 4
 Sadreddin Konevî, 4
 Selahaddîn-i Zerkûb, 6
 Seyyid Buehaneddîn, 4, 5
 Sultan Veled, 3,5
 Şems, 7, 13, 14, 20, 34
 Şemsi Tebrîzî, 5, 12, 134
 Hâmûş, 7
 Sa'dî, 9
 Mustafa Uslu, 9

Adnan Karaismailoğlu, 9
 Sait Okumuş, 10
 Fahrettin Coşguner, 10
 Yedrî Nesevî, 10
 Reşidüddîn Vatvat, 11
 Edib Sâbîr, 11
 İmruu'l Kays, 12, 21
 Abbasî, 15, 21
 Cahiliye Dönemi, 15
 Mesnevî, 19, 21
 Ebû Nuvâs, 21
 El-Hasan ibn Hânî el-Hakemî, 21
 Muleyka, 21
 Tûr Dağı, 32, 115
 Safa Tepesi, 32
 Deccâl, 36
 Nuh'un gemisi, 36
 Tûr, 43, 46
 Beyt'ül Haram, 66
 Ledün, 79
 Hel etâ, 83,
 Ebu'l Âla, 84
 Kelîm, 115
 Ahmed-i Muhtar, 134